

Ova publikacija je finansirana od strane Ministarstva za regionalni razvoj, izrađena je od Odeljenja za planiranje i regionalnu socio-ekonomsku analizu uz podršku Agencije za regionalni razvoj, ARR Centar, ARR Istok, ARR Sever, ARR Zapad, ARR Jug i UNDP konsultanta, g. Jeton Mehmeti.

Ova publikacija je sažetak podataka prikupljenih od strane MRR-a iz različitih izvora objavljenih na centralnom i lokalnom nivou, kao i drugih mehanizama koji funkcionišu na Kosovu. Podaci odražavaju situaciju u vreme objavljivanja.

Priština, Oktobar 2019

SADRŽAJ

UVOD	5
SPISAK SKRAĆENICA	7
RAZVOJNI REGION - CENTAR	9
OBRAZOVANJE	15
PRIRODNI RESURSI	23
SEKTOR POLJOPRIVREDE	24
SEKTOR TURIZMA	25
PROFILI PREDUZEĆA, BROJ REGISTROVANIH PREDUZEĆA	27
EKONOMIJA I USLOVI ZA POSLOVANJE	28
INFRASTRUKTURA	29
REGIONALNI PROFILI	31
POVRŠINA I STANOVNIŠTVO	32
DEMOGRAFIJA	33
OBRAZOVANJE	37
SEKTOR POLJOPRIVREDE	44
SEKTOR TURIZMA	45
PROFILI PREDUZEĆA, BROJ REGISTROVANIH PREDUZEĆA	46
EKONOMIJA I USLOVI ZA POSLOVANJE	48
INFRASTRUKTURA	48
VRAZVOJNI REGION SEVER	51
POVRŠINA I STANOVNIŠTVO	52
DEMOGRAFIJA	53
LJUDSKI RESURSI I TRŽIŠTE RADA	56
OBRAZOVANJE	57
PRIRODNI RESURSI	62
SEKTOR POLJOPRIVREDE	62
SEKTOR TURIZMA	63
PROFILI PREDUZEĆA, BROJ REGISTROVANIH PREDUZEĆA	64
EKONOMIJA I USLOVI ZA POSLOVANJE	66
INFRASTRUKTURA	67
RAZVOJNI REGION ZAPAD	69
POVRŠINA I STANOVNIŠTVO	70
DEMOGRAFIJA	71

LJUDSKI RESURSI I TRŽIŠTE RADA	73
OBRAZOVANJE	75
PRIRODNI RESURSI.....	80
SEKTOR POLJOPRIVREDE	80
SEKTOR TURIZMA.....	81
PROFILI PREDUZEĆA, BROJ REGISTROVANIH PREDUZEĆA.....	84
EKONOMIJA I USLOVI ZA POSLOVANJE.....	85
RAZVOJNI REGION JUG	87
DEMOGRAFIJA	89
LJUDSKI RESURSI I TRŽIŠTE RADA	91
OBRAZOVANJE	92
LJUDSKI RESURSI.....	97
SEKTOR TURIZMA.....	99
PROFILI PREDUZEĆA, BROJ REGISTROVANIH PREDUZEĆA.....	101
INFRASTRUKTURA	103
SAŽETAK REGIONA.....	105
REFERENCE.....	109

UVOD

Ministarstvo za regionalni razvoj na osnovu svog zakonskog mandata utvrđen Uredbom (VK) br. 16/2017 o izmeni i dopuni Uredbe br. 02/2011 o oblastima administrativnih odgovornosti Kancelarije premijera i ministarstava, kao i na osnovu godišnjeg plana rada za 2019. godinu, izradilo je dokumenat „Profili razvojnih regiona na Kosovu“. Ovaj dokument je prvi dokument Ministarstva za ekonomski razvoj koji odražava profile socio- ekonomski razvoj razvojnih regiona na Kosovu. Naziv „Profili razvojnih regiona na Kosovu“ sadrži u sebi sve socijalne i ekonomske elemente u smislu celokupnog razvoja razvojnih regiona na Kosovu a to je naziv koji proističe i u koncept dokumenta za regionalni razvoj usvojen od strane Vlade Republike Kosovo Odlukom br. 13/61. Opšti cilj koji se namerava da se postigne preko ovog dokumenta je da se daje pregled sadašnjeg stanja i trendova razvoja u pet (5) socio-ekonomskih regiona Kosova, zajedno sa sektorima i specifičnostima svakog razvojnog regiona. Preko ovog odražavanja se cilja da se doprinosi u funkciji identifikacije i razvoja koherentno- razvojnih, politika koje se uglavnom odnose na uravnotežen ekonomski razvoj regiona Kosova. Takođe, preko utvrđivanja socio- ekonomskih pokazatelja za merenje uravnoteženog razvoja regiona, cilja se da bude u funkciji planiranja lokalnog i regionalnog ekonomskog razvoja. Ovaj dokument ni na koji način ne zagovara ili aludira na administrativnu podelu na regionalnom nivou. Dokument se zasniva na analizi regionalnih statistika socijalnog i ekonomskog razvoja razvojnih regiona Kosova. Početak regionalnog razvoja na Kosovu je poznat od ranije, ali u smislu strukturnog korišćenja fondova EU poznat je od 2008. godine, preko osnivanja pet (5) razvojnih agencija (RRA „Centar“ RRA (Sever), RRA „Zapad“, RRA „Jug“, RRA Istok“ od Ministarstva administracije lokalne samouprave i Kancelarije EU-a u Prištini. Regionalni razvoj na Kosovu je podržan od jednog od IPA komponenata koji je kao finansijski instrument korišćen od EU-a i koji ima za cilj da pomogne zemljama koje su u procesu članstva u EU. Pored projekata kao što je IPA, i druge prakse međunarodnih mehanizama koje su u funkciji institucionalnog angažmana za unapređenje i regionalni razvoj je i kohezijska politika EU: takav pristup obično predstavlja mehanizam koji EU koristi za poboljšanje ekonomije regiona koji zaostaju u smislu razvoja i socio-ekonomskog rasta. Kohezijska politika je kroz svoje glavne instrumente doprinela stvaranju radnih mesta i obezbeđivanju jednakog tretmana za sve evropske građane. Ova politika ima za cilj jačanje evropske ekonomije, socijalne i teritorijalne kohezije smanjenjem razlika između regiona, što se odnosi na ruralne zone, regione pogođene industrijskom tranzicijom kao i regiona koji pate od stalnih naglašenih prirodnih i demografskih problema. Evropska komisija je u svojoj kohezijskoj politici 2021-2027. razvila nekoliko kriterijuma kako bi bolje odrazila socio-ekonomsku situaciju, fokusirajući se na resurse manje razvijenih zemalja i pružajući finansijsku podršku zemljama koje se suočavaju sa industrijskom tranzicijom. Konkretno, budućnost evropske politike kohezije će nastojati da poveća zapošljavanje mladih tako što će se baviti nižim nivoima obrazovanja, ulaganjem u klimatske promene i u prihvatanju i integraciji migranata. Uzimajući u obzir sva ova dokumenta, MRR je odlučilo da putem dokumenta „Profili razvojnih regiona na Kosovu“ daje informacije o trenutnom stanju socio-ekonomskog regionalskih razvoja. Takođe, putem ovog dokumenta se cilja da se pozivaju na rast posvećenost većem razvoju određenih sektora na Kosovu i orijentaciji investicija u manje razvijenim regionima. Ovaj dokument bavi se, između ostalog, regionalnim specifičnostima koje se odnose na dostupne površine, zatim podatke i specifičnosti stanovništva, demografski aspekt u regionima. Posebna pažnja je data izvorima i potencijalima u kojima se ekonomski razvoj može orijentisati, odnosno uravnotežen ekonomski razvoj razvojnih regiona Kosova. Dokument tretira nivo obrazovanja stanovništva, potencijale u oblasti poljoprivrednog sektora, turističkog sektora, zatim profile preduzeća koje posluju u okviru ovih regiona, uslove vršenja biznisa kao i nivo infrastrukture koji je u funkciji razvoja. Imajući u vidu da lokalna vlast je postigla dobar nivo razvoja sada je vreme da i centralne institucije povećaju posvećenost u smislu koordiniranog planiranja investicija i na regionalnom nivou. Nedostaju mehanizmi potrebni za institucionalnu podršku za izgradnju kapaciteta lokalnih i regionalnih struktura za apliciranje za EU fondove i IPA fondove. Dokument daje informacije iako je teško nositi se sa poreznim i finansijskim opterećenjima države, veliki broj poslovanja je evidentirao i uticao na najvrednije resurse na Kosovu. Kosovo bi trebalo da ima jasan katalog proizvoda i poslovanja preduzeća koje treba podržati, kako bi podstaklo veći izvoz sa drugom zemljama. Dokument nas vodi preko najprivlačnijim tačkama razvoja turizma na Kosovu, kakve prirodne resurse imamo u određenim regionima, marke regionalne robe, nivo obrazovanja mladih i koje kvalifikacije imaju, koliko je velika potražnja i

ponuda zaposlenja itd. Sa institucionalnog i poslovnog stanovišta, ovaj dokument ima za cilj da podstakne konkurenciju između razvojnih regija radi unapređenja socio-ekonomskog razvoja. Svi podaci sadržani u dokumentu su zvanični podaci koji se daju i konsultuju od strane dotičnih institucija i mehanizama na Kosovu. Nacrt dokumenta "Profili razvojnih regiona na Kosovu" prošao je kroz ruke lokalnih pružaoca ekonomskog razvoja i obrazovanja. Stoga je, pored konsultacija sa centralnim institucionalnim nivoom, sa sadržajem ovog dokumenta, uz podršku pet (5) RRA, konsultovane su i sve opštine Republike Kosovo. Konačno, uzimajući u obzir ono što je gore navedeno, perspektivu regionalnog razvoja i na osnovu kohezijskih politika EU-a, potreba za analizu i odražavanje sadašnjeg stanja razvojnih regiona na Kosovu, nada se da dokument „Profili razvojnih regiona na Kosovu“, služe kao dobar informativni osnov za domaće i strane investitore, orijentisan i sa analitičkom analizom za druge institucije i mehanizme koje doprinose na unapređenje balansiranja socio-ekonomskog regionalnog razvoja na Kosovu.

METODOLOGIJA

Ovaj dokument zasnovan je na podacima koje pružaju dokumenti objavljeni na veb stranicama resornih ministarstava i izvršnih agencija na centralnom nivou. Uzeti u obzir su i dokumenti objavljeni od institucije centralnog nivoa i opštine Republike Kosovo. Takođe, konsultovane su i razmatrane prethodne publikacije agencija za regionalni razvoj (RRA) koje se odnose na analizu regionalnih socio-ekonomskih profila.

U cilju izrade ovog dokumenta, MRR je osnovalo posebnu radnu grupu, sastavljenu od predstavnika MRR i RRA. U januaru 2019. godine, dokument je konsultovan od resornih ministarstava i dotičnih agencija na centralnom nivou (Agencija za statistiku Kosova). Dok, tokom februara 2019. godine, u saradnji sa pet (5) RRA-ima, Odeljenje za regionalno socio -ekonomsko planiranje i analize održalo pet (5) regionalnih konsultativnih sastanaka sa direktorima opštinskih direkcija za ekonomski razvoj i obrazovanje.

Ovaj dokument je izrađen od Odeljenja za regionalno socio-ekonomsko planiranje i analize.

- Nadgledan od g. Blerim Hasani, direktora Odeljenja za regionalno društveno-ekonomsko planiranje i analize.

- Sastavljen od gđe. Vjendita Avdiu Musliu, šef odseka za uravnoteženi regionalni razvoj.

- Stalno podržavan od g. Jeton Mehmeti, konsultant UNDP-a.

- Konsultovao g. Besim Kamberaj , Direktor Odeljenja za Regionalni Razvoj

- Pomogla gđa. Vlora Fetoshi, službenica za socio -ekonomski razvoj.

Konačni nacrt ovog dokumenta takođe je poslan na konsultacije gradonačelnicima i Kancelariji za strateško planiranje u okviru Kancelarije premijera Republike Kosovo.

Spisak skraćenica

- MRR - Ministarstvo regionalnog razvoja
- ARR - Agencija za regionalni razvoj
- IPA - Instrument prepristupne pomoći
- EU - Evropska unija
- UNDP - (United Nation Development Programme), Razvojni program Ujedinjenih Nacija
- ASK - Agencija za statistiku Kosova
- RAE - Romi, Aškalije i Egipćani
- APTR - Aktivni programi tržišta rada
- CSO - Centri za stručno osposobljavanje
- IKT - Informaciona i komunikaciona tehnologija
- ŠSOO - Škola stručnog obrazovanja i osposobljavanja
- MTI - Ministarstvo trgovine i industrije
- VCMC - (UN Environment World Conservation Monitoring Centre), UN-ov svetski centar za nadgledanje zaštite životne sredine
- NOK - Nacionalni okvir kvalifikacija
- PTK - Pošta i telekom Kosova
- BDP - Bruto domaći proizvod

REGIONALNI PROFILI

RAZVOJNI REGION- CENTAR

RAZVOJNI REGION CENTAR

2.215.52 km²
299 naselja
511.562 stanovnika

Razvojni region centar se sastoji od osam (8) opština: Priština, Podujevo, Lipljan, Obilić, Glogovac, Štimlje, Kosovo Polje i Gračanica. Regionalni centar je region sa najvećim potencijalom i uticajem na nacionalnu ekonomiju, jer se u njemu nalazi glavni grad Kosova, kao osnova investicija domaćih i stranih investitora. Razvojni region centar graniči se sa južnim regionom na jugoistoku, severnim regionom na severoistoku, sa regionom istok na jugoistoku i Srbijom na severoistoku.

POVRŠINA I STANOVNIŠTVO

Razvojni region centar ima površinu od 2.215,52 km², ima 511.562 stanovnika i sadrži preko 28.44% ukupnog stanovništva Kosova¹. Ovo ukazuje na znatno veću koncentraciju stanovništva u regionu centar nego u drugim zonama, na osnovu činjenice da region centar čini oko 20,31% celokupne teritorije Kosova (10.905,25 km²).² U proseku, u razvojnom regionu centar živi oko 230 stanovnika na 1 km². Najveća gustinu stanovništva u regionu centar ima opština Kosovo Polje sa 459 stanovnika na 1 km². Druga opština po redu po gustini je

opština Priština sa 404 stanovnika na 1 km², dok je najniža gustina naseljenosti zabeležena u opštini Gračanica. Procenjuje se da 98 stanovnika živi na 1 km². U opštini Glogovac živi 221 stanovnika na 1 km², u opštini Štimlje 205 stanovnika na 1 km², Obilić sa 182 stanovnika na 1 km², Lipljan 170 stanovnika na 1 km² i Podujevo 131 stanovnika na 1 km². U razvojnom regionu centar postoji 299 naselja, što predstavlja oko 19,95% svih naselja na Kosovu.

¹<http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-neës/vleresimi-i-popullsise-2017>

²http://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2018/03/Raport_Faktografik_Matja_e_territorit_te_Republikes_se_Kosoves_032017.pdf

Opština sa najvećim brojem naselja u regionu centar je Podujevo, dok je opština sa najmanjim brojem naselja opština Kosovo Polje, sa samo 15 naselj. Najveću površinu u razvojnom regionu centar ima opština Podujevo 633 km², zatim Priština sa 523,13 km² i Lipjan sa 422 km

Razvojni region centar ima najveći broj stanovnika u odnosu na druge regione od 511.562 stanovnika i najveću gustinu sa 230 stanovnika na km².

Tabela 1. Podaci o površini i stanovništvu u razvojnom regionu centar.

Br.	Opštine	Stanovništvo	Površina ¹	% teritorija regiona centar	Br. naselja
1	Priština	211.755	523.13 km ²	23.61 %	48
2	Podujevo	83.445	632.59 km ²	28.55 %	78
3	Lipljan	57.733	338.41 km ²	15.27 %	62
4	Obilić	19.144	104.84 km ²	4.73 %	20
5	Glogovac	61.133	275.63 km ²	12.44 %	37
6	Štimlje	27.654	134.42 km ²	6.06 %	23
7	Kosovo Polje	38.607	84.09 km ²	3.79 %	15
8	Gračanica	12.091	122.41 km ²	5.52 %	16
	Ukupno:	511.562	2,215.52 km²	99,97 %	299

DEMOGRAFIJA

Demografija razvojnog regiona centar sastoji se od različitih starosnih grupa i različitih etničkih grupa. Priština kao glavni grad ima najveći broj stanovnika u razvojnom regionu centar, a starosna grupa mlađa od 19 godina čini 68.830 stanovnika ili 32,50% od ukupnog stanovništva grada Prištine. Opština Podujevo ima 35.307 stanovnika mlađih od 19 godina, što znači oko 42.30% ukupnog stanovništva opštine Podujevo, dok grad Glogovac ima stanovništvo mlađe od 19 godina od 23.181 ili 37.91%. Druge opštine imaju stanovništvo mlađe od 19 godina u procentima; Lipljan 39,66%, Kosovo Polje 34,19%, zatim Obilić 43,96% Štimlje 41,77% i Gračanica

29,16%. Iz ovih podataka može se videti da Obilić ima najmlađu populaciju u procentima u razvojnom regionu centar. U nastavku je prikazan broj stanovnika podeljen po nacionalnostima koja žive u Republici Kosovo. Prema statistici ASK-a, ukupno prema etničkoj podeli živi 473.937 Albanaca, 10.376 RAE, 8.812 Srba, 2.377 Turaka i 616 Bošnjaka³. U istoj tabeli su prikazani i podaci o natalitetu i mortalitetu. Najveći prirodni porast populacije u razvojnom regionu centar ima Priština sa 2.574 stanovnika i Podujevo sa 981 stanovnika na osnovu statistike procene broja stanovnika Kosova iz 2017. godine. Iz donjeg grafikona vidimo da broj muškaraca u razvojnom regionu centar vodi sa brojem od 251,252 muškaraca, i žene 246,771.

³ <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/municipal-profiles>

Tabela 2 Demografski podaci, natalitet, mortalitet, zajednice po opštinama razvojnog regiona centar (procena stanovništva iz 2017. godine od ASK).⁴⁵

Br.	Opština	UKUPNO STANOVNIŠTVO VO	NATALITET	MORTALITET	ALBANSKI	BOŠNJIJACI	TURCI	RAE	DRBI	DRUGI
1	Priština	211.755	3.412	838	194.452	400	2,156	621	430	539
2	Glogovac	61.133	1,009	249	58,445	14	5	2	2	22
3	Kosovo Polje	38.607	815	199	30,275	34	62	3,948	321	146
4	Gračanica	12.091/22000 ¹	18	9	2,474	15	15	852	7,209	67
5	Lipjan	57.733	948	229	54,467	42	128	2,158	513	266
6	Obilić	19.144	354	86	19,854	58	2	1,266	276	53
7	Podujevo	83.445	1,346	365	87,523	33	5	756	12	43
8	Štimlje	27.654	490	114	26,447	20	1	773	49	15
	Ukupno	511.562	8,392	2089	473937	616	2374	10376	8812	1151

Tabela 3. Demografski podaci starosnih grupa ženskog pola (ASK - registracija stanovništva 2011)⁶

Br.	Opština	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
	Priština	24,606	8,413	8,809	9,071	8,531	7,612	6,526	5,838	5,349	4,547	3,529	6,705
2	Glogovac	8,369	2,842	3,019	2,524	2,284	1,971	1,687	1,461	1,206	905	759	1,776
3	Kosovo Polje	4,786	1,543	1,517	1,468	1,395	1,274	1,135	914	843	654	535	1,144
4	Gračanica	1,329	402	438	465	371	325	303	282	306	259	258	519
5	Lipjan	8,244	2,736	2,567	2,199	2,142	2,150	1,849	1,494	1,222	1,006	864	1,812
6	Obilić	3,180	965	968	860	847	754	641	601	467	402	360	619
7	Podujevo	13,074	4,123	3,935	3,532	3,544	3,192	2,594	2,211	1,888	1,491	1,375	2,585
8	Štimlje	4,112	1,413	1,162	1,001	1,034	1,019	871	689	566	392	393	822
	Ukupno	67,700	22,437	22,415	21,120	20,148	18,297	15,606	13,490	11,847	9,656	8,073	15,982

⁴ <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-news/vleresimi-i-popullsise-2017>

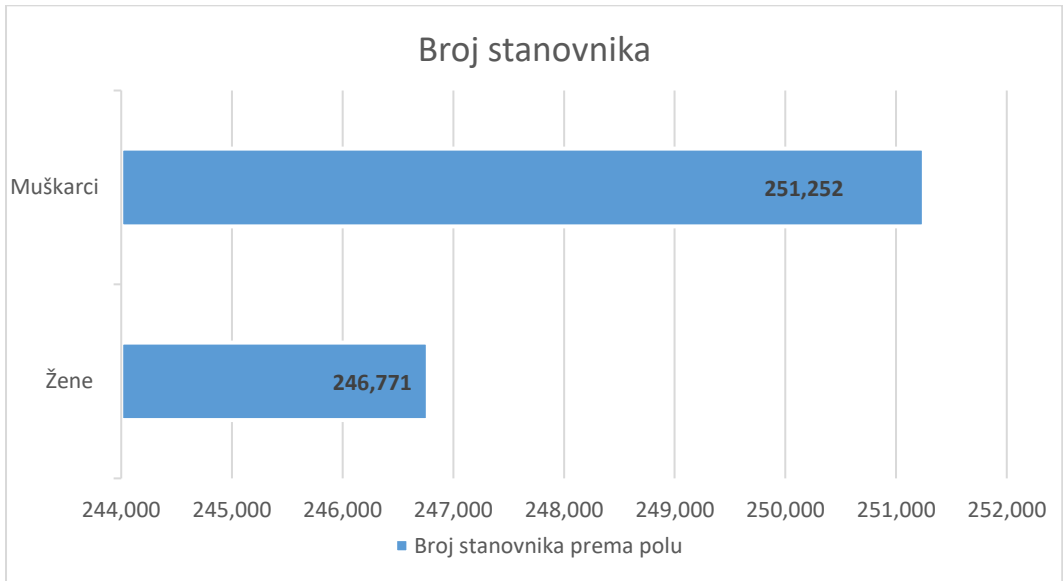
⁵ Na osnovu komentara/podataka koje je dostavila opština Gračanica

⁶ <http://ask.rks-gov.net/media/2127/vlersim-popullsia-e-kosoves-2011.pdf>

Tabela 4. Demografski podaci starosnih grupa muškog pola (ASK- registracija stanovništva 2011)⁷

Br.	Opština	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
1	Priština	26,797	9,014	8,899	8,678	7,905	7,153	6,075	5,573	5,001	4,325	3,488	6,453
2	Glogovac	8,926	3,044	3,211	2,778	2,341	2,088	1,584	1,381	1,158	927	770	1,520
3	Kosovo Polje	5,210	1,664	1,616	1,486	1,325	1,259	1,012	1,000	861	665	524	990
4	Gračanica	1,334	461	435	495	443	362	381	264	336	305	228	474
5	Lipljan	8,951	2,968	2,901	2,474	2,185	1,951	1,670	1,512	1,277	1,014	807	1,660
6	Obilić	3,239	1,033	1,031	995	770	772	595	612	525	389	304	620
7	Podujevo	13,734	4,376	4,342	4,003	3,465	3,131	2,492	2,141	1,922	1,550	1,319	2,480
8	Štimlje	4,469	1,558	1,328	925	1,026	891	799	657	592	438	364	776
	Ukupno	72,660.00	24,118	23,763	21,834	19,460	17,607	14,608	13,140	11,672	9,613	7,804	14,973

Grafikon Broj 1 stanovnika na osnovu pola u regionalnom regionu centar

⁷<http://ask.rks-gov.net/media/2127/vlersim-popullsia-e-kosoves-2011.pdf>

LJUDSKI RESURSI I TRŽIŠTE RADA

Razvojni region centar ima najveći ekonomski potencijal za ponudu novih radnih mesta, na osnovu koncentracije državnih institucija, stranih predstavništava i organizacija, kao i predstavništva domaćih i međunarodnih biznis kompanija. Međutim, i razvojni region centar se takođe suočava sa nezaposlenošću. Prema podacima Agencije za zapošljavanje, iz izveštaja za 2017. godinu, ukupan broj tražilaca posla u razvojnom regionu iznosi 24.457, sa 2327 ponuda za posao, koji pokazuje odnos i veliku razliku između ponude i potražnje za radom, iako se mora uzeti u obzir činjenica da ovi podaci ne odražavaju realnost na terenu. Veliki deo Kao što se primećuje najveći nivo tražilaca posla je u opštinama Priština, Podujevo i Glogovac. Dok su opštine koje imaju najniži nivo tražilaca posla; Štimlje, Gračanica i Obilić. Razvojni region centar ima dovoljno ljudskih resursa za tržište rada i relativno mladu i kvalifikovanu radnu snagu.

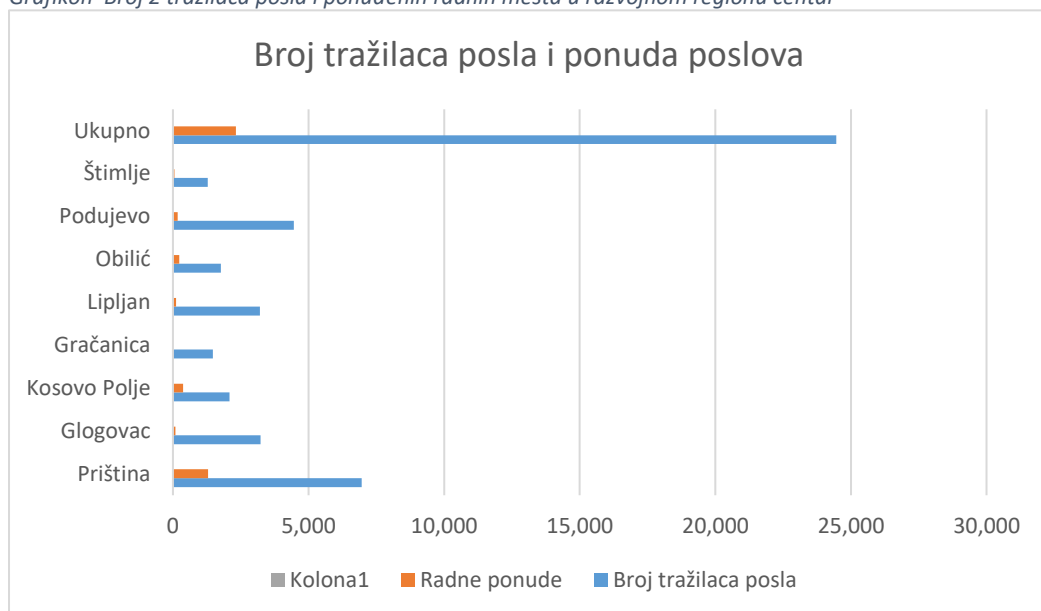
radne snage se ne obraća kancelarijama za zapošljavanje radi registracije. Najveći broj tražilaca posla je u opštini Priština sa 6954 tražilaca posla, u opštini Podujevo 4454, u Glogovcu 3230, u Lipljanu 3203, u Kosovu Polju 2090, u Obiliću 1765, u Gračanici 1476, i u Štimlju 1285.

Razvojni region centar ima najveći broj tražilaca posla na Kosovu sa ukupno 24,457 tražilaca posla i 2.327 regularnih ponuda za posao.

Tabela 5: Nezaposlenost i slobodna radna mesta u razvojnom regionu centar⁸

Br.	Opština	Nezaposlenost (Broj tražilaca posla)	Regularna slobodna radna mesta	Slobodna mesta PATP
1	Priština	6,954	1,299	293
2	Glogovac	3,230	88	24
3	Kosovo Polje	2,090	369	66
4	Gračanica	1,476	0	10
5	Lipljan	3,203	109	150
6	Obilić	1,765	238	70
7	Podujevo	4,454	173	182
8	Štimlje	1,285	51	65
	Ukupno	24,457	2,327	860

⁸[https://apr.k.rks-gov.net/sq-AL/Content/Documents?doctype=21zveštaj o zaposlenju za 2017. godinu](https://apr.k.rks-gov.net/sq-AL/Content/Documents?doctype=21zveštaj%20o%20zaposlenju%20za%202017.%20godinu)

OBRAZOVANJE

Infrastruktura i kvalitet obrazovnih usluga u razvojnom regionu centar je na veoma dobrom nivou. Izgrađen je i popravljen veliki broj školskih i univerzitetskih institucija. Prema statistici iz javnog obrazovanja 2017-2018.⁹, broj škola u razvojnom regionu centar u osnovnom i nižem srednjem obrazovanju je 244, dok je u srednjem višem obrazovanju 32. Broj učenika u razvojnom regionu centar u osnovnom i niže srednjem obrazovanju je 74,686, dok je u više srednjem 26,286. Ukupan broj škola u razvojnom regionu centar osnovnog, srednjeg i nižeg srednjeg obrazovanja je 276, dok ukupan broj učenika u razvojnom regionu centar u osnovnom, niže srednjem i više srednjem obrazovanju iznosi 100,972. Što se tiče broja specijalnih škola u razvojnom regionu centar, prema statistici javnog obrazovanja, 2017-2018, postoje 2 specijalne škole i 116 učenika sa posebnim potrebama. Profesionalno srednjoškolsko obrazovanje, koje podrazumeva institucije profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja odraslih, prvenstveno je usmereno na pripremu kadrova za tržište rada, ali ako se prati trasirani put u važećem zakonodavstvu nudi i mogućnost apliciranja na visoke postsekundarne studije 5. nivoa nacionalnog okvira kvalifikacija i univerziteta. Na osnovu dostavljenih podataka od Ministarstva

obrazovanja, nauke i tehnologije za 2018/2019 u vezi sa profilima koji se razvijaju u različitim školama u sastavnim opštinama razvojnog regiona centar, možemo videti da u ovoj regiji imamo ukupno 68 različitih profila, sa ukupnim brojem od 26.817,00 učenika, od kojih 13.315,00 pripada ženskom, dok 13.502,00 muškom polu. Najveći broj profila smo distribuirali u opštini Priština sa obzirom da je glavni grad i da ima najveći broj učenika i škola koncentrisanih u ovoj opštini. U glavnom gradu Prištini imamo oko 30 različitih profila gde možemo da odvojimo profil prirodnih nauka kao jedan od najtraženijih profila sa ukupno 2.754 učenika, od kojih 1.581 su ženskog a 1.173 su muškog pola. Socijalni profil se takođe nastavlja u ovoj opštini sa velikim brojem učenika koncentrisanih od 1.551, gde dominiraju 923 učenika ženskog pola, opšti profil sa ukupno 1.171 učenika, jezički profil sa ukupnim brojem od 810 učenika, gde se jasno suočava da najveće interesovanje je kod učenika sa ukupnim brojem od 556 učenika, praćen od profila informatika sa ukupno 559 učenika, gde učenici muškog pola dominiraju sa brojem od 472 učenika. Ostali profili koje možemo specifikovati razvojnom regionu centar su: administrativni asistent, pravni asistent, asistent za finansije, energetiku, Ptt, automehaničar, prehrambena tehnologija, stomatološki tehničar, apotekar, radnik konfekcije, u arhitekturi itd. Opština sa najvećim brojem profila je

⁹ <http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-news/statistikat-e-arsimit-20172018>

opština Priština sa 56 profila, a sledi opština Glogovac sa 22 profila. Opština Podujevo sa 21 profilom, opština Štimlje sa 14 profila, opština Obilić sa 11 profila i opština Kosovo Polje sa najmanjim brojem, 10 profila. U razvojnom regionu centar od podataka izveštavanja iz MONT-a za profile 2018/2019 nisu obuhvaćene statistike srpskih škola opštine Gračanica zbog nedostatka informacija i izveštavanja, dok na osnovu komentara primljenih u MRR od opštine Gračanica imamo ove podatke: medicinski profil su 280 učenika, profil inženjera i građevinara 137 učenika, inženjerstvu 32 učenika, elektrotehnika 135 učenika, profil ekonomije i trgovine su 190 učenika, profil socijalno-prirodno-matematički 148 učenika i profil poljoprivrede 89 učenika. Razvojni region centar izdvaja se kao region sa najrazličitijim i rastućim brojem profila i učenika, uključujući visoko specifične profile u oblastima kao što su: železnički saobraćaj, grafički dizajn, industrijska elektronika, računarsko upravljanje, carinar kao i stručna obuka u mnogim specifičnim oblastima tipično za ovaj region.

Ministarstvo rada i socijalne zaštite preko Agencije za zapošljavanje Republike Kosova upravlja sa osam (8) centara za stručno osposobljavanje (CSO) sa 69 radionica i 30 različitih zanimanja. U ovim centrima vrši se obuka i prekvalifikacija lica koje su registrovana kao tražioci poslova, nezaposleni i oni koji primaju usluge za orijentaciju u karijeri u svim kancelarijama za zapošljavanje u opštinama. U razvojnom regionu centar, centar za stručno osposobljavanje u Prištini nudi obuku iz ovih zanimanja: instalacija vodovoda i centralnog grejanja, upravljanje biznisom/samozapošljavanje, administrativni asistenti/ računovodstvo, pekari, poslastičari, ITK i industrijska elektronika, građevinarstvo, servisiranje kancelarijske opreme, auto električara, krojarstvo, TIK - Podujevo.

U visokoobrazovnim institucijama na Kosovu, odnosno u razvojnom regionu centar nude se

Bachelor, Master i Doktorske studije u javnim i privatnim institucijama, Univerzitet Hasan Priština je jedini javni univerzitet u socio-ekonomskom regionu centar. Prema statistikama visokog obrazovanja 2017.-2018. nivoa Bachelor razvojnom regionu centar, broj diplomiranih studenata je 4974 od njih je 3.230 diplomiranih žena dok su 1744 muškarci, dok je ukupan broj studenata 34.323 u javnom univerzitetu Hasan Priština. U razvojnom regionu centar na osnovu statistika javnog visokog obrazovanja 2017-2018. nivoa Master je 1340 diplomiranih studenata od toga 757 su žene, dok je 583 muškaraca. Ukupan broj studenata na nivou Master je 6.817. Što se tiče visokog obrazovanja u privatnim ustanovama, broj privatnih koledža je 14. Broj diplomiranih studenata prema statistikama visokog obrazovanja 2017-2018. na nivou Bachelor je 2.470 od toga 1.365 žena i 1.107 muškaraca, dok je ukupan broj studenata 35.097. Na nivou visokoškolskog obrazovanja Master u privatnim institucijama prema statistikama obrazovanja 2017-2018. u razvojnom regionu centar imamo 11 koledža. Ukupno diplomiranih studenata je 443 od kojih 226 žena i 217 muškaraca gde je ukupan broj studenata u visokom obrazovanju Master iznosi 7628. Platforma za razvoj sistema visokog obrazovanja na Kosovu izrađena je na osnovu ciljeva Bolonjskog procesa. Samo opština Priština ima Centar za savetovanje o karijeri, što stvara preduslove za povezivanje škola za stručno obrazovanje i obuku (ŠSOO) sa privatnim sektorom. To će doprineti povećanju lične efikasnosti među studentima ŠSOO-a, povećanju mogućnosti za karijeru, poboljšanju tržišta rada i jačanju odnosa sa poslodavcem. Centar pruža mladima uvid i najnovije tehnike koje se tiču pružanja saveta i različitih obuka, kako bi mogli da se takmiče na tržištu rada. Mladi koji su završili stručne škole u Prištini su ciljne grupe Centar.

Tabela 6: Učenci prema profilu/ pravcu, po opštinama, školska godina 2018/19 u razvojnom regionu centar¹⁰

Opština	Profil	Muškaraca	Žena	Ukupno
Glogovac	Bankar	39	51	90
	Računovođa	69	104	173
	Informatika	125	52	177
	Telekomunikacije	75	64	139
	Mekatronika	14	9	23
	Električar	60	0	60
	Drumski saobraćaj	131	11	142
	Proizvođač metala	51	0	51
	Geolog	11	13	24
	Tehnologija recikliranja	23	49	72
	Laborant hemije	10	67	77
	Mehaničar mašina	20	0	20
	Instalater grejanja i klimatizacije	118	0	118
	Operater proizvodnje	53	0	53
	Automehaničar	72	0	72
	Arhitektura	61	34	95
	Prehrambena tehnologija	35	54	89
	Hortikultura	45	38	83
	Konfektioner	10	57	67
	Apotekar	20	79	99
	Društveni	203	313	516
	Prirodne nauke	226	418	644
	Ukupno	1471	1413	2884
Kosovo Polje	Pomoćnik administracije	39	54	93
	Pravni pomoćnik	72	103	175

¹⁰ Podaci izveštavani od MONT-a

	Bankar	75	79	154
	Računovođa	43	63	106
	Špediter -logistika/ carinar	66	36	102
	Informatika	54	14	68
	Telekomunikacije	46	33	79
	Rudar	55	0	55
	Društveni	104	186	290
	Prirodne nauke	190	290	480
	Ukupno	744	858	1602
Lipjan	Pomoćnik administracije	14	13	27
	Pravni pomoćnik	43	102	145
	Bankar	125	76	201
	Računovođa	33	17	50
	Pomoćnik marketinga	36	21	57
	Informatika	90	22	112
	Telekomunikacije	38	11	49
	Električar	30	0	30
	Drumski saobraćaj	19	2	21
	Laborant hemije	11	22	33
	Mehaničar mašina	4	0	4
	Operator proizvodnje	55	7	62
	Automehaničar	75	0	75
	Vodinstalater	44	0	44
	Arhitektura	27	27	54
	Građevinar	15	8	23
	Hortikultura	35	30	65
	Stočarstvo	23	3	26
	Agrobiznes	58	36	94
	Društveni	396	529	925

	Prirodne nauke	486	673	1159
	Ukupno	1657	1599	3256
Obilić	Bankar	24	45	69
	Računovođa	11	33	44
	Energetika	122	0	122
	Informatika	37	20	57
	Telekomunikacije	6	17	23
	Geolog	23	16	39
	Rudar	26	0	26
	Laborant hemije	9	20	29
	Operater proizvodnje	38	0	38
	Društveni	26	97	123
	Prirodne nauke	62	121	183
	Ukupno	384	369	753
Podujevo	Pravni pomoćnik	205	276	481
	Bankar	192	219	411
	Računovođa	152	114	266
	Špediter-logistika/ carinar	35	22	57
	Energetika	59	0	59
	Informatika	169	104	273
	Telekomunikacije	84	59	143
	PTT	34	14	48
	Električar	79	0	79
	Drumski saobraćaj	116	30	146
	Instalater grejanja i klimatizacije	39	0	39
	Automehaničar	147	0	147
	Arhitektura	41	11	52
	Prehrambena tehnologija	54	30	84
	Krojač	1	16	17

	Opšti pomoćnik bolničara	10	57	67
	Agrobiznis	20	5	25
	Društveni	311	625	936
	Prirodne nauke	278	548	826
	Upravljanje preduzeća	157	132	289
	Trgovina na veliko	18	5	23
	Ukupno	2201	2267	4468
Priština	Pomoćnik administracije	90	108	198
	Pravni pomoćnik	62	126	188
	Pomoćnik u osiguranju	34	47	81
	Bankar	99	92	191
	Računovođa	118	92	210
	Špediter -logistika/ carinar	110	43	153
	Trgovina na malo i veliko	32	25	57
	Pomoćnik marketinga	45	36	81
	Pomoćnik finansija	87	65	152
	Grafičar knjigovezac	34	14	48
	Grafičar grafičke pripreme	48	21	69
	Štamparski grafičar	13	17	30
	Medijski grafičar	7	16	23
	Energetika	99	37	136
	Informatika	472	87	559
	Električna mašina	45	8	53
	Telekomunikacija	136	97	233
	Popravka kancelarijske opreme	44	29	73
	Industrijska elektronika	28	6	34
	PTT	101	62	163
	Električar	27	1	28
	Vuča- mašinista	33	0	33

Železnički saobraćaj	72	18	90
Drumski saobraćaj	46	22	68
Pomoćnik u restoranu	26	0	26
Kuvar	40	6	46
Turistički pomoćnik	31	40	71
Zavarivač	19	0	19
Instalater grejanja i klimatizacije	171	0	171
Metalac	51	0	51
Automehaničar	165	0	165
Vodinstalater	74	0	74
Arhitektura	151	106	257
Geodezija	69	37	106
Prehrambena tehnologija	92	72	164
Hortikultura	39	32	71
Konfekcioner	15	135	150
Krojač	9	49	58
Veterinar	40	9	49
Zaštita bilja	27	17	44
Poljoprivrednik	23	7	30
Zubni tehničar	114	121	235
Apotekar	37	168	205
Pomoćnik opšteg bolničara	101	267	368
Opšta oblast– opšti muzički saradnik	13	39	52
Umetnička oblast (instrumental)	14	43	57
Agrobiznis	59	50	109
Niskogradnja	150	54	204
Društveni	628	923	1551
Opšti smer	602	569	1171
Prirodne nauke	1173	1581	2754

	Matematika-Informatika	80	47	127
	Jezički smer	254	556	810
	Medicinski laborant	11	23	34
	Fizioterapeut	64	104	168
	Kompjutersko upravljanje vozila	48	14	62
	Ukupno	6272	6138	12410
Štimlje	Pomoćnik administracije	56	59	115
	Energetika	62	0	62
	Informatika	11	13	24
	Pomoćnik u restoranu	51	28	79
	Mehaničar mašina	8	12	20
	Zavarivač	9	15	24
	Automehaničar	50	0	50
	Vodinstalater	39	0	39
	Građevinar	23	36	59
	Agrobiznis	35	44	79
	Društveni	148	177	325
	Prirodne nauke	187	251	438
	Bankarstvo i osiguranje	57	22	79
	Marketing	37	14	51
	Ukupno	773	671	1444

PRIRODNI RESURSI

Razvojni region centar je bogat sledećim prirodnim resursima: jezera i reka. Sitnica je centralna i najvažnija reka u Kosovskom

Polju, koja izvire sa planine Žegavac, koja se nalazi u južnom delu Kosova. Reka Sitnica duga je 90 km, i u nju se izlivaju brojne reke i potoci, ali koji imaju male količine vode. Reka Sitnica je takođe reka sa najvećom površinom koja prolazi kroz opštinu Lipljan, koja ima najrazvijenije grane na istočnoj strani, dok su glavne hidrografske grane istočne strane: reka Janjevka, reka Žegovca, Gadimska reka i reka Sazli, dok je na zapadnoj strani najrazvijenija reka Vrševac. Reka Lap

protiče kroz dolinu Lapa i grad Podujevo. Duga je 59,5 kilometara, dok je prosečna količina vode koja se uliva u reku Lap 5 m³ u sekundi. Reka Drenica izvire u podnožju Crnojeljeva i duga je 41 kilometar. Vode Drenice se koriste i za navodnjavanje i za rad velikog broja mlinova. U međuvremenu u ovom regionu na području Štimlja nalaze se i reke Topile, Crnojeljevo, koje nakon spajanja formiraju reku Štimljanku i reku Malopoljce. Glavna veštačka jezera u razvojnom regionu centar su jezero Batlava (Podujevo) veličine 3,27 km² i jezero Badovac (Priština) 2,57 km². Ova dva jezera se uglavnom koriste za pitku vodu, ali i za navodnjavanje. Najvažnija reka koja se uliva u Batlavu je reka Lap. Jezero Batlava formirano je 1965. godine izgradnjom zemljane brane visine 40,5 metara. Jezero se nalazi na visini od 600 metara, dugo je 8 kilometara, široko 300 metara i sa maksimalnom dubinom 30-35 metara. U jezerima je akumulirano 40 miliona kubnih metara vode. Udaljenost od Prištine je 28 km, a od Podujeva 10 km. Jezero je smešteno na slikovitom terenu, okruženo šumama visokih planina gde ima mnogo divljih životinja. Postoji potencijal da se ovo mesto pretvori u turistički centar. Jezero Badovac formirano je od voda reke Gračanke koja se izliva na desnoj strani Sitnice. Izgradnja je počela 1963. godine, i ono je udaljeno 12 km od Prištine. Formirano je

izgradnjom brane u ušću Badovca. Brana je visoka 45 metara. Jezero je dugo 3,5 kilometara, a široko 150 -200 metara, maksimalna dubina je 29 metara. U jezeru je akumulirano 26 miliona kubnih metara (m³) vode, koja se prvenstveno koristi za snabdevanje pitkom vodom u Prištini, kao i za navodnjavanje 2260 hektara obradive površine u Gračanici, Čaglavici i Lapljem Selu. Vodni potencijal na Kosovu je skroman, ali ovaj potencijal

se može koristiti i za energetske i u svrhu lečenja. Najveće mogućnosti su u regionu Lap gde se termomineralne vode nalaze u tercijarnim bazenima dubine do 300 metara (Lužani-Kisela Banja). Na istoj dubini, ove vode se

prostiru i u regionu Drenice. U blizini sela Lužan, na putu Priština - Podujevo, na udaljenosti od 10 kilometara od Podujeva, nalazi se kisela banja. U opštini Podujevo takođe se nalazi Banja Balabane. Razvojni region centar je bogat mineralnim resursima, posebno lignitom i feroniklom, ali ima i rezervi olova, cinka itd. Postojanje mineralnih resursa predstavlja dobru priliku za razvoj mineralne i energetske industrije. Poznato je da je opština Obilić bogata prirodnim resursima koji je čine i povoljnom ekonomskom zonom; veliki resursi uglja lignita, poljoprivredno zemljište klase I-IV, reke Sitnica, Drenica i Lap, sistem navodnjavanja Ibar Lepenac. Opština Obilić ima 25% planinske površine gde se uglavnom razvija ekoturizam, kao što su lovni i ribolovni turizam. Još jedno turističko i arheološko mesto je Crni vrh, koji se nalazi u oko planine Čićavica. U opštini Podujevo postoji i rudnik i to je rudnik Dražnje koji se nalazi u selu Hertica. Ovaj rudnik je bogat olovom, srebrom, zlatom i cinkom. Rudnik silikatnog nikla "Glavica" nalazi se na jugozapadu Prištine na udaljenosti od oko 20 km. Izvor nikla Glavica leži na Golešovom peridotitnom masivu na istočnoj obali brda Glavica. Smer širine izvora je približno sever-jug u dužini od 1.050 m. Zona sa mineralima prostire se preko peridotiteta u obliku pokrivača i ima površinu od oko 32 ha. Mesto izvora nikla "Glavica" spada u

grupu silikatnih mesta izvora. Nakon intenzivnih geoloških istraživanja tokom 1967. godine, otkriven je novi izvor rudnik silikatnog nikla "Staro čikatovo", koji se nalazi u regionu peridotnog masiva Dobroševca, opština Glogovac. Iz Prištine prema zapadu nalazi se na udaljenosti od 20 km, dok je izvor Glavica udaljen 12 km. U rudniku nikla "Staro čikatovo" postoje dva izvora (mineralna tela): "Duškaja" i "Suka". Geološke rezerve u dva rudnika (Glavica i Čikatovo) procenjuju se na oko 13 Mt sa prosečnim sadržajem nikla 1,31% i kobalta 0,06%. U blizini industrijskog parka Glogovac, nalaze se veštačka jezera Vasiljeva sa površinom od 176.600 m², kisela voda u selu Poklek, prirodni izvor koji se nalazi na oko 2.5 km od grada Glogovac i ima površinu od 7278 m², kisela voda u selu Vrbovac sa

površinom od 182 m², Vrelo u selu Krajkovo površine 4000 m², i Vrelo u naselju Banjice površine 3060 m².

Razvojni region centar je poznat po dovoljnim vodnim resursima kao što su reke i jezera. Poznati su po snabdevanju pitkom vodom, jezero Batlava i Badovac.

Razvojni region centar bogat je mineralnim resursima kao što su lignit, feronikl, olovo i cink.

SEKTOR POLJOPRIVREDE

Razvojni region centar ima površinu od 2.215,52 km², od ukupne površine, korisna površina poljoprivrednog zemljišta iznosi 87.348,08 ha, dok je obradivo zemljište 47.663,32 ha, vrtovi na čitavoj teritoriji regiona centar su 237,89 ha, neiskorišćeno zemljište je 3.427,71 ha. Šumska zemljišta čine ukupno 16.801,72 hektara, dok nepoljoprivredno zemljište čini ukupno 3.680,09 hektara. Ukupna iskorišćena i neiskorišćena površina poljoprivrednog zemljišta u opštini Podujevo iznosi 24.807,27 hektara. Opština Podujevo ima najveću površinu poljoprivrednog zemljišta u razvojnom regionu centar, zatim opština Lipljan sa površinom od 18.547,41 hektara i po veličini poljoprivrednog zemljišta treća je opština Glogovac sa površinom 15.125,52 ha. Obradeno zemljište ili njive u opštini Podujevo su 12.317,19 hektara, u opštini Lipljan 10.304,87 hektara, dok je u Glogovcu 8.181,69 hektara. To su tri opštine sa najvećom površinom obradivog zemljišta ili njiva u regionu centar. Kulture koje se uglavnom uzgajaju u centralnom regionu su; pšenica, kukuruz, krompir, razno povrće i dugogodišnje voćke. Što se tiče

površina sa vrtovima, Opština Podujevo ima površinu od 82,38 ha, zatim Glogovac sa 61,70 hektara i Lipljan sa 38,70 hektara. Livade i pašnjaci u razvojnom regionu centar zauzimaju površinu od 38.367,53 hektara, od ove površine opština Lipljan ima najveću površinu u razvojnom regionu centar sa površinom od 8.091,37 hektara, zatim opština Priština sa površinom od 7.434,22 hektara i Glogovac sa površinom od 6.692,46 hektara. To su opštine sa najvećim površinama zemljišta livada i pašnjaka u socio-ekonomskom regionu centar. Što se tiče površina šumskih zemljišta Podujevo ima najveću površinu u razvojnom regionu centar sa 5.255,42 hektara, zatim Priština sa 4.902,44 hektara i Glogovac sa 4.200,39 hektara.

Razvojni region centar ima najveću površinu obradivog zemljišta od 47.663,22 ha. Poljoprivreda u ovom regionu je veoma razvijena.

Tabela 7: Podaci o poljoprivrednim površinama u regionu centar¹¹

OPŠTINE	Iskorišćena površina poljoprivrednog zemljišta /površine ha	Obradivo zemljište- Njive/Površina ha	Vrtovi	Livade i pašnjaci/Površina u ha	Neiskorišćeno poljoprivredno zemljište Površina ha	Šumsko zemljište/Površina ha	Ne-poljoprivredno zemljište/Površina ha
Priština	12,975.65	5.178,05	24,93	7.434,22	1.112,40	4.902,44	403,05
Glogovac	15,125.52	8.181,69	61,70	6.692,46	529,79	4.200,39	769,28
Kosovo Polje	4,714.06	3.278,14	10,16	1.398,11	85,31	190,55	255,30
Gračanica	5,658.85	4.989,73	10,78	616,48	90,11	135,00	257,70
Lipljan	18,547.41	10.304,87	38,7	8.091,37	359,88	1.790,12	852,49
Obilić	5,519.32	3.413,53	9,24	2.047,46	190,03	327,80	226,46
Podujevo	24,807.27	12.317,19	82,38	12.087,43	1.060,19	5.255,42	915,81
UKUPNO	87,348.08	47,663.20	237,89	38,367.53	3,427.71	16,801.72	3,680.09

SEKTOR TURIZMA

Turizam u razvojnom regionu centar uglavnom je razvijen u oblasti urbanog turizma zato što se u ovom regionu nalazi se glavni Priština prestonica Kosova. Prema podacima ASK-a, grad Priština je imao skoro 120.000 posetilaca do kraja 2018. godine. Preko 83% posetilaca su bili stranci. Prema broju posetilaca, zemlje koje čine najveći broj posetilaca su Albanija (15.147), Nemačka (8.594) i Turska (7.195). Od zemalja preko regiona i Evropske unije (EU) dominiraju Sjedinjene Američke Države (5.576). Statistika ponude smeštaja takođe pokazuje da Priština dominira na nivou zemlje. Etnološki muzej je mesto koje se nalazi na prvom mestu kao atrakcija koju obavezno treba posetiti u Prištini. Stambeni kompleks "Emin Gjiku" se nalazi u starom jezgru grada Prištine, severoistočno od trenutnog centra grada u blizini velikog hamama i džamije "Sultan Mehmet Fatih". Spomenik New Born i ideja farbanja svakog 17. februara svake godine čine ovaj spomenik atrakcijom za turiste koji cene ideju promene boja ovog objekta. Muzej Kosova je osnovan 1949. godine, a njegova zgrada sa stilom austrougarske arhitekture datira još iz 1989. godine.

Muzej Kosova ima zbirku od preko 50.000 eksponata različitih profila, kao što su arheologija, tehnologija, istorija, priroda, etno-kultura i folklor. Ukoliko ste ljubitelj umetnosti i želite da se upoznate sa radom kosovskih slikara i umetnika, svakako možete posetiti "Umetničku galeriju Kosova" koja je otvorena 1979. godine. Tokom ovih 30 godina rada ova institucija je organizovala preko 500 izložbi. Priština ima preko 30 drugih turističkih tačaka. Ulpijana je spomenik kulturnog nasleđa velike istorijske vrednosti u blizini Gračanice, grada osnovanog početkom II veka. Arheološka iskopavanja pružila su tragove drevnog rimskog života i dokazuju da je Ulpijana nastavak ilirskog naselja i da je vrhunac ekonomskog i kulturnog razvoja ovog grada postignut krajem III veka i početkom IV veka. Sve to čini Ulpijanu jednom od omiljenih turističkih mesta na Kosovu, koje i dalje sve više posećuju domaći i strani posetiooci. Manastir Gračanica je spomenik kulturnog nasleđa u Gračanici. Manastir se nalazi na levoj obali reke Gračanka, južno od Prištine. Današnji manastir je rekonstrukcija crkve iz XIV veka posvećena Bogorodici, koja je sagrađena na temeljima

¹¹https://www.mbpzhr-ks.net/repository/docs/REGJISTRIMI_I_BUJQESISE_NE_REPUBLIKEN_E_KOSOVES_2014__Rezultatet_Perfundimtare.pdf

ranohrišćanske bazilike VI veka. Po prostornom konceptu pripada vrsti crkava sa pet kupola na kvadratnoj osnovi sa unutra iscrtanim krstom, karakterističnim za vizantijsku arhitekturu. Grad Lipljan ima veliki potencijal za turizam zasnovan na prirodi kao što su; rezervat Blinaja, lepote pejzaža

Šala- Klečka i planina Žegovac. Spomenici prirodnog i kulturnog nasleđa predstavljaju tačke turističkih atrakcija. Mramorna pećina u Gadimlju kao spomenik prirode predstavlja jedinstvenu nacionalnu i međunarodnu atrakciju i

nalazi se u blizini Lipljana u blizini puta Priština - Uroševac u selu Donje Gadimlje. Pećina se naziva mramorna jer je izgrađena na mramornim stenama i jedna je od najlepših pećina ne samo na Kosovu, već na Balkanu a i šire. U pećini se nalaze sve vrste ukrasa, stalagmita i stalaktita, različitih oblika i veličina, a posebno privlači Aragonitski ukras. Održavanje književnih časova "Shtjefën Gjeqovi" kao i spomenici i drugi objekti čine Janjevo izvanrednim turističkim mestom. Seoski turizam je povezan sa razvojem poljoprivrede i stočarstva. U višim zonama postoje i razvijeni poljoprivrednici koji mogu pružati usluge smeštaja tako što iznajmljuju male sobe ili kuće za one koji žele koristiti kvalitetne usluge poljoprivrede i stoke, prirode i lova. U opštini Obilić, na 6. kilometru magistrale Priština-Mitrovica, nalazi se istorijski spomenik Turbe Sultana II, gde u maju ima mnogo posetilaca. Opština Podujevo ima pogodno prostore za turizam gde 66% teritorije opštine Podujevo obuhvata planine koje predstavljaju još jednu drugu atrakciju koju treba posetiti i koja je pogodna za planinarenje. Batlavsko jezero je atrakcija za posetioce u ovoj opštini. Turizam u Štimlju razvijen je u ruralnim oblastima u selima Malopoljce, Devetak, Lanište, Topilo, Rance i Duga. Ova sela se prostiru niz planina. Prirodne lepote su atrakcije opštine Štimlje-, brojni izvori vode (izvori), pećine kao što su Imer Devetaku, pećina slepih miševa itd. U ovim selima osnovna infrastruktura je ispunjena sa asfaltnim putevima, takođe u selu Lanište je u fazi sprovođenja biciklističkog projekta, takođe projektovanjem projekta za planinski turizam u selu Malopoljce. Selo Malopoljce se nalazi na jugozapadu grada Štimlje i udaljeno je oko 6 km od centra grada. U ovom selu počinje turistička zona i prostire se oko planina, povezuje se sa selom Devetak i završava u selu Lanište, početak i kraj ove

turističke zone je oko 15 km. Ova turistička zona ima dosta prostora pogodnog za razvoj planinskog turizma, reka se sastoji od više grana, raznolikosti drveća koje imaju različite visine i na nekim mestima dostižu preko 20 metara. U ovoj zoni ima oko 100 izvora i veoma lep vodopad, takođe ova

zona počinje sa livadama koje su vrlo pogodne za izlete, hodaње, biciklizam, odbojku, rukomet, fudbal, streetball itd., one se nalaze na nadmorskoj visini od oko 700 metara, i nastavljaju prema selu

Devetak i u ovom selu se nalazi najviša tačka na oko 1100 metara nadmorske visine i postoje pogodno livade za razvoj nekih planinskih sportova i rekreacije u prirodi. Površina ove zone je oko 11 km². Ova turistička zona ima poseban geografski položaj jer povezuje tri grada, Uroševac, Štimlje, Suvu Reku i nalazi se na granici sa ova tri grada i može se koristiti od strane stanovnika ovih gradova kao i od svih građana Kosova. U opštini Kosovo Polje se nalaze mnogi drevni spomenici. Na njenoj teritoriji postoji preko 22 arheoloških centara, kao što su Ariljaća, Veliki Belačevac, Grabovac, Dobrovo, Mala Slatina, Ence, Dobri Dub, Vragolija. Kao i staze drevnog puta u blizini tvrđave Ariljaća. Tvrđava Ariljaća predstavlja jedan od najvažnijih arheoloških spomenika za celo Kosovo. Ona je bila pogodna za stanovanje još od XII veka pre nove ere. Međutim najveći razvoj dogodio se tokom XI veka naše ere. Veoma popularna turistička mesta su Borovi Slatine i tvrđava Ariljaća, koji predstavljaju potencijal turizma u ovoj zoni. U opštini turistička mesta i arheološko nasleđe su ruševine crkve u Fušici i drevna tvrđava u Vrbovcu, tvrđava Lapušnika, praistorijska utvrđenja u Čikatovi. Prirodno nasleđe su prirodni spomenici su stabla korenja u Nekovcu, kompleks stabala u Negrovcu, pećine Kišna Reka sa geomorfološkim karakterom, stablo cera u Krajkovu, mali i veliki gradić u Vučaku i kamen gradine u Lapušniku.

Imajući u vidu da u razvojnom regionu centar se nalazi i glavni grad Priština ovaj region ima razvijeni urbani turizam, a takođe ima i broj spomenika od istorijske vrednosti i veoma privlačna za posetioce i jedan je od najposećenijih centara na Kosovu.

PROFILI PREDUZEĆA, BROJ REGISTROVANIH PREDUZEĆA

Razvojni region centar ima najveći broj koncentracije preduzeća, jer se u ovom regionu je Priština, prestonica Kosova, i većina domaćih i stranih preduzeća su koncentrisana u glavnom gradu. U razvojnem regionu centar registrovano je 68133 preduzeća. Vrste preduzeća su različite; individualna preduzeća, strane kompanije, poljoprivredne zadruge, javna preduzeća, društva, partnerstva, opšta partnerstva, akcionarska društva i društva sa ograničenom odgovornošću. Individualna preduzeća ima u najvećem broju u regionu centar od 45626 iza kojih slede društva sa ograničenom odgovornošću od 17667 i opštim partnerstvima sa više od 1822 preduzeća. U opštini Priština, prema donjoj tabeli, sektor sa najvećim brojem preduzeća je sektor individualnih preduzeća sa više od 27047 preduzeća iza kojih sledi sektor društava sa ograničenom odgovornošću sa brojem od 13977 zatim slede opšta partnerstva sa brojem od 1398 preduzeća. Opština Priština ima ukupan broj od 43288 preduzeća. U opštini Podujevo, prema donjoj tabeli, sektor sa najvećim brojem preduzeća je sektor individualnih preduzeća

Najveći broj preduzeća na nivou zemlje koncentrisan je u razvojnem regionu centar, Priština kao glavni grad je centar mnogih preduzeća, domaćih i stranih predstavništava.

sa ukupno 4477 preduzeća iza kojih sledi sektor društava sa ograničenom odgovornošću sa ukupnim brojem od 739, zatim slede opšta partnerstva sa brojem od 148 preduzeća. Ukupan broj preduzeća u opštini Podujevo je 7376. U opštini Lipljan prema sledećoj tabeli, sektor sa najvećim brojem preduzeća je sektor individualnih preduzeća sa više od 3750 preduzeća iza kojih sledi sektor društava sa ograničenom odgovornošću koja su ukupno 636 zatim slede opšta partnerstva sa brojem od 104 biznisa. Opština Lipljan ima ukupan broj biznisa od 4519 preduzeća. Opština sa najmanjim brojem preduzeća u regionu centar ima opština Gračanica sa ukupno 925 preduzeća, individualnih preduzeća 536, društava sa ograničenom odgovornošću 357 i opštih partnerstva 15. preduzeća.

Tabela 8: Profili ekonomskih aktivnosti i njihov broj, razvojni region centar¹²

Opštine	Individualna preduzeća	Strane kompanije	Poljoprivredne zadruge	Javna preduzeća	Društveno preduzeće	Druga preduzeća pod nadležnošću KPŽA-a	Partnerstva	Opšta partnerstva	Akcionarska društva	Društva sa ograničenom odgovornošću	Ukupno
Priština	27047	585	13	3	15	/	18	1398	229	13977	43288
Podujevo	4477	2	4	/	1	/	/	148	65	739	7376
Lipljan	3750	22	2	/	1	/	1	104	3	636	4519
Obilić	1318	8	2	/	/	/	/	14	9	243	1594
Glogovac	3433	10	10	/	/	/	1	37	3	367	3861
Štimlje	1675	1	5	/	/	/	/	28	1	193	1903
Gračanica	536	8	2	/	/	/	/	15	7	357	925
Kosovo Polje	3390	25	1	/	/	/	1	78	17	1155	4667
Ukupno	45626	661	39	3	17	/	21	1822	334	17667	68133

¹² Preduzeća po opštinama, ARPK

EKONOMIJA I USLOVI ZA POSLOVANJE

Ekonomija regiona centar je više koncentrisana u gradu Priština i fokusirana je na ekonomske aktivnosti uglavnom u ovim oblastima: građevinarstvo, poljoprivreda, komunikacija, industrija, trgovina i turizam. Razvojni region centar ostaje jedan od najvećih i najvažnijih regiona u građevinskom sektoru na Kosovu, što čini 38% od ukupnog broja aktivnih kompanija na Kosovu. Građevinski sektor u regionu centar koji je uglavnom usredsređen na područje Prištine dominiraju mikro biznisi, koji čine 83% aktivnih firmi. U međuvremenu, opština Priština vodi region sa najvećim brojem zaposlenih, zapošljavajući 70% radne snage i ima oko 61% preduzeća koje posluju u regionu centar. Glavni razlog zašto se ove kompanije bave izgradnjom je porodična tradicija i potražnja. Osnovna aktivnost je

je proglašen Ekonomskom zonom odlukom Vlade Kosova od 18.08.2010. godine. Ovaj park se proteže na 16 km duž magistrale Priština - Peć, u selu Koretice. Park nudi idealnu lokaciju za fizičkom infrastrukturom i kvalitetnim uslugama. Ima površinu od 100 hektara koji nudi lokacije različitih veličina za preduzeća, uglavnom za sektore proizvodnje i usluga. Postoji oko 40 preduzeća. Svaka parcela ima direktan pristup glavnim ulicama Parka koji i ima sopstvena uključnja sa glavnom mrežom parka sa, vodom, telefonom, internetom, kanalizacijom itd. Industrijski park u Lipljanu je nastao 2016. godine na površini od 56 hektara. Ministarstvo trgovine i industrije zajedno sa Opštinom Lipljan počeli su da investiraju u regulisanje fizičke infrastrukture u ovoj ekonomskoj zoni. Tehnološki park u Štimlju osnovan je 2013.

visoka gradnja, uglavnom visokih zgrada stambenih kompleksa. Međunarodni aerodrom se nalazi oko petnaest (15) kilometara jugozapadno od Prištine. To je jedini komercijalni aerodrom za javnu uslugu u zemlji, stoga i jedna je od ključnih tačaka glavnog grada. Ima kapacitet da upravlja sa skoro 1,7 miliona putnika godišnje. Razvojni region centar ima nekoliko ekonomskih zona kao što su: Biznis park u Glogovcu, Industrijski park Lipljan, Licencirana ekonomska zona-industrijski park u Cuculjagi u procesu funkcionalizacije, ekonomska zona QMI, Ekonomska zona u Babuši i Ekonomska zona - Tehnološki park Štimlje. Ove ekonomske zone imaju za cilj privlačenje stranih investitora uglavnom iz poslovnih, tehnoloških, proizvodnih i drugih strateških investicija. Biznis park u Glogovcu

godine, sa površinom od 10,70 hektara. Tehnološki park u Štimlju nalazi se na drugom kilometru na magistralnom putu Shtimlje-Uroševac (M-25.3). Tehnološki park se nalazi u blizini grada, pri magistrali kao i na raskršću između Skoplja - Prištine i Tirane. Fizičku infrastrukturu ima na odgovarajućem nivou uključujući (put, vodovod, kanalizacija, atmosferska kanalizacija, trotoari i rasveta). Ovaj tehnološki park u opštini Štimlje oslobađa od poreze za građevinske dozvole i opštinske poreze sva preduzeća u njihovoj poslovnoj aktivnosti. Postoji 12 preduzeća, od kojih 7 obavlja svoju poslovnu aktivnost i 5 drugih preduzeća su u fazi investiranja. Takođe, Ekonomska zona u Glavici je istočno od grada Štimlje i nalazi se na graničnoj liniji sa gradom Uroševca i to je prednost

i za investitore opštine Uroševac, jer je geografska pozicija atraktivna i ostvaruje direktne trgovačke veze sa Makedonijom. Geografski položaj ovog područja omogućava brz pristup autoputu za prevoz u i izvan zemlje, pristup autoputu Ibrahim Rugova na 20 km, pristup autoputu Arbër Xhaferi na 17 km i 20 km u Lipljanu. Brzi i kratki pristupi autoputu su prednosti za investitore koji prevoze proizvode unutar i izvan zemlje. Površina od 375242 m², sa 11 parcela, svaka parcela je jedna uz drugu, prednosti su ovog područja u odnosu na druge parcele u opštini Štimlje koje mogu da budu alternativa ekonomskoj zoni i sve ove parcele su u vlasništvu skupštine opštine. Saglasnost od strane MTI-a za ovu zonu planirana je da se dobije 2019. godine.

Opština Podujevo je u svom strateškom planiranju razvoja, biznis park je postavila u selu Štedim. Ova površina je pogodna za biznis jer se nalazi u blizini grada i nalazi se u blizini puta koji se povezuje sa susednom zemljom Srbijom i takođe blizu autoputa koji je u izgradnji i ima dovoljno prostora za investicije. Ovaj park je u daljnjoj funkcionalizaciji jer je infrastruktura u ovom parku skoro pa završena. Opština Obilić je u toku postupka da dobije saglasnost MTI-a za ekonomsku zonu u selu Glavica. Geografski položaj ekonomske zone u Glavici ima svoje prednosti i specifičnosti koje omogućavaju efikasan prostor, sa dva puta koji

omogućavaju pristup ekonomskoj zoni, gde je jedan put iz sela Rašince, a drugi iz sela Košare. Glavni nosioci ekonomskog razvoja u opštini Obilić danas su termoelektrane, proizvodnja i distribucija električne energije, rudnici uglja, poljoprivredno zemljište I - IV kategorije i magistralni put M2 u relaciji Priština - Mitrovica. Glavni razvojni potencijali koje poseduje ova opština su bogate zone ugljem i kvalitativno poljoprivredno zemljište (kat. I - IV). Na teritoriji Obilića funkcionišu tri rudnika, koji igraju izuzetnu ulogu u ekonomiji Kosova i energetsom sektoru, pošto više od 97% godišnje električne energije na Kosovu dolazi odatle, gde je Lignit glavni resurs električnih termoelektrana, Termoelektrane Kosovo A i Kosovo B. Skupština opštine u Obiliću je takođe dodelila zemljište za industrijsku zonu u mestu Lazarevo gde je površina ove zone 23 hektara a pogodno je mesto za razvoj privrede kao i iz putne infrastrukture i blizine sa aerodromom i prestonicom a takođe i sa magistralom Priština- Mitrovica. Skupština opštine Obilić je dala na korišćenje nepokretnu imovinu opštine Obilić u skladu sa zakonima na snazi putem javnog konkursa sa ciljem ekonomskog razvoja sa površinom od 177.163 m²¹³ (17 hektara 71 ari i 63 m).

INFRASTRUKTURA

U regionu centar infrastruktura je relativno razvijena, posebno u urbanim sredinama. Do sada je asfaltirano čak 50% lokalnih puteva, kako u gradu tako i u ruralnim područjima. Tokom poslednjih godina su izvršene i investicije u vodovodnom sistemu i u sistemu kanalizacije. U regionu centar, prolazi autoput Vrbnica- Merdare koji povezuje Kosovo sa Albanijom i Srbijom, i kroz Srbiju sa Evropskom Unijom, kao i autoput Priština-Skoplje, koji povezuje Kosovo sa Makedonijom i preko makedonskih autoputeva je povezuje sa Grčkom i Srbijom. Preko ove zone prolazi železnica Priština - Kosovo Polje - Peć, kao i nalazi se međunarodni aerodrom u Prištini. Na teritoriji opštine Gračanica, prolaze tri magistralna puta: Međunarodni put E-65 Priština-Skoplje (12,3 km dužine, unutar opštine), Magistrala Priština-Gnjilane (5,5 km dužine, unutar

opštine), Magistrala Priština-Prizren (3,45 km dužine, unutar opštine). Preko teritorije opštine Gračanica, prolaze dve železničke linije: Međunarodna železnica Priština-Skoplje-Atina i Lokalna železnica Kosovo Polje-Kišnica. Glavni putevi ili bulevari se nalaze na putnoj osi Priština - Prizren sa širinom profila 30 m koja se formira sa 2 trake u oba pravca, isti profil se ponavlja i u zoni 5. Na osnovu statistike izveštaj o učinku opština za 2017. godinu - procenat asfaltiranih lokalnih puteva u opštinama je dobar prosek za region centar. Opština sa najvećim procentom asfaltiranih lokalnih puteva je: Opština Podujevo sa 89,05%, opština Kosovo Polje sa 88,51%, opština Štimlje sa 80,96%, opština Glogovac sa 53,36%, opština Gračanica sa 49,57%, opština Lipljan sa 41,38%, opština Priština sa 40,09% i opština Obilić sa 35,10%. Što se tiče procenta naselja uključenih u sistem pijaće vode, opština sa najvećim procentom je opština Obilić sa

¹³ <https://mapl.rks-gov.net/wp-content/uploads/2018/09/1.Profili-i-komunave-shqip.pdf>

88,89%, sledi opština Kosovo Polje sa 87,50, opština Štimlje sa 78,6%, opština Gračanica sa 75,00%, Opština Lipljan sa 66,13% i Opština Priština sa 62,79%. Opštine sa najnižim procentom su, Opština Glogovac sa 35.71 i opština Podujevo sa 44.87%. Procenat dužine javnih ulica sa javnom rasvetom vodi opština Gračanica sa 79.62 % i opština Kosovo Polje sa 71.50%, dok opštine sa najnižim procentom sistema rasvete su opština Glogovac sa 6.05%, Štimlje sa 11,7%. Opština Glogovac predvodi kao opština sa najvećim

procentom naselja u sistemu tretiranja otpadnih voda, sa procentom od 97,62%, nastavljajući sa opštinom Lipljan sa 79%. Opština sa najnižim procentom je Opština Priština sa 6.89 %.

Razvojni region centar ima najveću razvijenu infrastrukturu u zemlji, lokalne, nacionalne i međunarodne puteve, željezničku infrastrukturu i vazdušni transport.

Tabela 9: Lokalna infrastruktura u razvojnom regionu centar¹⁴

Opština	Procenat asfaltiranih lokalnih puteva u opštinama u %	Procenat naselja koja su uključena u sistemu pijaće vode u %	Procenat naselja u sistemu tretiranja otpadnih voda u %	Procenat širine lokalnih puteva sa javnom rasvetom u %
Priština	40.09	62.79	6.98	61.79
Podujevo	89.05	44.87	0.00	19.36
Lipljan	41.38	66.13	79.03	15.47
Obilić	35.10	88.89	0.00	63.13
Glogovac	53.36	35.71	97.62	6.05
Štimlje	80.96	78.26	0.00	11.79
Kosovo Polje	88.51	87.50	18.75	71.50
Gračanica	49.57	75.00	0.00	79.62

¹⁴<https://mapl.rks.gov.net/raportet-vjetore-te-mapl-se/izveštaj-o-ucinku-opština-za-2017.-godinu>.

REGIONALNI PROFILI

RAZVOJNI REGION ISTOK

RAZVOJNI REGION ISTOK

2.298.50 km²
293 naselja
327.960 stanovnika

Razvojni region Istok sastoji se od (11) jedanaest opština: Uroševac, Gnjilane, Elez Han, Kačanik, Novo Brdo, Štrpce, Vitina, Klokot, Ranilug, Kamenica i Parteš. Graniči se sa razvojnim regionom Centar na severnoj strani, sa Srbijom na istoku, sa razvojnim regionom Jug na zapadu i sa Makedonijom na južnoj strani

POVRŠINA I STANOVNIŠTVO

Razvojni region istok je površine 2.298,50 km², ima 327.960 stanovnika i čini 18.23% ukupnog stanovništva Kosova (1.798.506)¹⁵. Razvojni region istok čini oko 21% ukupne teritorije Kosova (10.905,25 km²)¹⁶. U proseku, u regionu Istok živi oko 142 stanovnika na 1 km². Najveću gustinu stanovništva u regionu Istok ima opština Uroševac sa 298 stanovnika na 1 km². Druga opština po gustini je opština Gnjilane sa 204 stanovnika na 1 km², dok najmanja gustina stanovništva u regionu

Centar je u opštini Štrpce gde se procenjuje da živi 27 stanovnika na 1 km². U opštini Novo Brdo ima 35 stanovnika na 1 km², u opštini Ranilug 49 stanovnika na 1 km². U regionu Istok postoji 293 naselja, što čini oko 19,55% svih naselja na Kosovu.

Razvojni region Istok ima različitu demografiju stanovništva kao što su Albanci, Bošnjaci, Turci, Srbi, RAE itd.

¹⁵<http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-neës/vleresimi-i-popullise-2017>

¹⁶http://kryeministri-ks.net/ëp-content/uploads/2018/03/Raport_Faktografik_Matja_e_territorit_te_Republikes_se_Kosoves_032017.pdf

content/uploads/2018/03/Raport_Faktografik_Matja_e_territorit_te_Republikes_se_Kosoves_032017.pdf

Opština sa najvećim brojem naseljima u regionu Istok je opština Kamenica sa 58 naselja, dok opština sa najmanjim brojem naselja je opština Parteš sa

samo 3 naselja. Dok najveću površinu u regionu Istok ima opština Kamenica sa 416,61 km², onda je Gnjilane sa 391,84 km² i Uroševac 344,61 km².

Tabela 10: Podaci o površini i stanovništvu u razvojnom regionu istok

Br.	Opština	Stanovništvo	Površina ¹	% teritorije regiona Istok	Broj naselja
1	Gnjilane	80,162	391.84 km ²	17.04 %	42
2	Uroševac	103,003	344.61 km ²	14.99 %	44
3	Vitina	47,615	269.69 km ²	11.73 %	38
4	Kamenica	30,750	416.61 km ²	18.12 %	58
5	Novo Brdo	7,160	203.98 km ²	8.87 %	34
6	Kačanik	34,206	211.28 km ²	9.19 %	31
7	Elez Hani	9,998	83.11 km ²	3.61 %	10
8	Štrpce	6,773	247.70 km ²	10.77 %	16
9	Ranilug	3,810	77.62 km ²	3.37 %	13
10	Klokot	2,753	23.39 km ²	1.01 %	4
11	Parteš	1,730	28.67 km ²	1.24 %	3
	Ukupno	327,960	2,298.50	99.94	293

DEMOGRAFIJA

Razvojni region istok se karakteriše različitim etničkim sastavom stanovništva: Albanaca ima 87.814, Turaka 978, Srba 624, RAE 377 i ostalih ima 164. Stanovništvo regiona Istok je relativno mlado i obuhvata različite starosne grupe. Stanovništvo regiona Istok se sastoji od starosne grupe mlađe od 19. godina koja ima ukupno 131.420 stanovnika, gde opština sa najvećim brojem mladih ispod 19 godina je opština Uroševac sa 42.499 i predstavlja 42% ukupnog stanovništva opštine Uroševac. Zatim je opština

Gnjilane sa 33.288 stanovnika, gde u procentu je 41.60% od ukupnog stanovništva opštine Gnjilane a opština Vitina ima 19.298 stanovnika starosne grupe ispod 19 godina ili 40.80% od ukupnog stanovništva opštine Vitina. Prema proceni ASK-a za 2017. godinu, opština sa najvećim prirodnim priraštajem je opština Uroševac sa 1446, a zatim opština Gnjilane sa 893 stanovnika, a u regionu Istok možemo videti iz donjeg grafikona da broj žena od 169.735 je veći broj od muškaraca u istom regionu od 163.184.

Tabela 11: Demografski podaci, natalitet, mortalitet, zajednica prema opštinama regiona Istok (ASK Procena stanovništva 2017).¹⁷¹⁸

OPŠTINA	UKUPNO STANOVNIŠTVO	NATALITET	MORTALITET	ALBANACA	BOŠNJAKA	TURAKA	RAE	SRBA	OSTALI
Gnjilane	80162 (90178 ¹)	1,472	579	87,814	121	978	377	624	164
Novo Brdo	7,160	46	29	3,524	5	7	66	3,122	2
Kamenica	30,750	391	259	34,186	9	5	240	1,554	56
Uroševac	103,003	1,990	544	104,152	83	55	3,857	32	168
Kačanik	34,206	576	152	33,362	20	2	6	1	7
Štrpce	6,773	90	137	3,757	2	/	25	3,148	7
Vitina	47,615	809	253	46,669	25	4	26	113	90
Elez Han	9,998	147	60	9,357	42	/	/	/	2
Klokot	2,753	27	24	1,362	/	1	9	1,177	6
Ranilug	3,810/6000 ²	37	62	164	1	/	/	3,692/5836 ³	3
Parteš	1,730	41	29	/	/	/	/	1,785	2
	327960	5,626	2128	324,347	308	1052	4606	15,248	507

Tabela 12.: Demografski podaci za starosne grupe prema ženskom polu u regionu istok (ASK popis stanovništva 2011)¹⁹

Opština	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Gnjilane	11,380	4,768	3,887	3,184	3,048	3,529	3,305	2,818	2,207	1,712	1,506	3,480
Novo Brdo	802	286	281	245	219	209	191	183	163	136	141	394
Kamenica	4,301	1,751	1,754	1,281	1,239	1,302	1,221	1,111	889	749	604	1,504
Uroševac	15,287	5,289	4,724	4,195	4,131	4,075	3,523	3,068	2,393	2,006	1,648	3,430
Kačanik	4,645	1,614	1,478	1,269	1,256	1,347	1,072	917	756	581	467	1,037
Štrpce	875	252	267	245	266	251	235	185	181	157	115	366
Vitina	6,957	2,451	1,949	1,692	1,688	1,780	1,533	1,250	937	746	747	1,557
Elez Han	1,322	429	425	329	359	336	341	248	234	155	124	265
Klokot	317	145	119	59	66	94	105	69	56	41	43	124
Ranilug	315	154	159	124	96	101	143	135	108	99	103	360
Parteš	166	85	79	55	52	57	65	57	46	46	46	111
Ukupno	46,367	17,224	15,122	12,678	12,420	13,081	11,734	10,041	7,970	6,428	5,544	11,126

¹⁷<http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-neës/vleresimi-i-popullise-2017>

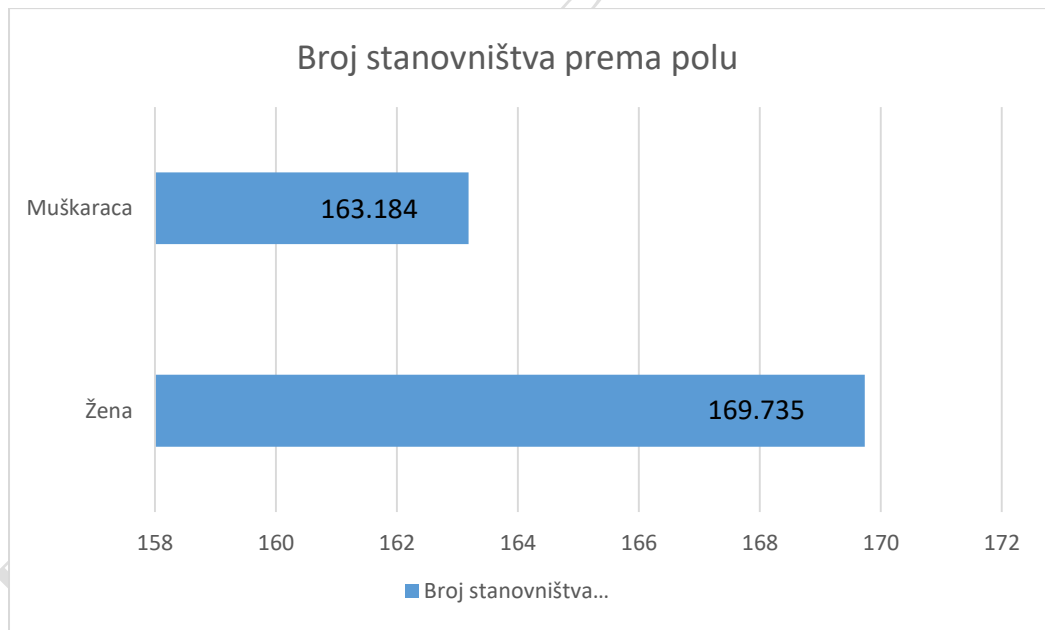
¹⁸<https://www.osce.org/mission-in-kosovo/municipal-profiles>

¹⁹<http://ask.rks-gov.net/media/2127/vlersim-popullsia-e-kosoves-2011.pdf>

Tabela 13: Demografski podaci za starosne grupe prema muškom polu u regionu istok (ASK popis stanovništva)²⁰

Br.	Opština	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
1	Gnjilane	12,084	5,056	4,435	3,469	3,058	3,012	3,204	2,797	2,237	1,629	1,299	3,074
2	Novo Brdo	841	309	312	278	241	240	237	221	190	143	129	340
3	Kamenica	4,599	2,001	1,721	1,498	1,379	1,362	1,119	1,113	946	709	619	1,413
4	Uroševac	16,227	5,696	5,126	4,461	4,024	3,843	3,304	2,927	2,434	1,975	1,640	3,127
5	Kačanik	4,936	1,781	1,683	1,392	1,320	1,198	1,067	946	756	558	451	882
6	Štrpce	896	288	315	291	275	259	222	208	180	168	130	322
7	Vitina	7,211	2,679	2,175	1,808	1,635	1,711	1,485	1,229	923	730	646	1,468
8	Elez Han	1,456	471	406	425	382	327	321	302	214	156	117	259
9	Klokot	353	165	125	104	68	83	82	91	51	63	43	90
10	Ranilug	340	154	169	148	115	91	118	173	146	112	91	312
11	Parteš	174	112	93	58	36	57	75	73	68	48	37	91
Ukupno		49,117	18,712	16,560	13,932	12,533	12,183	11,234	10,080	8,145	6,291	5,202	11,378

Grafikon Broj 3 stanovništva prema polu u regionu istok

²⁰<http://ask.rks-gov.net/media/2127/vlersim-popullsia-e-kosoves-2011.pdf>

LJUDSKI RESURSI I TRŽIŠTE RADA

Ljudski resursi u regionu Istok predstavljaju važan faktor za razvoj privrednih aktivnosti.

Ekonomski izazov sa kojim se ovaj region suočava je nezaposlenost. Fenomen nezaposlenosti se uglavnom pojavljuje kod mladih ljudi. Ukupna potražnja za poslom uveliko nadmašuje mogućnosti koje nudi tržište rada. Stoga smatra se da mogućnost zapošljavanja je posebno ograničena naročito kod mladih koji su tek diplomirali. S obzirom na veliki broj diplomiranih mladih ljudi, trebalo bi da opštine izrađuju godišnje programe za održavanje profesionalne prakse od strane mladih. Prema podacima iz Agencije za zapošljavanje, izveštaj za 2017. pokazuje da ukupan broj tražilaca posla u regionu Istok je 20.905, a bilo je 1.831 ponuda za

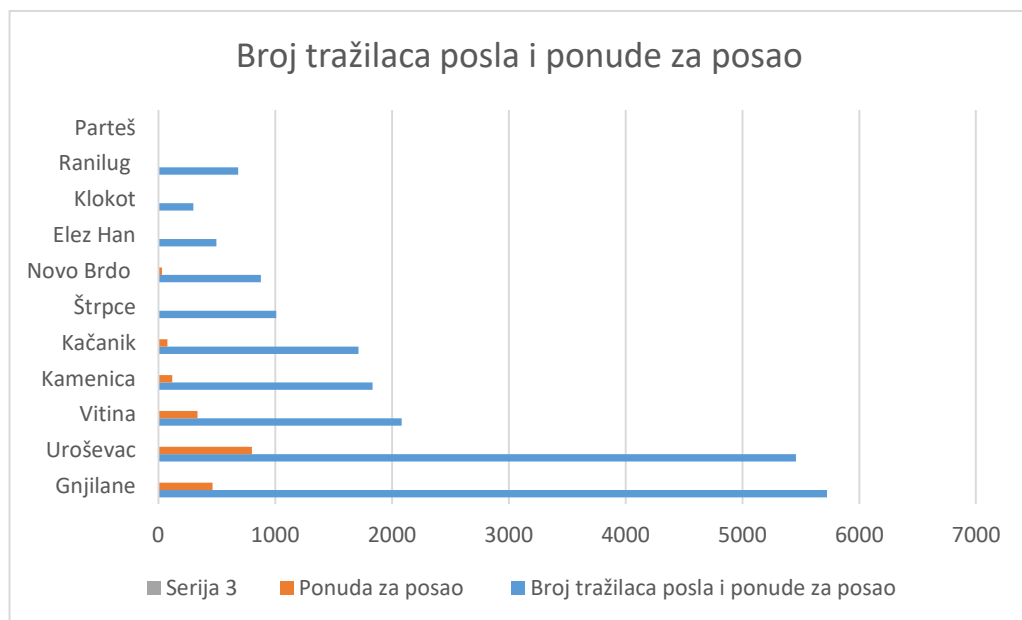
posao. Najveći broj tražilaca posla je u opštini Gnjilane sa 5725 a nastavlja opština Uroševac sa 5460, Vitina 2804, Kamenica 1.713, Štrpce 1.010, Novo Brdo 879, Elez Han 498, a prema opštinskim službenicima Klokota postoje 300 aktivnih tražilaca posla a u Ranilugu 683.

Fenomen nezaposlenosti je uglavnom kod mladih, a potražnja za radom znatno prevazilazi ponudu posla. Ovaj region ima velike potencijale u oblasti ljudskih resursa.

Tabela 14: Nezaposlenost i slobodna radna mesta u razvojnom regionu Istok²¹

Opština	Nezaposlenost (Broj tražilaca posla)	Redovna slobodna radna mesta	Slobodna mesta PATP
Gnjilane	5,725	465	280
Novo Brdo	879	30	25
Kamenica	1,833	120	58
Uroševac	5,460	801	187
Kačanik	1,713	77	92
Štrpce	1,010	4	37
Vitina	2,804	334	134
Elez Han	498	0	22
Klokot	300 ¹	NA	NA
Ranilug	683 ²	NA	NA
Parteš	NA	NA	NA
	20.905	1831	835

²¹<https://apr.k.rks-gov.net/sq-AL/Content/Documents?doctype=2Izveštaj o zapošljavanju za 2017. godinu>.

OBRAZOVANJE

Obrazovni sistem u razvojnom regionu istok sličan je drugim regionima sa dobrom infrastrukturom. Prema statistici javnog obrazovanja 2017-2018²², broj škola u razvojnom regionu Istok u osnovnom i nižem srednjem obrazovanju je 200 dok u srednjem višem obrazovanju je 27. Ukupan broj škola u regionu Istok je 227 škola u javnom obrazovanju. Kada se govori o broju učenika prema statistici iste godine, broj učenika prema obrazovnom nivou u ovom regionu u osnovnom i nižem srednjem obrazovanju je 45.455, uključujući i srpske škole opštinama Ranilug i Parteš, dok u višem srednjem obrazovanju ima 18.894 uključujući i opštine u srpskim školama u opštinama Klokot, Ranilug, Parteš. Ukupan broj učenika na oba nivoa u regionu Istok je 64.349. Profesionalno srednjoškolsko obrazovanje, koje podrazumeva institucije profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja odraslih, prvenstveno

je usmereno na pripremu kadrova za tržište rada, ali ako se prati trasirani put u važećem zakonodavstvu nudi i mogućnost apliciranja na visoke postsekundarne studije 5. nivoa nacionalnog okvira kvalifikacija i univerziteta. Na osnovu podataka koje je izvestilo Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije za 2018/2019 godinu u vezi sa profilima koji se odvijaju u različitim školama u konstitutivnim opštinama razvojnog regiona istok, možemo videti da u ovom regionu imamo preko 50 različitih profila, sa ukupnim brojem učenika od 16.821,00 učenika, od kojih su 8.195,00 ženskog pola, a 8.626,00 muškog pola. Pošto razvojni region Istok ima veliki broj opština, možemo napomenuti opštinu Gnjilane kao jedna od opština ovog regiona sa najvećim brojem od 50 različitih profila. Posle opštine Gnjilane, opština Uroševac ima veoma veliki i približan broj sa opštinom Gnjilane sa 45 profila, sledi opština Vitina sa 22 profila, opština Kamenica sa 16 profila, opština Kačanik sa 14 profila, Štrpce sa 4 profila,

²²<http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-neës/statistikat-e-arsimit-20172018>

dok opštine sa najmanjim brojem u ovom regionu su Elez Han sa 2 profila i Novobrdo sa 2 profila. U ovom regionu, najčešći profili koji pobuđuju interesovanje kod učenika su socijalni i prirodni profili gde postoji veliki broj zainteresovanih studenata koji pohađaju nastavu u tim profilima, pravni pomoćnik, zatim finansije i računovodstvo, medicina raznih oblasti kao i specifičnih kao što su pomoćnik opšteg bolničara, pomoćnik bolničara u pedijatriji, babice, sledi oblast proizvodnje sa proizvodnim operaterima, profili prehrambene tehnologije itd. U razvojnom regionu istok iz podataka MONT-a za izveštavanje za profile 2018/2019 nisu uključene statistike srpskih škola opština Parteš, Klokot i Ranilug zbog nedostatka informacija i izveštavanja, ali na osnovu komentara primljenih od opštine Ranilug, u ovoj opštini srpske škole razvijaju profile kao što su: ekonomija, trgovina, medicina i tehnički sa ukupno 300 učenika. Takođe na osnovu komentara koje je primila od opštine Parteš, u ovoj opštini se odvijaju nekoliko profila kao što su: opšti profil sa 630 učenika, matematički profil sa 140 studenata, medicinski profil sa 92 studenta, ekonomski profil sa 80 studenata a inženjerski i električni profil sa 62 učenika. Opština Klokot prijavila je broj od 95 studenata koji pohađaju profile u inženjerstvu, ekonomiji i tehnike. Razvojni region istok ima različite profile od onih opštih do specifičnijih gde učenici i zainteresovani mogu da se stručno i školsko usavršavaju. Ministarstvo rada i socijalne zaštite preko Agencije za zapošljavanje Republike Kosova upravlja sa osam centara za stručno osposobljavanje (CSO) sa 69 radionica i 30 različitih zanimanja. U ovim centrima vrši se obuka i prekvalifikacija osoba koje su registrovane kao osobe koje traže posao, nezaposlene i one koje primaju usluge za orijentaciju u karijeri, u svim kancelarijama za zapošljavanje u opštinama. U regionu Istok, centri za stručno osposobljavanje u Gnjilanu i Uroševcu nude obuku u sledećim zanimanjima: administrativni asistent/računovodstvo, administracija poslovanja samo-zapošljavanje, elektroinstalater, građevinarstvo, vodovod i kanalizacija, poljoprivreda, kompjuter-braj, kuhinja, zavarivanje, stolar, IT, održavanje objekata, hotelijerstvo, instalater centralnog grejanja. U institucijama visokog obrazovanja na Kosovu, odnosno u regionu Istok, nude se studije za bachelor, master u javnim i privatnim institucijama.

Prema statistici javnog visokog obrazovanja 2017-2018. u regionu Istok, ukupan broj diplomiranih studenata je 109 na nivou bachelor, od kojih 51 muškaraca i 58 žena, dok ukupan broj studenata je 4493 na javnim univerzitetima u Gnjilanu i Uroševcu. Prema statistici visokog obrazovanja 2017-2018. u privatnim institucijama na nivou bachelor, diplomirani u opštini Gnjilane, gde su 91 studenata, od kojih 37 žena i 54 muškaraca a ukupan broj studenata je 465. Dok na nivou master visokog obrazovanja prema statistici iz 2017-2018. u regionu Istok su dva javna univerziteta sa brojem diplomiranih od 15 studenata, 6 žena i 9 muškaraca. Ukupan broj studenata u javnom univerzitetu na nivou master je 155. Na nivou visokog obrazovanja u master studije u privatnim institucijama prema statistici obrazovanja 2017-2018. region Istok ukupan broj diplomiranih studenata je 27, od kojih 15 je žena i 12 muškaraca. Ukupan broj studenata diplomiranih na nivou master u regionu Istok u privatnim institucijama je 39. Profesionalno srednjoškolsko obrazovanje u regionu istok podeljeno je na 12 različitih smerova; šumarstvo i prerada drveta, mašinstvo i obrada metala, rudarstvo, metalurgija i geologija, elektronika, geodezija i građevinarstvo, saobraćaj, tekstil i kožarstvo, hemija, nemetali i grafika, hotelijerstvo i turizam, ekonomija i prava, priroda, matematika, zdravstvo i socijalna zaštita, umetnost i javno informisanje. Prema podacima službenika opštine Parteš postoje dve osnovne škole i 4 srednje škole sa smerovima Matematička gimnazija sa 140 učenika, medicina sa 92 učenika, ekonomija sa 80 učenika i elektrotehnika sa 62 učenika. U opštini Klokot prema opštinskim službenicima ove opštine postoji jedna srednja tehničkog ekonomskog smera sa ukupnim brojem učenika od 95. U opštini Ranilug postoje dve srednje škole ekonomsko-trgovačka škola sa 125 učenika, medicinska škola sa 365 učenika i jedno odeljenje jedno odeljenje elektro-tehničke škole u opštini Kamenica sa 20 učenika, što ukupno čini oko 410 učenika. U opštini Štrpce prema opštinskim službenicima ove opštine su dve gimnazije sa sledećim smerovima tehnički ekonomski, tehnički finansijski, tehnički pravni, fizioterapeutski tehničar, kulinarski tehničar, medicinska sestra pedijatrije, medicinski tehničar, matematički i opšti, prirodni, društveni smer, hotelijerstvo, tehničar mašinstva sa ukupnim brojem učenika od 724.

Tabela 15.: Učenici prema profilu/ smeru po opštinama, školska godina 2018/19 u razvojnom regionu istok²³

Opština	Profil	Muškaraca	Žena	Ukupno
Gnjilane	Pravni pomoćnik	125	129	254
	Bankar	77	46	123
	Računovođa	134	67	201
	Špediter -logistika/ carinar	88	10	98
	Trgovac na malo i veliko	32	16	48
	Pomoćnik marketinga	36	17	53
	Informatika	88	27	115
	Telekomunikacije	32	26	58
	Mekatronika	50	2	52
	Električar	54	0	54
	Drumski saobraćaj	33	34	67
	Pomoćnik hoteljerstva	13	12	25
	Tehnologija recikliranja	4	25	39
	Tehnologija gume i plastike	7	12	19
	Laborant biologije	8	15	23
	Zavarivač	16	0	16
	Instaler grejanja i klimatizacije	50	0	50
	Operater proizvodnje	7	8	15
	Automehaničar	94	0	94
	Arhitektura	31	43	74
	Geodezija	10	7	17
	Građevinar	33	17	50
	Prehrambena tehnologija	20	23	43
	Hortikultura	8	7	15
	Konfekcioner	16	19	35
	Voćarstvo i vinogradarstvo	5	0	5
	Stočarstvo	17	0	17
	Veterinar	7	0	7
	Zaštita bilja	5	4	9
	Pomoćnik stomatologije	20	14	34
	Zubni tehničar	46	50	96
	Apotekar	31	88	119
	Pomoćnik bolničara za baticu	0	24	24
	Pomoćnik bolničara u pedijatriji	14	86	100

²³Podaci izveštavani od strane MONT-a

	Pomoćnik bolničara	92	281	373
	Opšta oblast–opšti muzički saradnik	21	36	57
	Umetnička oblast (instrumental)	10	10	20
	Dizajn tekstila i odeće	6	48	54
	Dizajn enterijera	19	14	33
	Grafički dizajn	7	10	17
	Mesna obrada	7	0	7
	Prerada voća i povrća	4	4	8
	Kuhar	37	7	44
	Agrobiznis	29	5	34
	Društveni	533	586	1119
	Opšti	17	18	35
	Prirodne nauke	494	637	1131
	Aplikativni figurativna umetnost	8	14	22
	Upravljanje preduzeća	8	3	11
	Medicinski laborant	51	100	151
	Ukupno	2564	2601	5165
Kačanik	Pravni pomoćnik	26	52	78
	Trgovac na veliko i malo	14	7	21
	Pomoćnik marketinga	34	40	74
	Informatika	50	10	60
	Telekomunikacija	34	20	54
	Električar	65	0	65
	Zavarivač	27	0	27
	Instalater grejanja i klaimatizacije	50	0	50
	Automehaničar	44	0	44
	Vodinstalater	43	0	43
	Društveni	135	266	401
	Prirodne nauke	139	247	386
	Bankarsvo i osiguranje	44	32	76
	Drumski saobraćaj	49	17	66
	Ukupno	754	691	1445
Kamenica	Pomoćnik administracije	27	27	54
	Bankar	9	15	24
	Računovodstvo	15	15	30
	Energetika	21	0	21
	Informatika	104	22	126
	Telekomunikacije	10	7	17
	Drumski saobraćaj	31	9	40
	Tehnologija građevinskog materijala	12	21	33
	Laborant hemije	17	22	39

	Instalater grejanja i klimatizacoije	64	0	64
	Automehaničar	42	1	43
	Arhitektura	23	18	41
	Društveni	108	175	283
	Prirodna nauka	165	229	394
	Jezici	10	17	27
	Bankarstvo i osiguranje	7	16	23
	Ukupno	665	594	1259
Novo Brdo	Bankar	41	21	62
	Trgovac na malo i na veliko	5	9	14
	Ukuopno	46	30	76
Uroševac	Pravni pomoćnik	96	149	245
	Bankar	173	109	282
	Računovođa	119	71	190
	Špediter -logistika/ carinar	101	28	129
	Trgovac na malo i veliko	66	32	98
	Pomoćnik marketinga	74	59	133
	Finansijski pomoćnik	47	39	86
	Informatika	93	24	117
	Električna mašina	22	0	22
	Električar	42	0	42
	Drumski saobraćaj	60	9	69
	Pomoćnik u hoteljerstvo	15	10	25
	Turistički pomoćnik	31	23	54
	Mehaničar	51	4	55
	Instaler grejanja i klimatizacije	62	0	62
	Operater proizvodnje	85	22	107
	Alatičar	13	4	17
	Prerada metala	19	0	19
	Automehaničar	60	0	60
	Vodinstalater	35	0	35
	Građevinar	13	0	13
	Prehrambena tehnologija	100	21	121
	Hortikultura	23	15	38
	Konfekcioner	3	40	43
	Oranje i povrtarstvo	25	3	28
	Voćarstvo i vinogradarstvo	28	12	40
	Veterinar	30	0	30
	Zaštita biljaka	17	2	19
	Prerada drveta	64	0	64
	Apotekar	23	80	103

	Pomoćnik mamije	0	30	30
	Pomoćnik bolničara u pedijatriji	13	89	102
	Opšti pomoćnik bolničara	112	276	388
	Opšta oblast–opšti muzički saradnik	10	18	28
	Agrobiznis	24	11	35
	Društveni	508	627	1135
	Prirodne nauke	768	885	1653
	Jezički	16	16	32
	Aplikativna figurativna umetnost	2	20	22
	Upravljanje preduzeća	19	1	20
	Optički tehničar	22	47	69
	Zubni tehničar	36	37	73
	Tehničar apoteke	8	64	72
	Pomoćnik socijalne – zdravstvene zaštite	10	62	72
	Upravljanje kancelarijom	32	46	78
	Laborant	10	24	34
	Fizioterapeut	25	45	70
	Pomoćnik bezbednosti hrane i dijeta	22	45	67
	Ukupno	3227	3099	6326
Vitina	Pomoćnik administracije	13	33	46
	Pravni pomoćnik	5	10	15
	Računovođa	21	6	27
	Trgovac na malo i veliko	18	20	38
	Energetika	29	0	29
	Informatika	51	20	71
	Telekomunikacije	39	17	56
	Industrijska elektronika	13	0	13
	Električar	45	0	45
	Laborant hemije	10	5	15
	Zavarivač	16	0	16
	Instalater grejanja i klimatizacije	88	0	88
	Operater proizvodnje	67	5	72
	Automehaničar	51	0	51
	Vodinstalater	37	0	37
	Prehrambena tehnologija	18	56	74
	Hortikultura	4	6	10
	Konfekcioner	3	19	22
	Društveni	284	308	592
	Prirodne nauke	300	456	756
	Bankarstvo i osiguranje	13	13	26
	Drumski saobraćaj	38	24	62

	Ukupno	1163	998	2161
Elez Han	Društveni	92	76	168
	Prirodne nauke	64	70	134
	Ukupno	156	146	302
Štrpce	Turistički pomoćnik	13	0	13
	Društveni	36	30	66
	Prirodne nauke	30	31	61
	Jezici	18	5	23
	Ukupno	97	66	163

PRIRODNI RESURSI

Prirodni resursi predstavljaju veoma važan faktor za ekonomski razvoj, razvojni region Istok ima jezera i reke kroz koje može stvoriti uslove za razvoj raznih privrednih i turističkih aktivnosti. Ovaj region karakterišu dovoljni kapaciteti vode i drugih prirodnih resursa. Najveće reke u regionu su: Lepenac, Nerodimlje i Binačka Morava. Na području Šara nalazi se oko 25 malih ledničkih jezera. Jezero Livadica i Jažinca su najljepša jezera sa slikovitim pogledom. Zemlja je brdsko-planinska, vrlo plodna i pogodna za poljoprivredu. Struktura brdsko-planinske zemlje je pogodna i za drvnu industriju. Međutim, veliki deo zemlje se trenutno ne koristi ili se ne koristi u najboljoj mogućoj meri, posebno u smislu poljoprivrednog planiranja, lake ili srednje industrije. Bolje korišćenje bi doprinelo za ekonomski raznoliki i održivi region. Fauna je takođe veoma bogata u regionu Istok. Divlje životinje koje žive u ovom regionu su: lisice, vukovi, medvedi, zečevi, divokoze, košute itd. U opštini Gnjilane postoji jezero Perlepnica, koje se nalazi u severoistočnom delu grada. Ovo jezero se koristi za snabdevanje pijaćom vodom. U ovo jezero se uliva reka Binačka Morava i smatra se najvećim jezerom u razvojnom regionu Istok. Mineralna voda Nasale nalazi se na području gde

počinju planine Karadak, u blizini reke Morave. Takođe ovaj region bogat je i mineralima i rudom kao što su olovo, cink, srebro, zlato, bakar, hrom, gvožđe, magnezijum, lignit, ukrasni kamen, mermer, kaolin, granit, kvarcni pesak i glina. U ovom regionu se ističe rudnik Novog Brda koji ima visok procenat ovih minerala i rude. Najvažniji izvor Mn, prema podacima kompleksa Trepča, nalazi se u postojećoj zoni rudnika Novog Brda gde putem obrade Pb-Zn je formirana mineralizacija Mn-Fe. Procenjeni resursi mangana u ovom izvoru su oko 5 miliona tona rude, sa oko 22% sadržaja Mn. Valorizacija rude Mn iz ove lokacije treba

prethoditi tehnički pregled stanja i mogućnost pristupa zatvorenom rudniku Mn kao i programsko istraživanje mogućnosti i efekata koncentracije Mn iz rude u koncentrat, metodom flotacije i metodama magnetne koncentracije.²⁴

Razvojni region Istok ima prirodne potencijale i resurse kao što je plodno zemljište, velike izvore vode, mineralne resurse kao što je olovo, cink, srebro, zlato, bakar, gvožđe itd.

²⁴ http://kryeministri-ks.net/ep-content/uploads/docs/Strategija_Minerare_e_Republikes_se_Kosoves_2012-2025.pdf

SEKTOR POLJOPRIVREDE

Srednja kontinentalna klima i heterogeni reljef razvojnog regiona Istok daju prikladne uslove za razvoj stočarstva, useva i poljoprivredne proizvodnje uopšte. U regionu Istok, ukupna iskorišćena površina poljoprivrednog zemljišta je 87.555,12 hektara, od čega opština Uroševac ima 18,708,56 hektara, koja je opština sa najvećom površinom poljoprivrednog zemljišta koje se koristi u razvojnem regionu Istok. Druga opština po redu je opština Vitina sa 16.305,81 hektara i opština Kamenica sa površinom poljoprivrednog zemljišta od 14.928,75 hektara. Ukupna površina obradivog zemljišta u regionu Istok je 34.365,61 hektara, a najveću površinu obradivog zemljišta ima opština Uroševac površine 9.077,18, a zatim je opština Vitina površine 7.812,51 i opština Gnjilane površine od 5,949.88. Što se tiče površine vrtova, razvojni region Istok ima 266 hektara vrtova, od kojih najveću ima opština Uroševac sa 53,85 hektara, zatim opština Vitina sa 51,26 hektara i Gnjilane sa

46,36 hektara. Površina livada i pašnjaka u regionu Istok je 51.759,88 hektara. Kamenica ima najveću površinu livada i pašnjaka u istočnom regionu sa 10.377,24 hektara, zatim je opština Uroševac površine 9,348.04 hektara i opština Vitina sa 8.324,76 hektara. Šumsko zemljište u regionu Istok je ukupne površine od 12.476,52 hektara, a najveće šumsko zemljište ima opština Gnjilane površine 2.935,25 hektara, zatim opština Uroševac površine 2.389,02 hektara i opština Kamenica sa 2.063,03 hektara.

Razvojni region Istok ima značajnu površinu poljoprivrednog zemljišta a najrazvijeniji sektori su stočarstvo, voćarstvo, povrtarstvo.

Tabela 16: Podaci o poljoprivrednim površinama u razvojnem region Istok²⁵

OPŠTINE	Iskorišćena površina poljoprivrednog zemljišta /površine ha	Obradivo zemljište- Njive/Površina ha	Vrtovi ha	Livade i pašnjaci/Površina u ha	Neiskorišćeno poljoprivredno zemljište Površina ha	Šumsko zemljište/Površina ha	Nepoljoprivredno zemljište/Površina ha
Gnjilane	14 624.11	5 949.88	46.36	8 285.44	633.25	2935.25	306.67
Novo Brdo	4 949.58	2 281.80	14.64	2 577.83	213.39	1128.27	149.46
Kamenica	14 928.75	4 323.51	23.74	10 377.24	838.02	2063.03	280.39
Uroševac	18 708.56	9 077.18	53.85	9 348.04	490.72	2389.02	846.23
Kačanik	7 883.43	1 516.57	27.68	6 281.89	185.82	1836.87	250.44
Štrpce	4 227.35	294.40	15.72	3 828.59	382.25	132.59	63.95
Vitina	16 305.81	7 812.51	51.26	8 324.76	421.85	734.74	669.66
Elez Han	1 825.90	262.49	8.66	1 550.41	89.95	630.21	35.80
Klokot	1 213.45	804.84	4.59	385.37	20.67	287.54	44.84
Ranilug	1 855.83	1 143.63	13.93	678.49	111.16	305.35	72.71
Parteš	1 032.35	898.80	5.90	121.82	6.50	33.65	56.82
Ukupno	87.555,12	34.365,61	266.33	51759.88	3393.58	12,476,52	2776.97

²⁵https://www.mbpzhrs.net/repository/docs/REGJISTRIMI_I_BUJQESISE_NE_REPUBLIKEN_E_KOSOVES_2014__Rezultatet_Perfunditmare.pdf

ks.net/repository/docs/REGJISTRIMI_I_BUJQESISE_NE_REPUBLIKEN_E_KOSOVES_2014__Rezultatet_Perfunditmare.pdf

SEKTOR TURIZMA

Razvojni region Istok ima veliki potencijal za zimski i rehabilitacioni ruralni turizam.

Među turističkim potencijalima u regionu Istok treba pomenuti: skijaški centar Brezovica, termalnu banju u Klokotu, tvrđavu Novo Brdo, itd. Mogu se pomenuti vredni objekti iz prošlosti koje su veoma atraktivne za posetu: Dardanska crkva u planinama između sela Kamena Glava- Sojevo i starog sela. Ilirsko-rimski vodovod u selu Kamena Glava, ilirska groblja u Varoš Selo, Nikin mlin koji još radi još od davne 1321. godine, kao i bifurkacija reke Nerodimlje kao redak prirodni fenomen. Bifurkacija reke Nerodimlje predstavlja jedini primer izlivanja reke u dva mora u Evropi. Reka Nerodimlje ima izvor u planinama Jezerca, u blizini Uroševca, koja je nepovratno podeljena u dve grane, koje se izlivaaju u dva različita mora. Severna grana (leva grana) se izliva u reku Sitnica i nastavlja na reci Ibar, Moravu a kroz Dunav se uliva u Crno More dok južna grana (desna grana) kroz reku Lepenac i Vardar i uliva se u Egejsko more.

Ova prirodna retkost je veoma privlačna za mnoge istraživače i ima veliki obrazovni, naučni i turistički značaj. Ovaj region ima veliki potencijal za razvoj zimskog turizma, zasnovan na ranoj tradiciji koja je direktno povezana sa povoljnim topografskim i klimatskim uslovima za razvoj ove vrste turizma. Velike planine su prekrivene snegom do 280 dana u godini a blizina saobraćajnog puta sa susednim zemljama čine region Istok veoma povoljnim za turizam. Najznačajnija turistička oblast u regionu Istok je Brezovica, koja je deo Nacionalnog parka Šar. Planina Brezovica prostire se na 39.000 hektara na visokim alpskim planinskim terenom i šumom. Skijaški centar na Brezovici u planinama Šara se nalazi na nadmorskoj visini od 1.700 do 2.500 metara. Nacionalni park Šar odlikuje se posebnom lepotom i prirodnim (biološkim, bio-geografskim, geološkim, geo-morfološkim, hidrološkim i klimatskim) vrednostima koje su od posebnog značaja za rekreativni turizam. Šar je rangiran među šest najbogatijih područja u smislu biološke raznolikosti u Evropi²⁶. Ovo turističko područje nudi

odlične vremenske i snežne uslove kao i skijašku sezonu od novembra do maja. U opštini Kamenica, sela koja okružuju vrh Kika, Gmince, Krajnidel sa okolnim područjem, predstavljaju značajan potencijal za aktivnosti i investicije za razvoj zimskog turizma jer pružaju razumne mogućnosti za investicije u hotelske objekte, ski centar i letnji turizam. Ova mesta se nalaze u planinskim područjima, koja imaju retke prirodne lepote. Ove oblasti se mogu koristiti tokom leta i zime za hodanje, planinske kampove, kao i razne oblike rehabilitacije. Ove planinske oblasti omogućavaju razvoj lova na divlje životinje. Geografski položaj, u širokom području, posebno u selima Desivojce, Kololeč, Krajnidel, Tuđevce, itd., koje pružaju idealne mogućnosti za lov. Priroda Elez Hana je posebna sa dva masiva planina Šara i Karadaka koje zatvaraju svaki horizont. Doline reka Dinca i Lac su takođe posebne atrakcije u ovoj opštini. Prirodnim vrednostima opštine Elez Han kao potencijal za turizam se dodaju i stare i nove kulturne vrednosti

kao što je Kompleks grublja palih boraca u Pusteniku koje je uređeno i održavano i poklapa se sa prirodom Šara i daje više prilike razvoju turizma. U ovoj opštini kao deo spiska kulturne baštine za privremenu zaštitu usvojen od Ministarstva kulture, omladine i sporta se pominjaju naselja Brava u Pusteniku, naselje Daca u Pusteniku, kompleks kuća u naselju Bushet e Poshtem, stara džamija u Elez Hanu, džamija u Kriveniku itd. Kamenica ima potencijal za rekreativni ribolov jer reke opštine imaju dovoljno vrsta ribe. Ravnice, posebno područja oko reka u Ogoštu, Šipašnica, Kriva Reka, pružaju mogućnosti za izgradnju ribnjaka. Brezovica sa svojim geografskim položajem se nalazi na strateškom položaju gde se može stići u roku od jednog sata vožnje sa dva međunarodna aerodroma: aerodroma Priština (60 km) i Skoplja (70 km). Divlje šume i planine tokom leta daju izvanredan utisak mnogim posetiocima. Bogata flora i fauna mogu doprineti razvoju zaštićenih područja i turizma u nacionalnom parku, posebno u Šar planini. Takođe, Šar planine imaju mala jezera

²⁶WCMC 1989

na velikoj nadmorskoj visini sa mnogo slikovitim pejzažima koja su privlačna za mnoge posetioce. U opštini Ranilug, privlačna mesta za razvoj turizma u prirodi su četinarske šume sa belim borovima, sa površinom od oko 270 hektara, koje se nalaze na periferiji Raniluga i mogu se koristiti za rekreaciju u prirodi, rekreativni turizam, lekovita banja i rekreativni turizam. U selu Ropotovo postoje dobri uslovi za pešačenje, biciklizam, motociklizam i za jahanje. Opština Gnjilane ima potencijale prirodne baštine, kao što su pejzaži planine Karadak, pejzaži šuma Zegovac, Slubica, sa brdsko-planinskim reljefom i bogatom florom i faunom. Ovaj kraj je poznat po termalnim izvorima Ugljare, Mireš i Dunav. Višedimenzionalni kulturni festival "Flaka e Janari", koji počinje 11. januara u Gnjilanu sa simboličkim paljenjem plamena i završava se 31. januara, sastoji se od raznih kulturnih aktivnosti. Muzej grada Gnjilana, poznat i kao objekat „Kajmekamluk“, nalazi se u centru grada i izgrađen je u 19. veku i predstavlja objekat koji je prilično atraktivan za posetiti. Nekropola ilirskih tumula u Vlačici, koja se nalazi na severoistoku grada Gnjilana, predstavlja atraktivan spomenik sa

istorijskim vrednostima. Ostali objekti sa istorijskim vrednostima su tvrđava Podgrade, crkva u Lisački, tvrđava Mireš, tvrđava Pidić, tvrđava Prilepnica, crkva sv. Ane u Gornji Dunav i crkva sv. Nikole u naselju Varoš. U selima Boževce, Rajanovce, Korminjane, Domorovce zbog raznovrsnosti flore i faune postoje dobri uslovi za izlete, eko-rekreaciju, seoski, lovni i druge oblike prirodnog turizma. Turističke atrakcije u zajednici Ranilug koje možemo navesti su kulturni i sportski događaji kao što su „Vidovdanske igre“ u Ropotovu i Prvomajske igre. Ovaj region nudi odlične turističke mogućnosti kao što su skijanje, eko-turizam, padobranstvo sa planinskih visina, brdski biciklizam, penjanje na stene, alpinizam, jahanje, itd.

Razvojni region Istok ima razvijen zimski turizam u Brezovici i rehabilitacioni turizam u Klokotu, ova regija se ističe retkim prirodnim, klimatskim i hidrološkim lepotama.

PROFILI PREDUZEĆA, BROJ REGISTROVANIH PREDUZEĆA

Profili preduzeća u regionu Istok su različiti. Razvojni region Istok je region sa najvećim brojem opština. U regionu Istok registrovano je 34.109 preduzeća. Dok vrste poslovanja su mnogo različite; individualna poslovanja, strane kompanije, poljoprivredne zadruge, javna i društvena preduzeća, partnerstva, opšta partnerstva, akcionarska društva i društva sa ograničenom odgovornošću. Individualna preduzeća imaju najveći broj u regionu Istok sa 28.574, zatim preduzeća sa ograničenom odgovornošću 4746 i opšta partnerstva sa ukupno 642 preduzeća. U opštini Uroševac prema donjoj tabeli, sektor sa najvećim brojem preduzeća je sektor individualnih preduzeća sa više od 10434 preduzeća a zatim je sektor društava sa ograničenom odgovornošću sa 2093, a zatim sledi opšti partnerstva sa 293 preduzeća a ukupan broj preduzeća u opštini Uroševac je 12879 preduzeća. Opština Gnjilane ima ukupan broj od 10.379 preduzeća. U opštini Gnjilane prema donjoj tabeli, sektor sa najvećim brojem preduzeća je sektor individualnih preduzeća sa više od 8573 preduzeća a zatim je sektor društva

sa ograničenom odgovornošću sa 1604, a zatim slede opšta partnerstva sa 151 preduzeća. Opština Vitina ima ukupan broj od 3897 preduzeća. U opštini Vitina prema donjoj tabeli, sektor sa najvećim brojem preduzeća je sektor individualnih poslovanja sa više od 3424 preduzeća a zatim je sektor društava sa ograničenom odgovornošću sa 370 praćen od sektora opštih partnerstva od 87 preduzeća. Opština Vitina ukupno ima 3897 preduzeća. Dok opština sa najmanjim brojem preduzeća u regionu Istok je opština Ranilug sa ukupnim brojem preduzeća, 3 individualna preduzeća i opština Elez Han sa 155 preduzeća, gde 89 su individualna poslovanja i 64 društva sa ograničenom odgovornošću.

Individualna poslovanja čine najveći broj u razvojnom regionu Istok, zatim društva sa ograničenom odgovornošću i opšti ortakluci.

Tabela 17: Profili ekonomskih aktivnosti i njihov broj, Socio-ekonomski region Istok²⁷

Opština	Pojedinačno preduzeće	Strana kompanija	Zemljoradnička zadruga	Javno preduzeće	Društveno preduzeće	Druga preduzeća pod nadležnošću KAP-a	Partnerstvo	Opšte partnerstvo	Akcionarsko društvo	Društvo sa ograničenim odgovornošću	Ukupno
Gnjilane	8573	23	6	1	/	/	2	151	19	1604	10379
Uroševac	10434	23	4	1	2	/	1	293	28	2093	12879
Vitina	3424	5	3	/	/	/	/	87	8	370	3897
Kamenica	2461	1	1	/	/	/	/	45	1	209	2718
Novo Brdo	307	/	1	/	/	/	/	4	/	60	372
Kačanik	2571	6	3	/	2	/	2	57	1	258	2900
Elez Han	89	/	/	/	/	/	/	1	1	64	155
Štrpce	712	1	3	/	/	/	/	4	1	88	809
Ranilug ¹	236		/	/	/	/	/	19	/	/	255
Klokot	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Parteš	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Ukupno	28,807	59	21	2	5	/	4	661	59	4746	34,364

²⁷ Preduzeća po opštinama, ARPK

EKONOMIJA I USLOVI ZA POSLOVANJE

Razvojni region Istok ima velike potencijale i veoma povoljne uslove za poslovanje s obzirom na važne faktore kao što su: dobro obrazovana radna snaga, zavidni prirodni resursi, niski porezi i transparentan poreski sistem i kupovna moć za kupovinu zahvaljujući velikim prihodima kroz doznake. Privreda u istočnom regionu u velikoj meri zavisi od veleprodaje, proizvodnje, građevinarstva i usluga. Funkcionalne industrijske zone u istočnom regionu nalaze se u neposrednoj blizini Uroševca, kod sela Babuš, površine 128.888 m², gde funkcionišu četrnaest (14) preduzeća. Takođe treba pomenuti još jednu industrijsku zonu koja je u procesu izgradnje u opštini Uroševac, odnosno u selu Kamena Glava.

U istočnom regionu odnosno u Vitini je izgrađen industrijski park. Osnivanje ekonomske zone, odnosno industrijskog parka u Budrizi, u opštini Vitina. Ovaj industrijski park površine od 15.50 hektara je osnovan 21. 02. 2017. godine u cilju privlačenja investitora u ovom regionu. U Gnjilanu postoji inkubator biznisa, koji finansira EU kroz Evropsku agenciju za rekonstrukciju, kapaciteta od 1000 m² za poslovanje i 18 poslovnih prostora. Opština Uroševac u svom opštinskom vlasništvu ima 77.09,88²⁸ ha zemljišta podeljenog na 46 parcela ili različitih katastarskih parcela u naseljima

ili u 12 odvojenih katastarskih zona. Većina ovih zemljišta se nalazi u ruralnim područjima. Parcele sa najvećom površinom opštinske imovine od 8.84,19 ha se nalaze u opštinskom području Kamena Glava, dok parcela sa najmanjom površinom se nalazi u opštinskom području Donje Nerodimlje sa 0.18 Ha. Opština Vitina ima u svoje vlasništvo ukupno 26.993,59²⁹ ha zemljišta. Broj opštinskih parcela u opštini Ranilug je 105, ukupno 77617 m². S obzirom na ekonomski razvoj, Opština Kamenica je izdvojila za korišćenje više od 50 ha opštinske imovine, gde je investirano u obnovljivu energiju (32,5 MW snage vetra i 3 MW solarne energije), farme, gastronomiju, itd. Prednost opštine Kamenice je i blizina sa graničnim prelazom „Bela zemlja“, koja je povezana sa koridorom X, čime se omogućava veza sa susednim zemljama.

Razvojni region Istok ima povoljne uslove za razvoj poslovanja. U ovom regionu postoje dve industrijske zone: industrijski park u Vitini, industrijska zona u Uroševcu i inkubator poslovanja u Gnjilanu.

INFRASTRUKTURA

Postojeći putevi u istočnom regionu protežu se duž saobraćajnica Albanija-Kosovo-Srbija-Makedonija. Infrastruktura u istočnom regionu se značajno poboljšala u poslednjih nekoliko godina, kako na regionalnim tako i na lokalnim putevima. „Put 6“, koji obuhvata segment Priština – Elez Han (Autoput „Arbër Xhaferi“) na granici sa Makedonijom, dug je oko 65 kilometara i predstavlja autoput sa evropskim standardom realizovanim u periodu 2015-2019. godine. Ovaj autoput je most za povezivanje glavne transportne

mreže jugoistočne Evrope. Takođe, u ovom regionu su izvršena značajna ulaganja u poboljšanje lokalne infrastrukture u 11 sastavnih opština istočnog razvojnog ekonomskog regiona. Prema statistikama Izveštaja o učinku opština za 2017. godinu koji je objavio MALS, opštine sa najvećim procentom asfaltiranja lokalnih puteva su: opština Elez Han sa 84.43%, potom sledi Opština Uroševac sa procentom od 81.91%, zatim Gnjilane sa 73.58%, Opština Ranilug 66.56%, Opština Klokot sa 65.22%, Opština Kačanik 64.41%, Opština Štrpce sa 60.32%, Opština Kamenica sa 57.53%, Opština

²⁸ <https://mapl.rks-gov.net/wp-content/upload/2018/09/1.Profil-i-komunave-shqip.pdf>

²⁹ <https://mapl.rks-gov.net/wp-content/upload/2018/09/1.Profil-i-komunave-shqip.pdf>

Parteš sa 55.43%, Opština Novo Brdo sa 49.63% a najmanji procenat asfaltiranja lokalnih puteva ima Opština Vitina sa 38,68%. Razvojni region Istok je takode region koji se smatra sa visokim procentom naselja

opština Gnjilane sa 69.47% i opština Ranilug sa 53.66%. Najmanji procenat imaju sledeće opštine: Kačanik sa 5.15%, opština Novo Brdo sa 13.91% i opština Kamenica sa

uključenih u sistemu pijaće vode i sistemu za tretman otpadnih voda. Opštine sa najvećim procentom uključenosti u sistem pijaće vode su: Opština Štrpce sa 100%, Opština Uroševac sa 95.56%, Opština Ranilug sa 75%, Opština Gnjilane sa 66.67%, Opština Vitina sa 64.10%, dok opštine sa najnižim procentom uključivanja naselja u sistem pijaće vode su opštine: Kamenica sa 6.90%, Kačanik sa 25.81% i Parteš sa 33.33%. Prva opština koja ima pun procenat naselja uključenih u sistem za tretman otpadnih voda je opština Parteš sa 100%, opština Uroševac sa 95.56%, opština Klokot sa 75%. Opština sa najnižim procentom u istočnom regionu je opština Gnjilane sa 9.52%. Prema statistikama regionalnog učinka opština u 2017. godini, opštine koje su završile postavljanje javne rasvete u velikom procentu su: opštine Klokot sa 73.33%, zatim

19.53%. Razvojni region Istok ima takode pristup železničkoj infrastrukturi koja je stara ali još uvek aktivna. Železnička linija koja je deo međunarodne železničke linije uključuje dva grada istočnog regiona: Uroševac i Elez Han. Energetski sistem je rasprostranjen gotovo širom istočnog regiona.

Procenat lokalnih puteva koji su asfaltirani u razvojnom regionu Istok iznosi preko 63%, u ovom regionu prolazi međunarodni autoput i međunarodna železnica.

Tabela 18. Lokalna infrastruktura u razvojnom regionu istog³⁰

Opština	Procenat asfaltiranih lokalnih puteva u opštinama u %	Procenat naselja uključenih u sistem pijaće vode u %	Procenat naselja uključenih u sistemu za tretman otpadnih voda u %	Procenat dužine lokalnih puteva sa javnom rasvetom u %
Gnjilane	73.58	66.67	9.52	69.47
Uroševac	81.91	95.56	95.56	42.59%
Vitina	38.68	64.10	0.00	23.99
Kamenica	57.53	6.90	0.00	19.53
Novo Brdo	49.63	60.00	0.00	13.91
Kačanik	64.41	25.81	0.00	5.15
Elez Han	84.43	63.64	0.00	51.18
Štrpce	60.32	100.00	0.00	/
Ranilug	66.56	75.00	0.00	53.66
Klokot	65.22	50.00	75.00	73.33
Parteš	55.43	33.33	100.00	/

³⁰[https://mapl.rks.gov.net/raportet-vjetore-te-mapl-se/lzveštaj o učinku opština 2017. godine](https://mapl.rks.gov.net/raportet-vjetore-te-mapl-se/lzveštaj%20o%20učinku%20opština%202017.%20godine)

REGIONALNI PROFILI

VRAZVOJNI REGION SEVER

RAZVOJNI REGION SEVER

2.051.84 km²

361 naselja

225.938 stanovnika

Razvojni region sever se sastoji od sedam opština: Južna Mitrovica, Severna Mitrovica, Leposavić, Zvečan, Zubin Potok, Vučitrn i Skenderaj. Razvojni region sever se graniči sa Srbijom na severu, sa centralnim regionom na severoistoku i sa zapadnim regionom na zapadu.

POVRŠINA I STANOVNIŠTVO

Razvojni region sever pokriva površinu od 2.051,84 km² ili 18.81 % ukupne teritorije Kosova (10.905,25 km²)³¹. Ukupno stanovništvo severnog regiona iznosi 225.938 ili 12.56% ukupnog stanovništva Kosova, (1.798,506). Gustina stanovništva u severnom razvojnem regionu je 110 stanovnika na jednom km². Opština Leposavić spada među opštine koje obuhvataju najveću površinu severnog regiona sa 539.05 km², potom sledi opština Skenderaj sa površinom od 374.37 km², a treća opština po redu je Vučitrn sa 344.85 km². Zatim sledi Zubin Potok sa 334.38 km² Južna Mitrovica sa

331.18 km² Zvečan sa 123.01 km² i Severna Mitrovica sa 5 km². Najnaseljenije opštine su: Opština Južna Mitrovica sa 69.346 stanovnika, gustina stanovništva iznosi 209 stanovnika na 1 km², Opština Vučitrn sa 64.468 stanovnika a gustina stanovništva u opštini Vučitrn iznosi 186 stanovnika na 1 km², opština Skenderaj sa 52.343 stanovnika, i sa gustom stanovništva od 139 stanovnika na 1 km², Leposavić ima 13.587 stanovnika i gustinu stanovnika od 25 stanovnika na 1 km² pri čemu je opština sa najnižom gustom u severnom regionu. Severna Mitrovica ima 12.211 stanovnika i gustinu od 244 stanovnika na 1 km,

³¹http://kryeministri-ks.net/ep-content/uploads/2018/03/Raport_Faktografik_Matja_e_territorit_te_Republikes_se_Kosoves_032017.pdf

koja je opština sa najvećom gustinom stanovnika u ovom regionu. Zvečan ima 7.367 stanovnika i gustinu od 59 stanovnika na jednom kilometru i Zubin Potok ima 6.616 stanovnika ili 19 stanovnika na jednom kilometru. Ovaj region ima oko 361 naselja ili 24.09 % naselja Kosova od sedam sastavnih opština ovog regiona. Opština koja ima najviše naselja je opština Leposavić sa 72 naselja, koja je takođe opština sa najvećom površinom u severnom regionu. Opština sa najmanjim brojem naselja je opština Severna Mitrovica sa tri naselja pri

čemu je opština sa najmanjom površinom u severnom regionu

Razvojni region ima manju površinu u poređenju sa drugim regionima, kao i manji broj stanovnika i manju gustinu stanovništva u poređenju sa drugim regionima.

Tabela 19.: Podaci o površini i stanovništvu razvojnog regiona sever.³²³³

Br.	Opštine	Stanovništvo	Površina	% teritorije severnog regiona	Broj naselja
1.	Južna Mitrovica	69.346	331.18 km ²	16.14 %	46
2.	Severna Mitrovica	12.211	5 km ²	0.24 %	3
3.	Zvečan	7.367	123.01 km ²	5.99 %	63
4.	Zubin Potok	6.616	334.38 km ²	16.29 %	61
5.	Skenderaj	52.343	374.37 km ²	18.24 %	49
6.	Vučitrn	64.468	344.85 km ²	16.80 %	67
7.	Leposavić	13.587	539.05 km ²	26.27 %	72
	Ukupno	225.938	2.051,84	99.97 %	361

DEMOGRAFIJA

U razvojnog regionu Sever demografija stanovništva je različita, koju čine Albanci, Bošnjaci Srbi, Turci, RAE itd. U razvojnog regionu dominiraju Albanci sa najvećim brojem od 195.992 stanovnika, potom sledi srpska zajednica sa 70.880, Bošnjaka zajednica sa 2141 stanovnika, zajednica RAE sa 1656 stanovnika i turska zajednica sa 1007 stanovnika i ostali sa 708 stanovnika. Grad koji ima starosnu grupu mlađu od 19 godina i sa najvećim brojem stanovnika je Južna Mitrovica sa 27.092 stanovnika ili 39.50 % stanovništva opštine Južna Mitrovica. Potom sledi opština Vučitrn sa 23.376 stanovnika starosti mlađe

od 19 godina ili 41.10% stanovništva Vučitrna. Broj stanovništva opštine Skenderaj mlađe od 19 godina iznosi 20.274 stanovnika ili 38.90% stanovništva Skenderaja. Opština Vučitrn ima najveći procenat stanovništva starosti mlađe od 19 godina u severnom regionu. Najveće prirodno povećanje stanovništva u severnom regionu prema statistikama ASK-a³⁴ ima opština Južna Mitrovica sa 891 stanovnika, opština Vučitrn ima 846 stanovnika iza koje sledi opština Skenderaj sa 658 stanovnika. U severnom regionu postoji stanovništvo sa najvećim brojem muškaraca od 96283 u odnosu na broj žena u istom regionu od 91369 njih.

³²<https://www.osce.org/mission-in-kosovo/municipal-profiles>

³³<http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-neës/vleresimi-i-popullsisë-2017>

³⁴<http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-neës/vleresimi-i-popullsisë-2017>

Tabela 20: Demografski podaci, natalitet, mortalitet, zajednice po opštinama razvojnog regiona sever³⁵.

Opština	OPŠTE STANOVNIŠTVO	NATALITET	MORTALITET	ALBANCI	BOŠNJACI	TURCI	RAE	SRBI	OSTALI
J. Mitrovica	69,346	1,359	468	69,497	416	518	1.181	14	70
Skenderaj	52,343	898	240	50,685	42	1	11	50	5
Vučitrn	64,468	1,240	394	68,840	33	278	212	386	53
S. Mitrovica	12,211	32	77	4,900	1,000	210	240	22,530	580
Leposavić	13,587	31	12	270	350	/	12	18,000	/
Zvečan	7,376	33	16	500	300	/	/	16,000	/
Zubin Potok	6,616	44	9	1,300	/	/	/	13,900	/
Ukupno	225947	3,637	1216	195,992	2141	1007	1656	70,880	708

Tabela 21: Demografski podaci starosne grupe po ženskom polu u razvojnom nivou sever (ASK popis stanovništva 2011)³⁶

Opština	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
J. Mitrovica	9,815	3,260	2,997	2,833	2,839	2,554	2,185	1,956	1,766	1,557	1,216	2,656
Skenderaj	7,414	2,481	2,339	2,030	1,974	1,797	1,398	1,220	1,046	826	784	1,903
Vučitrn	9,457	3,343	3,027	2,667	2,686	2,454	2,136	1,833	1,576	1,280	1,137	2,270
S. Mitrovica	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Leposavić	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Zvečan	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Zubin Potok	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Ukupno	26,686	5,741	8,363	7,530	7,499	6,805	5,719	5,009	4,388	3,663	3,137	6,829

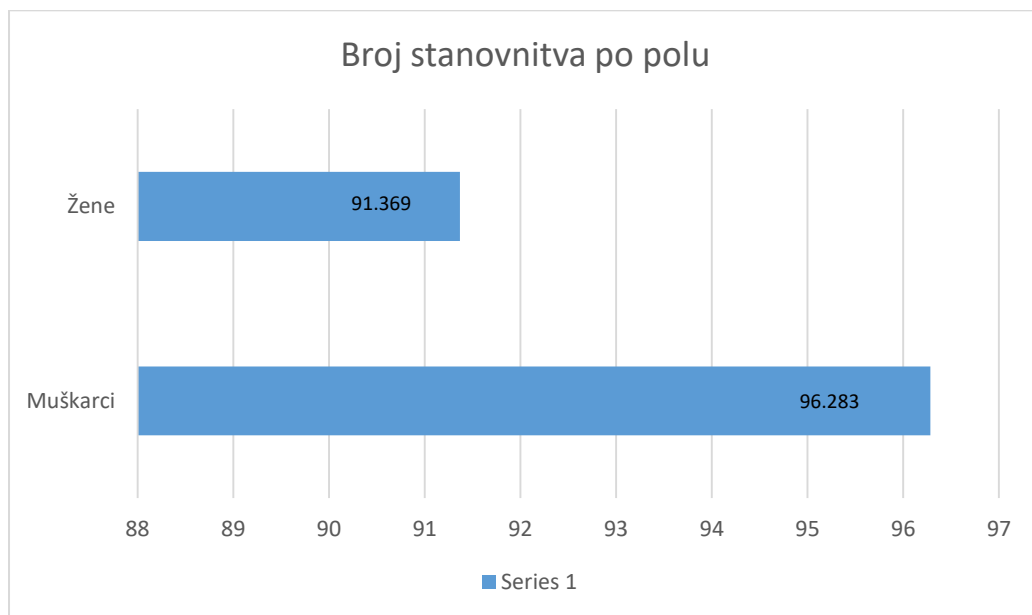
³⁵<http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-neës/vleresimi-i-popullsisë-2017>

³⁶<http://ask.rks-gov.net/media/2127/vlersim-popullsia-e-kosoves-2011.pdf>

Tabela 22: Demografski podaci starosne grupe po muškom polu u razvojnom regionu sever (ASK popis stanovništva 2011)³⁷

Opština	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
J. Mitrovica	10,536	3,481	3,433	3,061	2,719	2,424	1,984	1,850	1,769	1,429	1,171	2,418
Skenderaj	7,617	2,762	2,749	2,286	1,831	1,745	1,308	1,127	1,062	879	706	1,574
Vučitrn	10,177	3,742	3,580	2,280	2,688	2,375	1,980	1,882	1,636	730	1,054	2,238
S. Mitrovica	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Leposavić	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Zvečan	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Zubin Potok	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Ukupno	28,330	9,985	9,762	7,627	7,238	6,544	5,272	4,859	4,467	3,038	2,931	6,230

Grafiko Broj 5 stanovništva po polu u razvojnom regionu sever

³⁷<http://ask.rks-gov.net/media/2127/vlersim-popullsia-e-kosoves-2011.pdf>

LJUDSKI RESURSI I TRŽIŠTE RADA

Razvojni region sever ima dovoljno potencijala za pružanje radne snage, nezaposlenost je postojeći element koji je značajno rasprostranjen u ovom regionu. Na osnovu statistika izveštaja zapošljavanja za 2017. godinu ukupan broj lica koja traže posao u regionu sever je 13950 dok je ponuda za rad 1138 gde se može uočiti velika razlika između ponude i potražnje za radnim mestima, uvek imajući u vidu da podaci ne odražavaju stvarnost na terenu. Mnogi koji traže posao ne upućuju se u kancelarije za zapošljavanje da bi se evidentirali kao brojevi. Iz tabele ispod možemo videti da opština Mitrovica ima najveći broj tražioca posla od 5464 i malu ponudu od 535 slobodnih mesta. Sledi opština Vučitrn sa 4285 lica koja traže posao i sa 200 slobodnih mesta. Opština Skenderaj sa 2563 lica koja traže posao i 235

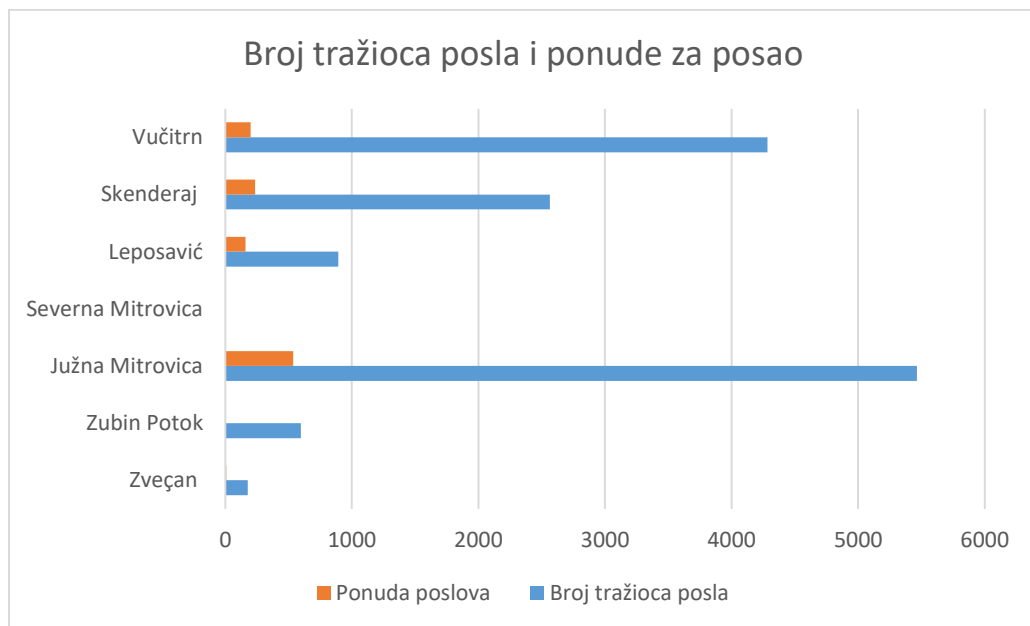
možnosti zapošljavanja, nastavljajući sa opštinama sa najmanjim brojem lica koja traže posao kao što su: Opština Leposavić 893 tražioca posla, Zubin Potok sa 569 tražioca posla i Zvečan sa 176 tražioca posla. Razvojni region sever ima veliki ljudski potencijal za tržište rada, uključujući veoma mladu i kvalifikovanu radnu snagu.

Razvojni region ima dovoljno ljudskih resursa za tržište rada, potražnja za poslom znatno nadmašuje ponude posla.

Tabela 23: Nezaposlenost i slobodna radna mesta u razvojnem regionu sever³⁸

Opština	Nezaposlenost (Broj tražioca posla)	Redovna slobodna radna mesta	Slobodna mesta APTR
J. Mitrovica	5,464	535	244
Skenderaj	2,563	235	119
Vučitrn	4,285	200	239
S. Mitrovica	/	/	/
Leposavić	893	160	20
Zvečan	176	8	30
Zubin Potok	569	0	63
Ukupno	13,950	1138	715

³⁸[https://apr.k.rks-gov.net/sq-AL/Content/Documents?doctype=2Izveštaj o zapošljavanju za 2017. godinu](https://apr.k.rks-gov.net/sq-AL/Content/Documents?doctype=2Izveštaj%20o%20zaposljavanju%20za%202017.%20godinu)

OBRAZOVANJE

Obrazovni sistem u ovom regionu organizovan je na osnovu etničkih linija. Škole u južnoj Mitrovici, Vučitrnu i u Skenderaj su pod nadležnošću Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije Kosova a škole u opštinama Zubin Potok, Zvečan, Leposavić i Severna Mitrovica funkcionišu kao paralelni sistem. Prema statistikama javnog obrazovanja 2017-2018³⁹ godine u regionu sever, postoji ukupno 141 škola na oba nivoa osnovnog i srednjeg nižeg i srednjeg višeg obrazovanja. Na nivou osnovnog i nižeg srednjeg obrazovanja u regionu sever imamo 126 škola dok u višem srednjem obrazovanju imamo 12 škola. Prema istoj statistici, imamo 39.452 učenika, od kojih je 28.660 učenika u osnovnom srednjem nižem obrazovanju dok u višem srednjem obrazovanju ima 10.792 učenika. Što se

tiče broja specijalnih škola u regionu sever nalaze se sve škole prema statistikama javnog obrazovanja 2017-2018, jedna je u Leposaviću i jedna u južnoj Mitrovici. U ovim školama broj učenika sa posebnim potrebama je 52.

Srednje stručno obrazovanje, koje podrazumeva institucije profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja odraslih, prvenstveno je usmereno na pripremu kadrova za tržište rada, ali ako se prati trasirani put u važećem zakonodavstvu nudi i mogućnost apliciranja na visoke postsekundarne studije 5. nivoa nacionalnog okvira kvalifikacija i univerziteta.

Na osnovu podataka dostavljenih od Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije za 2018/2019 godinu što se tiče profila koji se odvijaju u raznim školama u opštine koje spadaju u razvojni region sever, gde

³⁹<http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-neës/statistikat-e-arsimit-20172018>

možemo videti da u ovom regionu imamo 50 različitih profila, sa ukupnim brojem učenika od 10.115,00 učenika, od kojih 4.958,00 su ženskog pola a 5.157,00 su muškog pola. Opština koja ima razvijen najveći broj profila je opština Južna Mitrovica gde učenici mogu da nađu različite profile vezano za stručno osposobljavanje i razne zanate. Takođe broj profila u opštini Južna Mitrovica je dosta velik broj od 43 različitih profila, a zatim sledi opština Skenderaj sa brojem od 30 profila a opština Vučitrn sa 29 različitih profila. Profili koji dominiraju prema broju su društvene nauke, a zatim sledi prirodne nauke, informatika, telekomunikacija, profili u oblasti medicine kao što su pomoćnik opšteg bolničara, pomoćnik bolničara babica, pedijatrija, a zatim slede oblast sa profilima u računovodstvu, bankarstvu i financija, agrobiznis, prehrambena tehnologija itd. u razvojnom regionu sever od podataka izveštavanja od strane MONT-a za profile 2018/2019 nisu uključene statistički podaci srpskih škola severnih opština kao što su: Severna Mitrovica, Leposavić, Zvečan i Zubin Potok zbog nedostatka informacija i izveštavanja. Takođe MRR od ovih opština nije primilo nijedan podatak da bi dao neki pregled u ovom regionu. Ministarstvo rada i socijalne zaštite preko Agencije za zapošljavanje Republike Kosovo, upravlja sa osam centara za stručno osposobljavanje (CSO) sa 69 radionica i 30 različitih zanimanja. U ovim centrima vrši se obuka i prekvalifikacija osoba koje su registrovane kao osobe koje traže posao, nezaposlene i one koje primaju usluge za orijentaciju u karijeri, u svim kancelarijama za zapošljavanje u opštinama. U opštini Mitrovica i Doljane u Zvečanu pružaju se obuke za ova zanimanja: stolarstvo, kulinarsvo, tekstil,

građevinarstvo, zavarivač, IKT administracija biznisa/samozapošljavanje, i u opštini Skenderaj računarska obuka.

U institucijama visokog obrazovanja Kosova, odnosno regionu sever pružaju se studije Bachelor, Master u javnim i privatnim institucijama. Prema statistikama visokog javnog obrazovanja 2017-2018. postoji jedan javni univerzitet sa ukupnim brojem studenata od 20156 studenata od njih 70 studenata je diplomiralo, 32 su ženski i 38 muški studenti. U regionu sever prema statistikama obrazovanja 2017-2018. u privatnim institucijama Bachelor nivoa imamo jedan univerzitet sa ukupnim brojem studenata od 159 na osnovu istih statistika 22 je diplomirano od kojih su 15 ženski i 7 muški studenti. Prema statistikama javnog obrazovanja 2017-2018. na nivou visokog obrazovanja Master imamo jedan javni univerzitet u Mitrovici sa ukupnim brojem studenata od 229, ukupno diplomiranih je 43 studenta od kojih 18 ženskih i 25 muških studenata. Pored toga, postoje tri centara za stručno osposobljavanje u Mitrovici: Nemački centar za obuku, Danska proizvodna škola na jugu kao i centar za stručnu kvalifikaciju u Doljanima (Severna Mitrovica).⁴⁰⁴¹ Srednje stručno obrazovanje u regionu sever podeljeno je na 12 različitih oblasti: Oblast šumarstva i prerada drveta, oblast mašinerije i obrada metala, oblast rudarstva, oblast metalurgije i geologije, elektronike, oblast geodezije i građevinarstva, oblast saobraćaja, oblast tekstila i kože, oblast hemije, nemetala i grafike, oblast hotela i turizma, ekonomska i pravna oblast, prirodna, matematička oblast, oblast zdravstva i socijalne zaštite, oblast kulture i umetnosti i javnog informisanja.

Tabela 24: Učenici prema profilu/smeru, po opštinama, školska godina 2018/19 u razvojnom regionu Sever⁴²

Opština	Profil	Muškarci	Žene	Ukupno
Južna Mitrovica	Pomoćnik administracije	37	50	87
	Pravni pomoćnik	39	50	89
	Organizator društvenih aktivnosti	14	15	29
	Bankar	87	63	150
	Računovođa	60	55	115
	Špediter - logistika / Carinar	78	26	104
	Trgovac na malo i veliko	50	36	86
	Pomoćnik marketinga	21	8	29
	Pomoćnik finansija	51	34	85
	Energetika	42	0	42
	Informatika	59	0	59
	Telekomunikacije	43	10	53
	Drumski saobraćaj	54	0	54
	Pomoćnik ugostiteljstva	29	5	34
	Pomoćnik restorana	22	7	29
	Obrada metala	52	0	52
	Geolog	16	36	52
	Rudar	12	0	12
	Laborant biologije	14	21	35
	Laborant hemije	31	32	63
	Instalater grejanja i klimatizacije	31	0	31
	Operator proizvodnje	26	0	26
	Automehaničar	97	1	98
	Arhitektura	13	3	16
	Građevinar	28	0	28
	Prehrambena tehnologija	35	24	59
	Krojač	2	3	5
	Strugar	11	4	15
	Pomoćnik stomatologije	21	90	111
	Zubni tehničar	74	40	114
	Apotekar	46	102	148
	Pomoćnik/ca bolničara babica	0	40	40
	Pomoćnik/ca bolničara pedijatrije	15	60	75
Opšti pomoćnik/ca bolničara	97	274	371	
Opšta oblast – opšti muzički saradnik	15	20	35	
Umetnička oblast (instrumental)	1	2	3	

⁴² Podaci izveštavani od strane MONT-a

	Društveni	271	456	727
	Opšte	12	18	30
	Prirodne nauke	410	515	925
	Pomoćnik sigurnosti hrane i dijeta	10	26	36
	Pomoćnik ortopedije	16	23	39
	Laborant zdravstva	39	72	111
	Fizioterapeut	53	59	112
	Ukupno	2134	2280	4414
Skenderaj	Računovođa	39	74	113
	Špediter - logistika / Carinar	21	24	45
	Informatika	65	30	95
	Telekomunikacije	58	46	104
	Električar	19	0	19
	Laborant biologije	18	36	54
	Laborant hemije	26	58	84
	Instalater grejanja i klimatizacije	83	0	83
	Operator proizvodnje	38	3	41
	Automehaničar	34	0	34
	Instalater vodovoda i kanalizacije	50	0	50
	Arhitektura	59	19	78
	Prehrambena tehnologija	17	48	65
	Konfektioner	2	42	44
	Apotekar	8	22	30
	Dizajn tekstila i odeće	0	87	87
	Dizajn enterijera	12	6	18
	Zidar i keramičar	76	0	76
	Limar i obrađivač metala	49	0	49
	Agrobiznis	39	18	57
	Visokogradnja	101	0	101
	Energija, klima i životna sredina	57	0	57
	Društveni	149	278	427
	Prirodne nauke	148	222	370
	Banke i osiguranje	34	45	79
	Hemijska tehnologija	57	42	99
	Marketing	11	12	23
	Laborant zdravstva	6	24	30
	Drumski saobraćaj	19	0	19
	Drumski prevoz	43	4	47
	Ukupno	1338	1140	2478
Vučitrn	Bankar	45	48	93
	Računovođa	29	27	56

Trgovac na malo i veliko	52	36	88
Energetika	40	0	40
Informatika	134	44	178
Telekomunikacije	63	50	113
Mekatronika	39	17	56
Električar	46	0	46
Obrada metala	32	36	68
Tehnologija recikliranja	39	32	71
Laborant hemije	37	53	90
Zavarivač	39	0	39
Instalater grejanja i klimatizacije	75	0	75
Operator proizvodnje	56	20	76
Automehaničar	82	0	82
Arhitektura	45	37	82
Građevinar	13	5	18
Prehrambena tehnologija	49	51	100
Hortikultura	45	33	78
Konfektioner	1	90	91
Voćarstvo i vinogradarstvo	30	4	34
Prerada drveta	20	0	20
Kuvar	14	16	30
Agrobiznis	77	89	166
Društveni	239	371	610
Prirodne nauke	242	415	657
Finansije	20	15	35
Kompjutersko upravljanje mašinama	34	34	68
Drumski prevoz	48	15	63
Ukupno	1685	1538	3223

PRIRODNI RESURSI

Ovaj region ima podzemne mineralne resurse, šumske rezerve, plodno zemljište, bogate vodne resurse i turistički potencijal. Razvojni region na severu je veoma bogat vodenim resursima gde se ističu reke Ibar i Sitnica i najveće veštačko jezero Gazivode u Zubinom Potoku, jedno od najvećih vodenih rezervoara ove vrste u Evropi. Opština Skenderaj ima podzemna dobra koja predstavljaju veliki ekonomski potencijal ovog područja, kao što su krečnjak i kvalitetna glina za obradu građevinskog materijala. Sela Banja i Suvo Grlo bogata su olovom i cinkom. U selima Poljance i Prekaze opštine

Skenderaj otkrivene su rezerve uglja do 7 miliona tona u dubini od 10 do 15 m., veliko bogatstvo i dalje ostaje u iščekivanju kapitalnih ulaganja u ovoj oblasti. Zasnivajući se na činjenicu da rudnik Feronikela nije daleko od teritorije opštine Skenderaj, prema nekim podacima postoje znaci da čak i u selima opštine Skenderaj kao što su: Ćirez, Baks, Prelovac, itd. postoji podzemna ruda ali se treba izvršiti precizno naučno istraživanje. Područje Mitrovice je prilično bogato pašnjacima, poljima, šumama i planinskim područjima. Veliki potencijal ovog područja je i sopstvena hidrografija, bogata rekama, jezerima sa velikim potencijalom vode kao što su: reka Ibar, jezero Gazivode, gde slikovit izgled daje razdvajanje reke Ibar u reke:

Sitnica, Lušta, Trepča i Bistrica. Trepča je dragoceni prirodni resurs celog Kosova koja poseduje veliki potencijal ekonomskog razvoja regiona odnosno čitave Republike Kosovo. Rudnik Trepča ima modernu infrastrukturu i ima savremeni model podzemnih rudnika, sa tri usluge i bunarom za provetranje; razvio je 12 horizonta, a između tri poslednja horizonta postoji rampa koja omogućava primenu savremenih mehanizama za razvoj i pripremu rude. Rudarska infrastruktura i savremene metode punjenja omogućavaju iskorišćavanje rude između 500.000 i 650.000 tona rude godišnje. Rudnik Stari trg i njegovi okolni izvori poseduju rezerve od oko 35 Mt, ili izražene u količini mina u

rudi: 1.349.579 tona olova, 1.080.504 tona cinka i 2.280.224 kg srebra, a trenutno predstavljaju jedan od najznačajnijih potencijala sulfidne rude za Pb i Zn u regionu.⁴³

Mitrovica je jedan od najvažnijih gradova ne samo na Kosovu već i na čitavom Balkanskom poluostrvu i šire, za mineralna bogatstva.

SEKTOR POLJOPRIVREDE

Potencijali za razvoj poljoprivredne proizvodnje svih vrsta u regionu sever su visoki. Veoma plodne zemlje, pašnjaci, brdsko-planinski reljef čine ovaj region prilično raznovrsnim za dobijanje visoko razvijene poljoprivredne industrije. Poljoprivredno zemljište u regionu sever sastoji se od vrtova, voćnjaka, vinograda, plastenika, livada, pašnjaka i drugih gustih područja u njihovom reljefu. Poljoprivredne aktivnosti u ovom regionu su raznovrsne i uključuju uzgoj različitih sorti žitarica, voća i povrća, uključujući i vinograde, dok se od stočarstva

različite vrste životinja i ptica koriste za potrebe ishrane i snabdevanja mlekom i drugim proizvodima mesne industrije i njihova tržišta, uključujući i obradu ribe. Uzimajući u obzir planinsku konfiguraciju regiona i prirodno bogatstvo u šumama, livadama, razvojni region Sever je tradicionalno poznat i po pčelarstvu i preradi meda, i industriji prerade mesa koja se poslednjih godina dalje razvija. Opšta vizija poljoprivrede i ruralnog razvoja u ovom regionu je da se postigne uravnotežen doprinos ekonomskom, ekološkom, socijalnom i kulturnom blagostanju, partnerstva između privatnog sektora, centralne/lokalne vlasti i

⁴³ http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Strategija_Minerare_e_Republikes_se_Kosoves_2012-2025.pdf fq
22

zajednica u kontekstu razvoja regiona. Kada govorimo o plodnom zemljištu možemo spomenuti blago tlo uzduž Ibra i Sitnice. Tu se uzgaja pšenica, kukuruz, zob, repa, ječam, dinja, lubenica, paprika, kupus, krastavac, lucerka itd. Opština Vučitrn je još jedan region sa prilično razvijenom poljoprivredom u kojoj je većina zemljišta strma i dobro iskorišćena za pašnjake i poljoprivrednu proizvodnju. Vučitrn je najveći proizvođač krompira na Kosovu. Tu se nalazi i najveća Fabrika za preradu krompira. Ova Opština ima površinu od 17,505.59 hektara

iskorišćenog poljoprivrednog zemljišta, od kojeg je oko 7,000 hektara pod sistemom za navodnjavanje.

U razvojnom regionu sever, procenjuje se da postoji više od 7.000 hektara zemljišta pod navodnjavanjem.

Tabela 25: Podaci o poljoprivrednim površinama razvojni regiona sever ⁴⁴

OPŠTINE	Iskorišćena površina poljoprivrednog zemljišta /površine ha	Obradivo zemljište- Njive/Površina ha	Vrtovi ha	Livade i pašnjaci/Površina u ha	Neiskorišćeno poljoprivredno zemljište Površina ha	Šumsko zemljište/Površina ha	Nepoljoprivredno zemljište/Površina ha
J. Mitrovica	10 942.41	2 297.54	17.50	8 537.89	324.60	1 772.50	238.87
Skenderaj	19700.73	12703.41	50.59	6783.52	844.57	6309.21	704.61
Vučitrn	17505.59	10892.74	39.87	6422.29	644.7	1981.77	697.12
S. Mitrovica	/	/	/	/	/	/	/
Leposavić	/	/	/	/	/	/	/
Zvečan	/	/	/	/	/	/	/
Zubin Potok	/	/	/	/	/	/	/
Ukupno	48,148.73	25,893.69	107.96	21,743.70	1,813.87	10,063.48	1,640.60

SEKTOR TURIZMA

Razvojni region sever ima visok potencijal za razvoj turizma.

Visoke planine kao što su Mokra, Gora, Šalja Bajgora, Čičavica sa svojom predivnom prirodom predstavljaju veliki potencijal za razvoj eko-turizma i zimskog turizma. Dolina Ibra može se koristiti za razne rekreacije i sportske aktivnosti. Jezero Gazivode je privlačno za posetioce tokom letnjeg perioda. Turistička odmarališta u regionu su tek u početnoj fazi razvoja. Banjska banja poseduje tri termomineralna izvora

koji pomažu u zarastanju kože i reumatskim bolestima. Svi izvori su blizu i imaju temperaturu vode od 46-56°C Vrste turizma koje se mogu razviti u regionu Šale su. Planinski turizam, kulturni turizam, seoski turizam i eko turizam. Planinski turizam-planine Bajgore sa svojim prirodnim lepotama, sa svojom bogatom florom i faunom, sa izuzetnim pejzažom lokaliteta, sa klisurama, bogatim spomenicima baštine nude povoljne uslove za razvoj turizma. Zimski i letnji planinski turizam treba da budu jedan od najnaprednijih oblika turizma, zbog

⁴⁴https://www.mbpzhrs.net/repository/docs/REGJISTRIMI_I_BUJQESISE_NE_REPUBLIKEN_E_KOSOVES_2014__Rezultatet_Perfundimtare.pdf

povoljnih uslova koje ovaj region nudi posetiocima. Planine Bajgore poznate su po prelepim i atraktivnim pejzažima koji se zasad koriste za ispašu stoke i kao mesta letovanja stočara. Što se tiče letnjeg turizma, može se reći da je već počelo posećivanje ovih mesta iako je ovaj oblik turizma u početnoj fazi zbog nedostatka infrastrukture. Jedan od oblika turizma u opštini Mitrovica može biti i ruralni turizam. Obradivo zemljište koje se nalazi u selima Bajgore posejano je različitim proizvodima kao što su voće i povrće i može se koristiti u tu svrhu. Eko turizam Region Šale kao mesto sa bogatom i netaknutom prirodom, sa veoma plodnim zemljištem pruža puno hranljivih proizvoda tretiranih samo organskim đubrivom, sa atraktivnim planinama koje nude uslove za odmor i razvoj turističkog sela Barel. Jedna vrsta turističkog potencijala kojeg ima Šalja, su rudnici izvan funkcije Trepče, koji su interesantne tačke za razvoj turizma. Muzej kristala je osnovan 1964. godine, u kojem se nalazi 1300 ekponata različitih tipova kristala, pretvarajući muzej u objekat od velikog nacionalnog značaja za Kosovo, kako u smislu vrednosti tako i u turističkom pogledu. Vučitrn je jedan od najstarijih gradova Kosova, koji se u rimskom periodu pominje kao centar trgovine Vicianum, Vučitrn se smatra drevnom Vicianom, pomenutom u "Tabeli Peutinger" u Beču. Iako se smatra kao grad sa brojnim vrednostima kulturnog nasleđa, ljudi kulture smatraju da je neophodno istraživati nova otkrića kulturnog nasleđa celog regiona opštine Vučitrn. Tvrđava Vučitrna je jedan od najstarijih spomenika. Nalazi se na mestu gde počinje rast reljefa sa zapada ka istoku. U svim istorijskim izvorima spominje se kao stara tvrđava. Prema načinu izgradnje, sastavu građevinskog materijala i drugim pomoćnim naučnim istorijskim podacima, to je ilirsko dardanska tvrđava, ali se smatra da su njeni delovi izgrađeni u srednjem veku. Gradski hamam se takođe nalazi u centru grada Vučitrna. Smatra se da pripada srednjem veku,

odnosno XV veku. Kameni most je takođe važan spomenik kulturne baštine i smatra se da datira iz XV veka. Francuski vodič Filip Kane, koji je posetio Vučitrn 1579. godine, spomenuo je Kameni most. Smatra se da je ovaj most jedinstveni slučaj jer je bez vode iako reka Sitnica prelazi u udaljenosti ne više od 300 metara od mosta. Smatra se da su razlozi za promenu toka reke iz korita bili sastav pedološkog tla uz reku i staze, kao i zbog ekzistencije drveća i vrba duž obale reke. Memorijalni kompleks "Adem Jashari", nalazi se u Prekazu, gde se pored kuća pretvorenih u muzeje, nalaze i svi grobovi poginulih u ratu porodice Jašari. Uzimajući u obzir neophodnost stavljanja pod zaštitu ove oblasti od posebnog interesa, koja ima ontološki, antropološki, istorijski i kulturni značaj za građane Kosova, Skupština Kosova usvojila je zakon za proglašenje memorijalnog kompleksa "Adem Jashari" kao područja od posebnog nacionalnog interesa. Pored grobova prvih triju palih boraca ove porodice kao što su Šaban, Hamez i Adem Jašari, bez prestanka stoji Garda BSK-a, u čast Legendarnog Komandanta i čitave porodice Jašaraj. Veruje se da je za 12 godina ovaj kompleks došlo da poseti milionima albanskih građana iz svih etničkih predela, kao i miliona posetioca iz regiona. U opštini Skenderaj postoje nekoliko istorijskih kula i turističkih atrakcija koje posećuju mnogi domaći i strani turisti, kula Ahmeta Delije, kula Tahir Mete, kula Adema Jašarija, kula Ilaz Kodre. Gjytet (ruševine) Syrigana i Tushile, kao i izgradnja brane u selu Kuica, predstavljaju dobar potencijal za razvoj turizma u Srbici.

Vrste turizma koje se mogu razviti u regionu Šalje su: planinski turizam, kulturni turizam, seoski turizam i eko-turizam.

PROFILI PREDUZEĆA, BROJ REGISTROVANIH PREDUZEĆA

U razvojnom regionu Sever registrovano je 17,626 preduzeća. Dok su vrste preduzeća različite: pojedinačna preduzeća, strane kompanije, poljoprivredne zadruge, javna preduzeća, društvena preduzeća, partnerstva, opšta

partnerstva, akcionarska društva i društva sa ograničenom odgovornošću. Pojedinačna preduzeća su u najvećem broju u regionu sever sa ukupno 15,432 preduzeća, nastavljajući sa društvima sa ograničenom odgovornošću od 1,732 preduzeća i opštim partnerstvima sa ukupno 332 preduzeća. U

opštini Južna Mitrovica, prema tabeli ispod, sektor sa najvećim brojem preduzeća je sektor pojedinačnih preduzeća sa ukupno 6,407 preduzeća, nastavljajući sa sektorom društava sa ograničenom odgovornošću sa ukupno 739, slede opšta partnerstva sa ukupno 148 preduzeća. Opština Vučitrn ima ukupan broj preduzeća od 4,244 preduzeća. U opštini Vučitrn, prema tabeli ispod, sektor sa najvećim brojem preduzeća je sektor pojedinačnih preduzeća sa ukupno 3746 preduzeća, nastavljajući sa sektorom društava sa ograničenom odgovornošću sa ukupno 444, nakon toga slede opšta partnerstva sa ukupno 44 preduzeća. Opština Vučitrn ima ukupan broj preduzeća od 4,244 preduzeća. U opštini Skenderaj, prema tabeli ispod, sektor sa najvećim brojem preduzeća je sektor pojedinačnih preduzeća sa ukupno 2,312 preduzeća,

nastavljajući sa sektorom društava sa ograničenim odgovornostima sa ukupno 193, slede opšta partnerstva sa ukupno 46 preduzeća. Opština Skenderaj ima ukupan broj preduzeća od 2,560 preduzeća. Dok opština sa najmanjim brojem preduzeća u regionu istok ima opština Severna Mitrovica sa ukupnim brojem preduzeća od 612, pojedinačna preduzeća 488, društva sa ograničenim odgovornostima 124.

U razvojnom regionu sever, pojedinačna preduzeća čine najveći broj registrovanih preduzeća, zatim društva sa ograničenom odgovornošću.

Tabela 26.: Profili ekonomskih aktivnosti i njihov broj, razvojni region sever⁴⁵

Opština	Pojedinačno preduzeće	Strana kompanija	Zemljoradnička zadruga	Javno preduzeće	Društveno preduzeće	Druga preduzeća pod nadležnošću KAP-a	Partnerstvo	Opšte partnerstvo	Akcionarsko društvo	Društvo sa ograničenim odgovornošću	Sveukupni iznos
Južna Mitrovica	6407	14	1	/	2	/	/	148	65	739	7376
Severna Mitrovica	488	/	/	/	/	/	/	/	/	124	612
Zubin Potok	554	2	1	/	/	/	/	19	2	42	620
Zvečan	730	1	1	1	/	/	2	14	8	67	824
Skenderaj	2,312	1	6	/	/	/	/	46	2	193	2,560
Vučitrn	3,746	5	2	/	/	/	/	44	2	444	4,244
Leposavić	1,195	/	2	1	/	/	3	61	5	123	1,390
Ukupno	15,432	23	13	2	2	/	5	332	84	1,732	17,626

⁴⁵ Preduzeća po opštinama, ARPK

EKONOMIJA I USLOVI ZA POSLOVANJE

Razvojni region severa i najveći grad u regionu-Mitrovica, poznat je po svojim rudnicima i metalurškoj industriji, a i glavni je poslodavac u regionu. Mitrovica je bogata mineralima posebno sa lignitom, metalima kao što su olovo, cink, feronikel, magnezijum, itd. Sadašnje tehnološko stanje ovih ruda, za sada, ne dozvoljava efektivnu eksploataciju ruda, dok izrađeni prerađivački kapaciteti, takođe, imaju tehnološku zastarelost. Eksploatacija ovih ruda zavisi od interesa strateških investitora. Postoji preko 16,000 registrovanih kompanija u Mitrovici, Vučitrnu i Skenderaju, ali su uglavnom dominirane trgovinom, a ne proizvodnjom, sa malim prodavnicama, koje uglavnom prodaju uvoznu robu. Sektor proizvodnje je nerazvijen zbog faktora kao što su neformalna ekonomija, vrlo visoke kamatne stope na kredite komercijalnih banaka, ne postoji sistem kredita za početna poslovanja, itd. Razvojni region sever ima dovoljno prostora za izgradnju industrijskih objekata i poslovnih parkova, ali većina njih je u vlasništvu Trepče i podležu procesu privatizacije ove kompanije. Poslovni operativni parkovi u regionu su: Poslovni park u Mitrovici, Poslovni park u Doljane opština Zvečan, Poslovni park u Vučitrnu. Poslovni park u Skenderaju nije operativan i u 2018. godini pokrenuta je nova inicijativa za njegovo premeštanje i funkcionalizaciju. Poslovni park u Mitrovici osnovan je 2012. godine, sa površinom od 3.5 hektara. Poslovni park je bila prva inicijativa na Kosovu od strane opštine Mitrovica koju je podržao MTI kao pilot projekat za poslovno područje za proizvođače. Njegovo sprovođenje je bilo model za

primanje donacija i podsticanje poslovanja. U tu svrhu, opština je izdvojila 3.5 hektara zemlje u cilju sprovođenja projekta "Poslovni Park", od kojeg je imalo koristi ukupno 22 preduzeća. Industrijski park u Frasher-Mitrovici, osnovan je 2014. godine sa površinom od 48 hektara. U ovom području ulagalo se na regulisanje fizičke infrastrukture, od kojih je 10 hektara je izravnjeno i uređeno za izdavanje. 7 ugovora je potpisano za početak ulaganja. Industrijski park u Frasher razvijen je u fazama I, II, III, i IV, a sada se radi na V fazi.

Industrijske zone su dobra prilika za investitore da razviju svoja poslovanja i uslovi poslovanja u ovim područjima su povoljni. Industrijske zone su jedan od najboljih podsticaja za ekonomiju u regionu sever.

Opština Mitrovica ima 1,540 parcela opštinske imovine, u površini od 56,819,776 m²⁴⁶. Opština Skenderaj ima u svom vlasništvu 799,79.55 hektara⁴⁷ opštinske imovine. Opština Glogovac ima u opštinskom vlasništvu 1870.97.57 hektara⁴⁸ zemljišta.

U razvojnem regionu sever formirana su tri privredne zone, poslovni park u Mitrovici, poslovni park u Doljane opština Zvečan, poslovni park u Vučitrnu. Poslovni park u Skenderaju.

⁴⁶ <https://mapl.rks-gov.net/wp-content/upload/2018/09/1.Profil-i-komunave-shqip.pdf>

⁴⁷ <https://mapl.rks-gov.net/wp-content/upload/2018/09/1.Profil-i-komunave-shqip.pdf>

⁴⁸ <https://mapl.rks-gov.net/wp-content/upload/2018/09/1.Profil-i-komunave-shqip.pdf>

INFRASTRUKTURA

Kad govorimo o socio-ekonomskom regionu sever, ne možemo reći da su regionalna i lokalna putna infrastruktura na prosečnom razvojnem nivou u odnosu na druge regione, iako su ulaganja u infrastrukturu uglavnom u daljem rastu. Autoput u ovom regionu prolazi zapadno od grada, duž reke Ibar i jezera Gazivoda do Crne Gore i Jadranskog Mora, dok je autoput Priština-Mitrovica u izgradnji. Što se tiče infrastrukture lokalnih puteva, razvojni region sever stoji sa visokim razvojnim procentom, na osnovu regionalne statistike učinka za 2017. godinu, gde je opština koja vodi sa lokalnim asfaltiranim putevima opština Južna Mitrovica sa 100%, opština Skenderaj sa 100%, opština Vučitrn sa 77.40% i opština Zvečan sa 55%. Kada govorimo o procentu uključivanju naselja u sistem pijaće vode, razvojni region sever nije na zadovoljavajućem nivou. Na osnovu gore pomenute statistike, opština sa velikim procentom uključenosti u sistem pijaće vode je opština Zvečan sa procentom od 34.29%, opština Vučitrn sa 29.85 % i opština Skenderaj sa 16.33%. Dok za ostale opštine nemamo statističke podatke iz ovog izveštaja.%. U ovom regionu dužina lokalnih puteva sa javnom rasvetom je veoma mala. Takođe procenat naselja u sistemu tretiranja otpadnih voda nije zadovoljavajući u ovom regionu: Opština sa najvećim procentom javne rasvete je opština Južna

Mitrovica od 32.35%, opština Skenderaj sa istim procentom od 32.35%. Opština Zvečan ima procenat od 30.02 % javne rasvete i opština Vučitrn od 24.33% dok za ostale opštine nemamo podatke iz ovog izveštaja. Što se tiče sistema za tretiranje otpadnih voda, opština u Južnoj Mitrovici ima procenat od 16.33% i opština Vučitrn od 1.49%. Železnička linija sever jug između Beograda i Prištine prolazi kroz Mitrovicu za Skoplje i kroz Solun do Sredozemnog mora. Razvojni region sever nije u zadovoljavajućoj situaciji sa telekomunikacijskom mrežom i postoji posebna regionalna poštanska služba, prema etničkoj podeli regiona. Postoje pružaoci usluga fiksne telefonije kao što su PTK i dr. Snabdevanje električnom energijom dolazi iz elektrana u Obiliću. Jedan deo regiona severe snabdeva se električnom energijom iz Novog Pazara, Srbije. Hidroelektrana na jezeru Gazivoda ima mali kapacitet, koji snabdeva potrošače u kritičnim vremenima.

Razvojni region Sever u nekim opštinama ima preko 80% lokalnih asfaltiranih i regulisanih puteva.

Tabela 27.: Lokalna infrastruktura u razvojnem regionu sever ⁴⁹

Opština	Procenat lokalnih asfaltiranih puteva u opštinama u %	Procenat naselja uključenih u sistem pijaće vode u %	Procenat naselja u sistem za tretiranje otpadnih voda u %	Procenat dužine lokalnih puteva sa javnom rasvetom u %
Severna Mitrovica	/	/	/	/
Južna Mitrovica	100.00	/	16.33	32.35
Skenderaj	100.00	16.33	/	1.64
Vučitrn	77.40	29.85	1.49	24.33
Leposavić	/	/	/	/
Zubin Potok	/	/	/	/
Zvečan	55.00	34.29	/	30.02

⁴⁹<https://mapl.rks.gov.net/raportet-vjetore-te-mapl-se/izveštaj-ucinka-Opština-2017>

REGIONALNI PROFILI

RAZVOJNI REGION ZAPAD

RAZVOJNI REGION ZAPAD

2.324.38 km²
314 naselja
323.588 stanovnika

Rajoni socio-ekonomik ekonomik i perëndimit përbëhet nga gjashtë komuna: Pejë, Klinë, Istog, Junik, Deçan dhe Gjakovë. Kufizohet me Malin e zi ne veriperëndim, ndërsa ne jug perëndim kufizohet me Shqipërinë, ne pjesën verilindore me rajonin socio-ekonomik veri, dhe juglindje me rajonin socio-ekonomik jug. Rajoni socio-ekonomik perëndimor është i mbuluar kryesisht nga rrafshi i Dukagjinit që kufizohet nga malet e larta të alpeve shqiptare.

POVRŠINA I STANOVNIŠTVO

Razvojni region zapad pokriva oko 2,324.38 km ili 21.31 % ukupne površine Kosova (10,905,25 km²)⁵⁰. Sa ukupnim stanovništvom od 323.588 stanovnika ili 17.99 % stanovništva Kosova⁵¹. Razvojni region zapad obuhvata 314 naselja 20.96 % naselja Kosova. Gustina naseljenosti je 139 stanovnika za km² u regionu zapad. Dok su opštine sa gušćom naseljenošću u regionu zapad Peć sa

99.568 stanovnika ili 162 stanovnika na jednom km². Deçane sa 41,808 stanovnika ili sa 142 stanovnika na jednom km. Opštine sa širom pokrivenošću u regionu zapad su Peć sa 602.63 km² ili 25.92% teritorije regiona zapad, zatim sledi Đakovica sa 586,62 km² ili 25.23 % teritorije regiona zapad i Istok sa 454.36 km² ili 19.54 % teritorije regiona zapad.

⁵⁰http://kryeministri-ks.net/ep-content/uploads/2018/03/Raport_Faktografik_Matja_e_territorit_te_Republikes_se_Kosoves_032017.pdf

⁵¹<http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-neës/vleresimi-i-popullsise-2017>

Tabela28: Podaci o površini i stanovništvu razvojnog regiona zapad .⁵²⁵³

Opštine	Stanovništvo	Površina	% teritorije regiona zapad	Br. naselja
Dečane	41.808	293.97 km ²	12.64 %	37
Đakovica	95.340	586.62 km ²	25.23 %	91
Istok	40.380	454.36 km ²	19.54 %	50
Junik	6.370	77.78 km ²	3.34 %	3
Klina	40.122	309.02 km ²	13.30 %	54
Peć	99.568	602.63 km ²	25.92 %	79
Ukupno	323.588	2.324.38 Km²	99.97 %	314

DEMOGRAFIJA

Stanovništvo regiona zapad je relativno mlado sa različitim etničkim sastavom. U regionu zapad živi 294,488 Albanaca, bošnjačka zajednica se sastoji od ukupno 5,081, turska zajednica 88, RAE 13,533, dok srpska zajednica 644. Razvojni region zapad ima mlado stanovništvo ispod 19 godina od 117,669 stanovnika, što se tiče broja stanovništva mlađeg od 19 godina dominira Đakovica sa brojem od 17,141 stanovnika ili 18% stanovništva opštine Đakovica. Dok Peć ima broj stanovništva ispod 19 godina od 16,531 ili 16.60 % ukupnog stanovništva opštine Peć. Ostale opštine su kako sledi, Istok ima broj od 7,250 stanovnika ispod 19 godine ili 17.90% stanovništva, Dečane ima broj

od 7,081 stanovnika ispod 19 godina ili 16.90 % stanovništva opštine Dečane, Junik ima broj od 1,133 stanovnika ispod 19 godina ili 17.70 % stanovništva opštine, dok opština Klina ima najviši procenat od 7631 stanovnika ispod 19 godina ili 19% stanovništva što ukazuje da opština Klina ima najviši procenat stanovništva ispod 19 godina u regionu zapad. Najveći prirodni priraštaj u regionu zapad ima opština Đakovica sa 912 stanovnika, zatim opština Peć sa 892 stanovnika i opština Klina sa 594 stanovnika, na osnovu statističkih procena stanovništva za 2017. godinu. Razvojni region zapad predstavljen je najvećim brojem muškaraca od 157.443 u odnosu na broj žena od 156,610 u istom regionu.

⁵²<https://www.osce.org/mission-in-kosovo/municipal-profiles>

Tabela 29:: Demografski podaci, natalitet, mortalitet, zajednice prema opštinama u razvojnom regionu zapad (ASK Procena stanovništva 2017)⁵⁴⁵⁵

Opština	UKUPNO STANOVNIŠTVO	NATALITET	MORTALITET	ALBANACA	BOŠNJAKA	TURAKA	RAE	SRBA	DRUGIH
Peć	99,568	1,517	625	87,975	3,786	59	3,836	332	321
Istok	40,380	627	273	36,154	1,142	10	1,694	194	45
Dečane	41,808	570	174	39,402	60	/	468	3	20
Junik	6,370	73	28	6,069	/	/	/	/	4
Klina	40,122	810	216	37,216	20	3	1,097	98	23
Đakovica	95,340	1,539	627	87,672	73	16	6,438	17	105
Ukupno	323,588	5,136	1,943	294,488	5,081	88	13,533	644	518

Tabela 30:: Demografski podaci starosne grupe po ženskom polu u razvojnom regionu zapad (ASK popis stanovništva)

Opština	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Peć	12,016	4,515	4,173	3,841	3,572	3,703	3,241	2,877	2,514	2,048	1,735	4,063
Istok	5,208	2,042	1,605	1,414	1,412	1,479	1,228	1,023	839	749	710	1,618
Dečane	5,056	2,025	1,887	1,607	1,555	1,471	1,351	1,045	851	751	593	1,072
Junik	829	304	269	276	268	227	194	151	124	107	88	252
Klina	5,561	2,070	1,804	1,616	1,406	1,312	1,098	966	826	695	563	1,386
Đakovica	12,120	5,021	4,105	3,442	3,274	3,465	3,124	2,767	2,377	2,017	1,664	3,954
	40,790	15,977	13,843	12,196	11,487	11,657	10,236	8,829	7,531	6,367	5,353	12,345

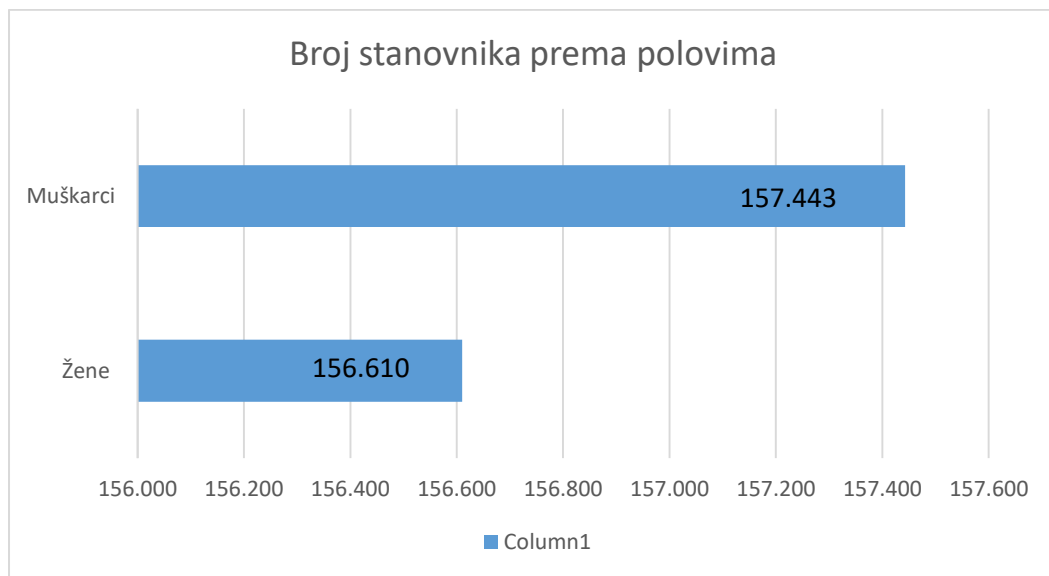
Tabela 31:: Demografski podaci starosne grupe po muškom polu u razvojnom regionu zapad (ASK popis stanovništva 2011)

Opština	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Peć	12,977	4,880	4,524	3,913	3,400	3,244	2,692	2,789	2,478	2,000	1,554	3,431
Istok	5,601	2,109	1,993	1,637	1,460	1,319	1,133	1,077	992	771	572	1,358
Dečane	5,415	2,156	1,989	1,790	1,567	1,446	1,263	1,116	858	736	523	1,266
Junik	852	268	283	261	289	248	195	151	128	86	66	168
Klina	5,837	2,195	1,984	1,528	1,319	1,231	987	887	828	639	537	1,221
Đakovica	13,180	5,432	4,841	3,691	3,176	3,025	2,811	2,586	2,250	1,782	1,347	3,105
Ukupno	43,862	17,040	15,614	12,820	11,211	10,513	9,081	8,606	7,534	6,014	4,599	10,549

⁵⁴<http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-neës/vleresimi-i-popullise-2017>

⁵⁵<https://www.osce.org/mission-in-kosovo/municipal-profiles>

Grafikon Broj 7 stanovnika prema polovima u razvojnom regionu zapad

LJUDSKI RESURSI I TRŽIŠTE RADA

Ljudski resursi i tržište rada u razvojnom regionu zapad takođe predstavljaju veoma važan faktor

za

razvoj ekonomskih aktivnosti. U regionu zapad imamo broj od 17,500 tražioca posla i tržišnu ponudu od 1,520 slobodnih radnih mesta, na osnovu statistika izdatih iz izveštaja za zapošljavanje za 2017.

godinu. Odnos između ponude i potražnje ima prilično veliku razliku zbog problema nedostatka pristupa i registracije tražioca posla u biroima za zapošljavanje. U regionu zapad Opština sa najvećim

brojem tražioca posla je opština Peć sa brojem od 5,995 dok sa zahtevom od 625 slobodnih mesta.

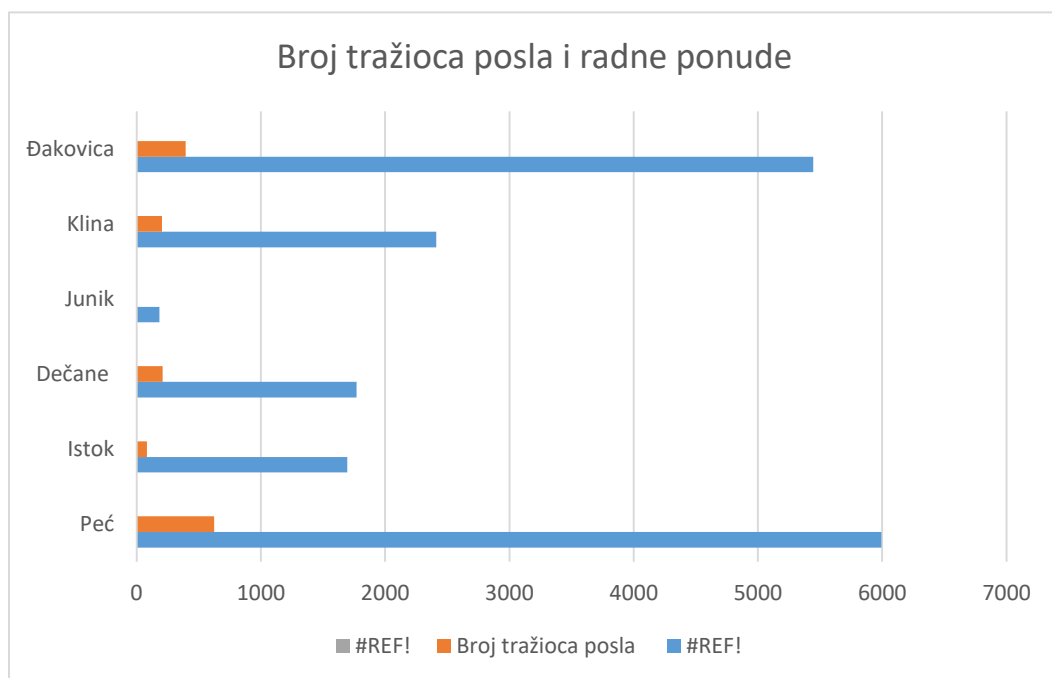
Druge opštine su opština Đakovica, sa brojem tražioca posla od 5,446 i ponude za slobodna radna mesta od 395 i opština Klina sa brojem tražioca posla od 2,411 i ponudom od 204 slobodna radna mesta. Slede opštine Dečane sa 1,770 tražioca posla, opština Istok sa 1,694 tražioca posla. Opština sa najmanjim

brojem tražioca posla je opština Junik sa 184 tražioca posla i sa samo 3 slobodna radna mesta.

Tabela 32: Nezaposlenost i slobodna radna mesta u razvojnom regionu zapad ⁵⁶

Opština	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Peć	12,977	4,880	4,524	3,913	3,400	3,244	2,692	2,789	2,478	2,000	1,554	3,431
Istok	5,601	2,109	1,993	1,637	1,460	1,319	1,133	1,077	992	771	572	1,358
Dečane	5,415	2,156	1,989	1,790	1,567	1,446	1,263	1,116	858	736	523	1,266
Junik	852	268	283	261	289	248	195	151	128	86	66	168
Klina	5,837	2,195	1,984	1,528	1,319	1,231	987	887	828	639	537	1,221
Đakovica	13,180	5,432	4,841	3,691	3,176	3,025	2,811	2,586	2,250	1,782	1,347	3,105
Ukupno	43,862	17,040	15,614	12,820	11,211	10,513	9,081	8,606	7,534	6,014	4,599	10,549

Grafikon broj 8 Nezaposlenost i slobodna radna mesta u razvojnom regionu zapad

⁵⁶<https://apr.k.rks-gov.net/sq-AL/Content/Documents?doctype=2> Raporti i punësimet për vitin 2017

OBRAZOVANJE

Javni i privatni obrazovni sistem u zapadnom regionu je na četiri nivoa, osnovno i niže srednje obrazovanje, više srednje obrazovanje, Bachelor i Master nivo. Na osnovu statistike javnog obrazovanja za 2017-2018. godinu⁵⁷, u zapadnom regionu postoji ukupno 187 škola. 164 škole predstavljaju osnovno i niže srednje obrazovanje, a 23 škole više srednje obrazovanje. Što se tiče broja učenika, na osnovu iste statistike, u zapadnom regionu na osnovnom i nižem srednjem nivou ima 41.536 učenika, a na višem srednjem 14.520 učenika, ukupno učenika na ova dva nivoa obrazovanja je 56.056 učenika. Što se tiče broja specijalnih škola, ovaj region je predstavljen sa jednom posebnom školom u opštini Peć, ima 25 učenika. Stručno srednje obrazovanje, što podrazumeva

institucije stručnog obrazovanja i osposobljavanja, kao i obrazovanja i osposobljavanja za odrasle, prvenstveno je usmereno na pripremu kadrova za tržište rada,

ali ukoliko se prati put koji je trasiran u važećem zakonodavstvu, nudi se i mogućnost prijave na više studije nakon srednjeg 5. nivoa nacionalnog okvira kvalifikacija – NOK-a i univerzitetske studije. Na osnovu podataka koje je izvelo Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije za 2018/2019 u vezi sa profilima koji se razvijaju u različitim školama u sastavnim opštinama razvojnog regiona Zapad, možemo videti da u ovom regionu postoje 62 profila. sa ukupno 17,162.00 učenika, od kojih su 8,265.00 žene, a 8,897.00 muškarci. Opština koja je razvila najveći broj profila je opština Peć u kojoj učenici mogu da nađu različite profile od najopštijih do najsposobnijih koji se odnose na stručno osposobljavanje i različita zanimanja. Takođe broj profila u opštini Peć je veoma veliki broj od 44 različita profila. Zatim sledi Opština Đakovica sa 34 profila, Opština Klina sa 17 različitih profila, Opština Istok sa 16 profila, Opština Dečane sa 8 profila, dok Opština Junik sa najmanjim brojem profila ima jedan ukupan broj od 3 profila. Profili koji dominiraju sa najvećim brojem učenika studenata su prirodne nauke, zatim društvene nauke,

opšti pomoćnik/ca bolničara i drugi profili koji ulaze u sektor zdravstvenog osposobljavanja, a zatim profil proizvodnog operatora, telekomunikacije, bankarstvo i finansije, računovodstvo, različiti zanati kao što su instalateri grejanja i klimatizacije, informatika itd. Kada govorimo o razvojnom regionu Zapada, možemo reći da je to region koji nudi veliki broj profila na kojima se učenici mogu profesionalno orijentisati. Ministarstvo rada i socijalne zaštite, putem Agencije za zapošljavanje Republike Kosova, upravlja sa osam centara za stručno osposobljavanje (CSO) sa 69 radionica i 30 različitih zanimanja. U ovim centrima vrši se osposobljavanje i ponovno osposobljavanje osoba koje su registrovane kao osobe koje traže posao, nezaposlene i koje dobijaju usluge usmeravanja karijere, u svim kancelarijama za zapošljavanje u

opštinama. U zapadnom regionu, centar za stručno osposobljavanje u Peći nudi obuku u ovim

profesijama
Administrativni
asistent/računovodstvo,
poslovna administracija,
elektroinstalacija,

građevina, vodoinstalacija, poljoprivreda, računarstvo za slepe, kuvanje, varenje, drvna industrija, preduzetništvo/samozapošljavanje, upravljanje makro i mikro preduzećima, frizerski rad, krojenje. U institucijama visokog obrazovanja na Kosovu, odnosno u zapadnom regionu, nude se Bachelor i Master studije u javnim i privatnim institucijama. Prema statistici javnog obrazovanja za 2017-2018, postoje dva javna univerziteta u Đakovici i Peći, sa ukupnim brojem učenika od 13,367, a na osnovu iste statistike obrazovanja, ukupan broj diplomiranih studenata na nivou Bachelor je 1,025, od čega je 742 žena i 283 muškarci. Takođe u statistici obrazovanja za 2017-2018, na nivou Bachelor u privatnim ustanovama u zapadnom regionu imamo fakultet u Peći sa ukupno 228 studenata, a na osnovu ovih statistika 138 su diplomirani studenti na nivou Bachelor, od čega su 47 žena i 91 muškarac. Na nivou visokog obrazovanja, Master, prema statistici javnog obrazovanja za 2017-2018, u zapadnom regionu postoje dva javna univerziteta sa ukupnim brojem od 1699 studenata. Prema istim statistikama, postoji

⁵⁷<http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-neës/statistikat-e-arsimit-20172018>

207 diplomiranih studenata, od čega je 140 žena i 67 muškaraca. U privatnim institucijama na nivou Master, na osnovu iste statistike, u zapadnom

regionu se nalazi fakultet sa ukupnim brojem od 33 studenta.

Tabela 33.: Učenici prema profilu/smeru, po opštinama, školska godina 2018/19 u razvojnom regionu Zapad⁵⁸

Opština	Profil	Muškarci	Žene	Ukupno
Dečane	Računovođa	78	52	130
	Informatika	92	37	129
	Mekatronika	41	6	47
	Pomoćnik ugostiteljstva	34	0	34
	Mehaničar mašina	58	0	58
	Instalater vodovoda i kanalizacije	57	0	57
	Društveni	178	180	358
	Prirodne nauke	156	242	398
	Ukupno		694	517
Đakovica	Pomoćnik administracije	51	38	89
	Pravni pomoćnik	87	99	186
	Pomoćnik osiguranja	58	41	99
	Bankar	87	86	173
	Računovođa	84	92	176
	Špediter - logistika / Carinar	46	6	52
	Energetika	53	0	53
	Informatika	101	6	107
	Električar	49	0	49
	Drumski saobraćaj	50	0	50
	Pomoćnik ugostiteljstva	50	0	50
	Operator proizvodnje	52	0	52
	Automehaničar	65	0	65
	Arhitektura	36	16	52
	Građevinar	41	4	45
	Prehrambena tehnologija	30	25	55
	Hortikultura	30	0	30
	Krojač	22	32	54
	Stočarstvo	18	3	21
	Veterinar	10	0	10
	Zubni tehničar	71	45	116
	Apotekar	45	53	98
	Pomoćnik/ca bolničara babica	0	103	103
Pomoćnik/ca bolničara pedijatrije	0	108	108	

⁵⁸ Podaci izveštavani od strane MONT-a

	Opšti pomoćnik/ca bolničara	190	283	473
	Opšta oblast – opšti muzički saradnik	20	30	50
	Umetnička oblast (instrumental)	11	3	14
	Dizajn tekstila i odeće	7	47	54
	Društveni	334	405	739
	Opšti	11	9	20
	Prirodne nauke	539	605	1144
	Upravljanje poslovanjem	22	24	46
	Laborant zdravstva	74	31	105
	Fizioterapeut	69	39	108
	Ukupno	2413	2233	4646
	Računovođa	69	104	173
	Informatika	125	52	177
	Telekomunikacije	75	64	139
	Mekatronika	14	9	23
	Električar	60	0	60
	Drumski saobraćaj	131	11	142
	Obrada metala	51	0	51
	Geolog	11	13	24
	Tehnologija recikliranja	23	49	72
	Laborant hemije	10	67	77
	Mehaničar mašina	20	0	20
	Instalater grejanja i klimatizacije	118	0	118
	Operator proizvodnje	53	0	53
	Automehaničar	72	0	72
	Arhitektura	61	34	95
	Prehrambena tehnologija	35	54	89
	Hortikultura	45	38	83
	Konfekcionar	10	57	67
	Apotekar	20	79	99
	Društveni	203	313	516
	Prirodne nauke	226	418	644
	Ukupno	1471	1413	2884
Istog	Trgovac na malo i veliko	5	12	17
	Energetika	11	5	16
	Informatika	59	59	118
	Telekomunikacije	13	5	18
	Električar	52	0	52
	Zavarivač	4	0	4

	Instalater grejanja i klimatizacije	99	0	99
	Operator proizvodnje	45	31	76
	Obrađivač metala	11	0	11
	Automehaničar	95	0	95
	Građevinar	14	1	15
	Stočarstvo	14	0	14
	Opšti pomoćnik/ca bolničara	13	21	34
	Društveni	181	267	448
	Prirodne nauke	233	290	523
	Banke i osiguranje	5	12	17
	Ukupno	854	703	1557
Klina	Računovođa	30	39	69
	Informatika	76	39	115
	Električar	45	0	45
	Drumski saobraćaj	54	6	60
	Geolog	24	42	66
	Rudar	21	23	44
	Laborant biologije	16	17	33
	Operator proizvodnje	112	93	205
	Automehaničar	86	0	86
	Instalater vodovoda i kanalizacije	66	0	66
	Građevinar	23	7	30
	Prehrambena tehnologija	10	20	30
	Hortikultura	15	25	40
	Apotekar	0	4	4
	Opšti pomoćnik/ca bolničara	25	64	89
	Društveni	133	286	419
	Prirodne nauke	155	252	407
	Ukupno	891	917	1808
Peć	Pomoćnik administracije	16	26	42
	Pravni pomoćnik	23	63	86
	Bankar	22	37	59
	Računovođa	32	40	72
	Špediter - logistika / Carinar	47	8	55
	Trgovac na malo i veliko	10	4	14
	Pomoćnik marketinga	47	37	84
	Energetika	53	0	53
	Informatika	163	53	216
	Električne mašine	27	0	27

	Telekomunikacije	66	77	143
	Potrošačka elektronika	43	8	51
	Električar	53	0	53
	Drumski saobraćaj	76	29	105
	Pomoćnik ugostiteljstva	45	5	50
	Instalater grejanja i klimatizacije	117	0	117
	Obrađivač metala	22	0	22
	Automehaničar	135	0	135
	Instalater grejanja i klimatizacije	56	0	56
	Arhitektura	47	34	81
	Geodezija	33	24	57
	Građevinar	46	0	46
	Prehrambena tehnologija	42	60	102
	Hortikultura	4	3	7
	Krojač	1	76	77
	Veterinar	20	0	20
	Strugar	30	0	30
	Pomoćnik stomatologije	6	1	7
	Zubni tehničar	45	44	89
	Apotekar	19	112	131
	Pomoćnik/ca bolničara pedijatrije	0	39	39
	Opšti pomoćnik/ca bolničara	143	283	426
	Opšta oblast – opšti muzički saradnik	23	49	72
	Dizajn tekstila i odeće	3	74	77
	Dizajn enterijera	30	30	60
	Grafički dizajn	34	26	60
	Primenjeni likovni tehničar	24	47	71
	Drugo	16	2	18
	Društveni	276	391	667
	Prirodne nauke	486	672	1158
	Keramičar	12	14	26
	Laborant zdravstva	17	23	40
	Kompjutersko upravljanje mašinama	57	0	57
	Proizvođač mešanih kultura i stoke	10	0	10
	Ukupno	2477	2391	4868
Junik	Društveni	49	25	74
	Opšti	9	17	26
	Prirodne nauke	39	49	88
	Ukupno	97	91	188

PRIRODNI RESURSI

Razvojni zapadni region je bogat prirodnim resursima, geografskim položajem, plodnim zemljištem i klimatskim uslovima, posebno u Dukadinskoj ravnici, idealan za razvoj hortikulture, proizvodnju voća, pčelarstva, kao i obradivim poljoprivrednim zemljištem. Površina obradivog zemljišta predstavlja veliki potencijal za razvoj poljoprivrede.

Razvojni zapadni region ima i značajan broj jezera; Radonjičko Jezero i Erenik u opštini Đakovica, dva prirodna jezera Đeravica u Juniku, Ličenatsko jezero i Dreljsko jezero u opštini Peć, kao i „Beskrajno jezero“, „Jezero leće ” i Đerovačko jezero u Dečanima. Ostali vodni resursi u ovom regionu su veliki broj reka kao što su Beli Drin, pečka Bistrica, Klina, Miruša, Istok, Erenik, Ločanska reka itd. Nacionalni park „Prokletije” je jedan od najvećih resursa zapadnog regiona koji se proteže na 5 opština zapadnog regiona. Pored toga, postoje i

rezerve lignita u opštini Istok, u površini od 100 km², debljine od 30 do 50 metara i do dubine od 230 metara. Postoji i značajna površina šuma i pašnjaka koja predstavlja veliki potencijal za razvoj poljoprivrede i stočarstva. Opština Klina ima mineralne i nemineralne prirodne resurse: 2 milijarde tona rezervi lignita, 2 miliona tona rude boksita, 6,5 miliona tona glina, 3,5 miliona tona peska i šljunka. Uz reku Mirušu na jugu i jugozapadu Kline, nalaze se vodopadi, retka prirodna lepota sa vrlo bogatom biljnim i životinjskom svetom. Ovaj kompleks zauzima površinu od 200 ha i predstavlja zaštićeno područje – rezervat, sa dobrim mogućnostima za razvoj turizma.

U razvojnem regionu zapad, prirodni resursi ovog regiona uključuju planinske terene koji pokrivaju nacionalni park Prokletije

SEKTOR POLJOPRIVREDE

Procenjuje se da zapadni razvojni region Kosova ima oko 141,287 hektara poljoprivrednog zemljišta u svojih šest opština i 111,537 hektara šuma i livada. Poljoprivredne aktivnosti u ovim zonama su raznovrsne i uključuju uzgoj različitih sorti žitarica, voća i povrća, uključujući i vinograde, a u stočarstvu se uzgajaju različite vrste životinja i ptica za potrebe mlečne i mesne industrije i njihovih tržišta. Uzimajući u obzir planinsku konfiguraciju regiona i prirodne resurse u šumama i livadama, dovoljne kapacitete za stočarstvo, zapadni region je tradicionalno poznat po uzgoju pčelarstva i vađenja meda, kao i industriji za preradu mesa koja se vidno

razvija poslednjih godina. Postoji i veliki potencijal u ratarstvu, koje raste i jedno je od vodećih dobavljača jabuka na tržištu Kosova. Postojeći voćnjaci u Istoku i nove površinske zone u delu Đakovice, Peći, Dečana i Kline ukazuju da je ovaj region u razvoju ovog sektora, zamenjujući izvozne proizvode. Za razliku od drugih regiona, zapadni region i njegove opštine su u boljoj situaciji u pogledu navodnjavanja poljoprivrednog zemljišta, jer je prema izveštaju Agencije za zaštitu životne sredine u zapadnom regionu navodnjavano 22,685 hektara od 42,226 ha na čitavom Kosovu, pod upravom RKN-a „Beli Drin” i RKN-a „Radoniqi-Dukagjini”, što je znatno više nego u ostalim regionima. Međutim, u

poređenju sa površinom poljoprivrednog zemljišta u regionu, širenje i modernizacija ove mreže treba da ostane prioritet. Povoljni klimatski uslovi i pogodan reljef čine region Kline da ima optimalne uslove za razvoj poljoprivrede. Ovaj region je poznat po uzgoju belih žitarica, voća, povrća i uzgoju stoke. U ovom regionu je veoma razvijeno i pčelarstvo.

U razvojnom regionu koji je poznat po potencijalima u poljoprivrednom sektoru, u zapadnom regionu se procenjuje da je preko 22,685 hektara poljoprivrednog zemljišta pod navodnjavanjem.

Tabela 34: Podaci o poljoprivrednim površinama u razvojnom regionu zapad ⁵⁹

OPŠTINE	Korišćena površina poljoprivrednog zemljišta/Površina ha	Oradivo zemljište –njive/ Površina ha	Bašte	Livade i pašnjaci/ Površina ha	Nekorišćeno poljoprivredno zemljište Površina ha	Šumsko zemljište/ Površina ha	Nepoljoprivredno zemljište/ Površina ha
Peć	21,024.91	7,141.92	54,51	13,496.83	1,039.14	2,070.93	688,04
Istok	20,653.91	9,091.08	50,51	11,124.83	426.64	1,761.64	601,33
Dečane	10,043.88	2,901.94	29,86	7,003.17	71.25	860.13	472,31
Junik	1,298.16	604.86	3,49	636.16	104.28	528.33	62,59
Klina	14,947.55	10,214.33	34,41	4,461.54	375.58	2,753.88	681,93
Đakovica	21,378.34	7,422.08	41,35	13,711.47	1,137,85	4,754.76	788,55
UKUPNO	89,346.75	3,7376.21	214,13	50,434	3,154.74	12,729.67	3,294.75

SEKTOR TURIZMA

Opštinski i urbanistički planovi razvoja, kao i drugi strateški dokumenti identifikuju turizam kao jednu od oblasti sa potencijalom za razvoj i stvaranje novih radnih mesta u zapadnom regionu Kosova. Identifikovani sektori turizma su planinski turizam sa sportskim i rekreativnim elementima, uglavnom u Peći, Dečanima, Juniku, Đakovici i Istoku, turizam istraživanja pećina (speleologija) u Peći, Đakovici, Dečanima i Klini; zdravstveni i turizam blagostanja, počevši od termalnih voda u Istoku i drugih mesta pogodnih za razvoj rehabilitacionih centara u čitavom regionu; ovaj region ima mesta bogatim pejzažima i aktivnim seoskim životom; a od posebnog značaja je, kulturni

turizam i nasleđe. Uprkos ovom potencijalu, za razvoj turizma i razvoj odgovarajućih ugostiteljskih usluga koje će podržati i obogatiti turističku ponudu, ono što je do sada postignuto je još uvek daleko od ostvarenja punog potencijala ovog sektora. Važna pomoćna uloga i direktno uključivanje se očekuje od turističkih informativnih kancelarija. U regionu postoji Regionalni turistički centar u Juniku i Turistička informativna kancelarija i Centar za posetioce u Peći, i Opštinska turistička zajednica u Đakovici koja daje turistima i posetiocima turističke materijale i informacije. Planinski turizam je grana sa najvećim potencijalom za razvoj u zapadnom regionu, ali ova vrsta turizma sa sportskim i rekreativnim elementima i odgovarajućim

⁵⁹https://www.mbpzhrs.net/repository/docs/REGJISTRIMI_I_BUJQESISE_NE_REPUBLIKEN_E_KOSOVES_2014__Rezultatet_Perfundimtare.pdf

ugostiteljskim objektima, za koje je najveći potencijal u Peći i Dečanima i u određenim delovima Đakovice i Istoka, zahteva kapitalna ulaganja koja lokalne kompanije ne mogu da pokriju. Stoga, ovaj sektor treba promovisati kao

pododan za direktne strane investicije uključujući sprovođenje studije izvodljivosti i pripremu odgovarajućih pravnih i administrativnih za olakšavanje investicija. Pored toga, zdravstveni i turizam blagostanja je pogodan sektor za strane investicije, uglavnom u

zoni Istoka, ali i domaće investicije mogu igrati važnu ulogu u promociji ove turističke grane. S druge strane, ostale turističke grane koje se mogu razvijati sa lokalnim kapacitetima su speleološki turizam, sportski i rekreativni turizam koji se zasniva na vodenim, zemljišnim, planinskim i vazдушnim aktivnostima. Trenutno postoje mnoge organizacije civilnog društva koje imaju aktivnosti u gore navedenim oblastima, sačinjavajući speleološke mape regiona putem istraživačkih ekspedicija, povremene sportske događaje raftinga i kanua na rekama regiona, organizaciju biciklističkih, motociklističkih i drugih takmičenja motornih vozila uglavnom duž staza i planinskih i poljskih terena, aktivnosti alpinizma i planinarenja, aktivnosti lova i ribolova, kao i aktivnosti aeroklubova zmajarenja i paraglajdinga u raznim oblicima. Međutim, mogućnosti u povratku ovih aktivnosti u održivo poslovanje su u vrlo maloj meri istražene i to su oblasti koja zahtevaju institucionalnu podršku kako bi se ostvario njihov puni potencijal.⁶⁰ Izvor Belog Drima i pećina koja se nalazi u blizini sela Radavac u površini od 89,94 hektara su, od 1983. godine, zaštićeni kao prirodni spomenici. Pećina i izvor Belog Drima se nalaze u blizini sela Radavac, oko 11 kilometara od grada Peći, u blizini puta Peć-Rožaje. Ove dve lepote prirodnog nasleđa se nalaze u severoistočnom delu planinskog venca Prokletije. Đakovica ima pogodan geografski položaj koji se prostire u jugozapadnom delu Dukadinske ravnice, na sredini puta Prizren-Peć. Đakovica se proteže na levoj obali reke Erenik,

istočno od brega Čabrata, na obe strane reke Krene, na prosečnoj nadmorskoj visini od 365 metara.

Na zapadnom delu Čabrata, koji ima nadmorsku visinu od 440 do 460 metara, nalaze se planine Junika i Skeljzena - dela planina Prokletija (Albanskih Alpa).

Opština Đakovica je poznata po svom kulturnom, prirodnom, duhovnom nasleđu i širokom spektru tradicionalne gastronomije.

Najatraktivniji i najposećeniji deo Đakovice je Velika čaršija, koja je jedna od

najvećih čaršija u regionu u površini od preko 34,000 m² sa preko 500 prodavnica, u kojoj se pored starih zanata mogu naći i lokali iz oblasti hotelijerstva i turizma.

Trenutno u opštini Đakovica postoji 4 muzeja: Istorijski muzej, Etnografski muzej, Muzej muzike i Muzej porodice Querkezi iz rata 1999. godine, ali da ne ostavimo sa strane veliki broj starih tradicionalnih kuća i starih mostova kao što su: Terzijski most, most Tabaka (kožara), most Talića, Švanjski most, itd.

Takođe, Đakovica je bogata velikim brojem starih verskih objekata. Među njima se mogu spomenuti Hadum džamija, džamija Mahmut paše, džamija Kusari itd, kao i crkva sv. Pavla i sv. Petra, crkva sv. Antonija, crkva Beca itd, kao i značajan broj tekija kao što su: Velika autokefalna Tekija, Tekija Šeh Emina, Tekija Bektašija, itd.

Kao deo prirodnog nasleđa možemo pomenuti: Breg Čabrata, zaštićeni park Škugza, Radonjičko jezero, kanjon Belog Drima, pećinu Kusarija, kao i veliki broj slikovitih sela koja imaju veliki potencijal za razvoj seoskog turizma. Planine Prokletije po svom geološkom, geomorfološkom, florističkom i faunističkom sastavu predstavljaju najvažniji i najzanimljiviji masiv, ne samo Kosova, već i čitavog Balkanskog poluostrva. Težina terena i lepa priroda izazvali su znatiželju mnogih turista, domaćih i stranih naučnih istraživača. Planine Prokletije sačinjavaju zapadni periferni deo Kosova, spuštaju se skoro vertikalno i završavaju na istoku i severoistoku na kraju Dukadinijeve ravnice i Ibarskoj dolini, dok na zapadu zatvaraju planine na granici sa Albanijom i Crnom Gorom. Planine Prokletije se protežu u pravcu od severa ka jugu oko 50 km, dok je njihova širina oko 26 km. One su ispresecane dubokim poprečnim dolinama, često u

⁶⁰ Regionalna strategija za održivi turizam uzapadnom regionu Kosova

obliku kanjona, kao u slučaju pečke Bistrice, Dečana i Erenika. Planine Prokletije su 2003. godine proglašene nacionalnim parkom. Rugovska klisura kao zaštićeni prirodni spomenik, kao jedna od oblasti sa najvećom geomorfološkom, geološkom, hidrološkom, biodiverzitetnom i turističkom vrednošću, je jedno od najposebnijih turističkih mesta u opštini Peć. Planine Prokletije su oblast sa najvećim potencijalom za razvoj planinskog turizma u zapadnom regionu.⁶¹ Kompleks Mlina Hadži Zeke je spomenik kulturnog nasleđa u Peći, ovaj spomenik je „arhitektonske“ kategorije, a mlin Hadži Zeke je prvi mlin u regionu, čija je tehnologija doneta iz Austrije. Ukoliko ga posetite, videćete gde

je počela da se razvija industrija u regionu. Mlin Hadži Zeke je veliki kompleks industrijskog nasleđa, koji pripada drugoj polovini 19. veka, izgrađen uz pomoć austrougara, a sastoji se od mlinova i žitnica. U vreme kada je sagrađen, bio je najviši objekat koji je imao tri sprata. Fasada je od kombinovanog kamena, cigle, polukružnih prozora i ramova. U početku je mlin radio na vodu, a zatim je korišćena električna energija. Tu je počela industrijska ekonomija u Peći. U prošlosti je čitav region obavljao usluge mlevenja žitarica i proizvodnje brašna u ovom mlinu. U opštini Dečane je čuveni srednjovekovni manastir Dečani. Osnovan je u 14. veku, a manastir igra važnu ulogu za kosovske Srbe i pravoslavnu zajednicu u regionu i služi kao mesto za hodočašće. Manastir je 2006. godine uvršten u spisak svetskog nasleđa u opasnosti UNESCO-a. Veliki broj stambenih kula, izgrađenih od kamena, takođe su karakteristični za ovaj region i očuvan je u nekoliko sela u opštini Dečane. Najistaknutiji od njih, još uvek naseljeni, su kule Mazrekaj u selu Drenovac, Demukaj u Dečanima i Kuklecaj u Osdautaj u Isniću. Imaju značajan potencijal za razvoj seoskog turizma. Postoje i dva dobro očuvana mlina – mlin na vodu Tahira Sadrje u Isniću, koji još uvek radi i mlin Shabanaja u Dečanima⁶². Potencijalna sredstva za razvoj turizma su dečija odmarališta u Dečanima,

koji su u veoma strateškoj oblasti u dečanskoj klisuri. Planine Prilep se nalaze na području Dečana i predstavljaju zaštićenu i veoma atraktivnu oblast za planinski turizam, a takođe u istoj oblasti vredi spomenuti i stari hotelski kompleks koji, ako se ponovo aktivira, ima veliki potencijal za razvoj turizma u ovoj oblasti. Kulturno nasleđe takođe ima potencijal da pobudi interesovanje kod domaćih i stranih posetilaca, da bi uspostavilo odgovarajuće veze sa drugim turističkim granama i pruži mogućnosti industriji ugostiteljstva. Iako, do sada je bilo ulaganja od strane stranih organizacija i domaćih institucija u rehabilitaciji, očuvanju i inventarizaciji kulturnog nasleđa, kako bi ono

postalo instrument za razvoj turizma. Potrebno je jasno definisati takozvane „tragove kulturnog nasleđa“, koje uključuje pružanje odgovarajućih informacija, dizajn mapa kulturnog nasleđa, instaliranje

svih znakova „uzroka“ potrebnih za zgrade i lokacije, kao i pogodnije veze za ugostiteljstvo i druge usluge podrške. Klina sa okolinom je bogata arheološkim nalazištima i objektima kulturnog nasleđa. Najvažnija arheološka nalazišta su: Dresnik, Dolce, Podgrađe, Ridževa, Cabić, Sićevo, Jašanica, Zabrdja i Đurdevik. Veoma atraktivni objekti za posetioce su: 52 tipične kule i mostovi ovog regiona, stari mlinovi, kulturni objekti poput srednjovekovnih džamija i crkava, turbe, staje i privatni muzeji. U opštini Klina tokom godine održavaju se četiri kulturne manifestacije.

Razvojni region zapad je region sa velikim potencijalom u oblasti planinskog, zimskog, kulturnog i istorijskog turizma. Nacionalni park Prokletije se nalazi duž čitavog zapadnog dela zemlje.

⁶¹https://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raporti_i_Natyres_2010-2014_web.pdf

⁶²<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806ae4c9>

PROFILI PREDUZEĆA, BROJ REGISTROVANIH PREDUZEĆA

U regionu zapad registrovano je 25,894 preduzeća. Dok vrste preduzeća uključuju od različitih; Pojedinačna preduzeća, strane kompanije, poljoprivredne zadruge, javna preduzeća, društvene, partnerstva, opšta partnerstva, akcionarska društva i društva sa ograničenim odgovornostima. Pojedinačna preduzeća ima najveći broj u regionu Zapad, sa brojem od 22,325 sa ograničenim odgovornostima od 2,975 i opštim partnerstvima sa ukupnim brojem od 430 preduzeća. U opštini Peć prema tabeli ispod, sektor sa najvećim brojem preduzeća je sektor pojedinačnih preduzeća sa brojem više od 8,220 preduzeća, nastvljavajući sa sektorom društava sa ograničenim odgovornostima sa brojem od 1,308, te slede opšta partnerstva sa brojem od 214 preduzeća. Opština Peć ima ukupan broj preduzeća od 9,789 preduzeća. U opštini Đakovica, prema tabeli u nastavku sektor sa najvećim brojem preduzeća je sektor pojedinačnih preduzeća sa više od 6,954 preduzeća, nastvljavajući sa sektorom društava sa ograničenim odgovornostima sa brojem od 837, te slede opšta

partnerstva sa brojem od 125 preduzeća. Opština Đakovica ima ukupan broj preduzeća od 7,977. U opštini Istok prema tabeli u nastavku, sektor sa najvećim brojem preduzeća je sektor pojedinačnih preduzeća sa više od 2,563 preduzeća, nastvljavajući sa sektorom društava sa ograničenim odgovornostima sa brojem 367, nakon čega slede opšta partnerstva sa brojem od 29 preduzeća. Opština Istok ima ukupan broj preduzeća od 2,985 preduzeća. Dok je opština sa najmanjim brojem preduzeća u regionu zapada opština Junik sa ukupnim brojem preduzeća 5, pojedinačna preduzeća 4, društva sa ograničenim odgovornostima 1.

U razvojnom regionu Zapad, najveći broj preduzeća su pojedinačna preduzeća i društva sa ograničenim odgovornostima.

Tabela 35: Profili ekonomskih aktivnosti i njihov broj, u razvojni region zapad⁶³

Opština	Pojedinačno preduzeće	Strana kompanija	Zemljoradnička zadruga	Javno preduzeće	Društveno preduzeće	Druga preduzeća pod nadležnošću KAP-a	Partnerstvo	Opšte partnerstvo	Akcionarsko društvo	Društvo sa ograničenim odgovornošću	Ukupno
Dečane	2,134	2	2	/	/	/	/	22	4	199	2,363
Đakovica	6,954	9	8	1	/	1	4	125	38	837	7,977
Istok	2,563	3	13	/	/	/	/	29	10	367	2,985
Junik	4	/	/	/	/	/	/	/	/	1	5
Klina	2,450	2	8	/	1	/	2	40	9	263	2775
Peć	8,220	20	5	1	/	/	5	214	16	1,308	9,789
	22,325	36	36	2	1	1	11	430	77	2,975	25,894

⁶³ Preduzeća po opštinama, ARPK

EKONOMIJA I USLOVI ZA POSLOVANJE

U razvojnom regionu zapad, područja sa najvećim potencijalom za razvoj su: poljoprivreda, prerada drveta, informacijska tehnologija i telekomunikacije, građevinarstvo, proizvodnja komponenta za vozila, energija, tekstil i turizam kao područja sa najvećim potencijalom za razvoj. U vezi sa gore navedenim, kao pod područja ili industrije sa dobrim potencijalom za neposredni razvoj su: prehrambena industrija od poljoprivrednih proizvoda i ona prerade mesa. Industrija

vađenja i prerade ukrasnog kamena, razni oblici prerade drveta i industrija metalnih konstrukcija. Gledajući sa regionalnog aspekta, takoreći skoro pa sve ove oblasti ili industrije su uključene u opštinske i urbanističke planove razvoja opština u regionu zapada, kao i u drugim opštinskim i regionalnim dokumentima. Razvojni region zapada ima velike potencijale i povoljne uslove za poslovanje, uzimajući u obzir važne faktore kao što su: dobro obrazovna radna snaga, konkurentna, primamljivi prirodni resursi (rudarstvo, poljoprivreda), niski porezi i transparentan sistem. U regionu zapad, osnovane su ekonomske zone kao što su: Industrijski park u Đakovici, „Američka ekonomska zona“, takođe u opštini Đakovica, industrijska ekonomska zona u Peći. Američka ekonomska zona ima za cilj da privuče strane investitore, prvenstveno američka preduzeća i da bude osnova za strateške investicije.

Američka ekonomska zona je osnovana 2018. godine i očekuje se da će biti izuzetan podsticaj za ekonomiju regiona zapad. Ovo područje pokriva površinu od 500 hektara i ima za cilj privlačenje američkih investitora i preduzeća. Opština Peć je u svom opštinskom razvojnom planu predvidela razvoj slobodne ekonomske zone na osnovu Zakona

o ekonomskim zonama ima u svojem posjedovanju 547 hektara 46 ari i 71 m². Prema podacima, najveća površina je u delovima ruralnih i brdsko-planinskih područja. Opština Istok ima 1,540 parcela (opštinske imovine), na površini od 56,819,776 m²⁶⁴. U opštini Dečane broj komunalnih parcela je 716, a površina komunalnih parcela je 32,789.07 hektara⁶⁵.

U razvojnom regionu Zapad su tri industrijske zone, Industrijski park u Đakovici, „Američka ekonomska zona“ takođe u opštini Đakovica, industrijska zona u Peći. Američka ekonomska zona ima za cilj da privuče strane investitore, prvenstveno američka preduzeća i da bude osnova za strateške investicije.

⁶⁴ <https://mapl.rks-gov.net/wp-content/upload/2018/09/1.Profil-i-komunave-shqip.pdf>

⁶⁵ <https://mapl.rks-gov.net/wp-content/upload/2018/09/1.Profil-i-komunave-shqip.pdf>

INFRASTRUKTURA

Infrastruktura u zapadnom regionu Republike Kosova je relativno razvijena. Ovaj region je spojna tačka Kosova koja se

graniči sa Albanijom (Đakovica i Junik), sa Crnom Gorom (Dečane i Peć), i sa Srbijom (opština Istok). Poslednjih nekoliko godina je puno investirano na lokalne puteve, vodovod, kanalizaciju, energetski sistem i javnu rasvetu. Energetski sistem pokriva skoro pa celu teritoriju zapadnog regiona, dok se na puteve najviše investiralo u opštinama: Junik sa 94.63% lokalnih puteva, Opština Istok sa 64.59% lokalnih puteva, Opština Đakovica sa 62%, Opština Peć sa 60.55%, Opština Klina sa 41.95% i Opština Dečane sa 37.94% na osnovu ovih podataka u opštinskim statistikama o učinku opština prema izveštaju za 2017. godinu - MALS. Dok, što se tiče procenta naselja povezanih sa sistemom pitke vode i sistemom za tretman otpadnih voda, ovaj region jako dobro stoji sa investicijama. Opština Junik je 100% priključena u sistem tretmana otpadnih voda,

sledi Opština Đakovica sa 62.50%, Opština Klina sa 38.89% i Opština Dečane sa 32.43%. Procentat naselja uključenih u sistem pitke vode u opštini je u prosečno stanje jer ovaj region takođe ima mnogo prirodnih izvora pitke vode. Opštine sa najvećim procentom su opština Junik sa 100%, Opština Istok sa 96%, Opština Dečane sa 89.19%, Opština Peć sa 73.42% dok opštine sa najnižim nivoom uključenosti naselja u pitkoj vodi su: Opština Klina sa 42.59% i Opština Đakovica sa 62.50%.

U razvojnom regionu zapad 60% lokalnih puteva je asfaltirano. Ovaj region ima dobru putnu infrastrukturu koja se povezuje sa Albanijom i Crnom Gorom.

Tabela 36: Infrastruktura u razvojnom regionu zapad⁶⁶

Opština	Procentat asfaltiranih lokalnih puteva u opštinama u %	Procentat obuhvaćenih naselja u sistemu pitke vode %	Procentat naselja u sistemu za tretman otpadnih voda u %	Procentat dužine lokalnih puteva sa javnom rasvetom u %
Peć	60.55	73.42	0.00	26.31
Istok	64.69	96.00	0.00	6.22
Dečane	37.94	89.19	32.43	12.72
Junik	94.63	100.00	100	34.04
Klina	41.95	42.59	38.89	1.19
Đakovica	62.00	62.50	62.50	40.15

⁶⁶⁶⁶ <https://mapl.rks.gov.net/raportet-vjetore-te-mapl-se/> izveštaj učinka Opština 2017.

REGIONALNI PROFILI

RAZVOJNI REGION JUG

RAZVOJNI REGION JUG

2.015.01 km²
231 naselja
409.449 stanovnika

Razvojni region jug se sastoji od šest opština: Orahovac, Mališevo, Prizren, Suva Reka, Dragaš i Mamuša. Region jug se prostire u jugozapadnom delu Kosova. Graniči se sa Albanijom na jugozapadu, Makedonijom na jugoistoku, istočno sa razvojnim regionom istok, na severoistoku sa regionom centar; u severozapadnom delu se graniči sa ekonomskim regionom zapad. Ovaj region ima 239 naselja na svojoj teritoriji.

POVRŠINA I STANOVNIŠTVO

Razvojni region jug pokriva oko 2,015.01 km, 18.47% površine Kosova (10.905.25 km²)⁶⁷. Sa stanovništvom od 409,449 ili 22,76% ukupnog stanovništva Kosova, gustina stanovništva je 203 stanovnika po kvadratnom kilometru u regionu jug. Dok, opštine sa najgušćem stanovništvom u regionu jug su; opština Mamuša sa ukupnim stanovništvom od 5,950 i gustinom od 543 stanovnika na 1 km², te sledi opština Prizren sa stanovništvom od 191,565 i gustinom od 305 stanovnika na jedan km². Treća opština je opština Orahovac sa 59,102 stanovnika ili 214 u jednom km². Opština Mališevo ima gustinu od

190 stanovnika na jedan km², opština Suva Reka ima 166 stanovnika na jedan km² i Dragaš 79 na 1 km². U regionu jug, opština sa najvećom površinom je opština Prizren sa 626.86 km², opština Dragaš sa 433.85 km² i opština Suva Reka sa 361.04 km².

U razvojnomregionu jug, opština Mamuša ima najveću gustinu stanovništva na Kosovu, 543 stanovnika na 1 km².

⁶⁷http://kryeministri-ks.net/ep-content/uploads/2018/03/Raport_Faktografik_Matja_e_terrorit_te_Republikes_se_Kosoves_032017.pdf

Tabela 37: Podaci o površini i stanovništvu u razvojnom regionu jug⁶⁸⁶⁹

Br.	Opštine	Stanovništvo	Površina	% teritorije regiona jug	Naselja
1	Prizren	191.565	626.86 km ²	31.10 %	76
2	Suva Reka	60.247	361.04 km ²	17.91 %	42
3	Orahovac	59.102	275.90 km ²	13.69 %	35
4	Mališevo	58.269	306.42 km ²	15.20 %	43
5	Dragaš	34.316	433.85 km ²	21.53 %	35
6	Mamuša	5.950	10.94 km ²	0.54 %	0
	Ukupno	409.449	2,015.01 km²	99.97 %	231

DEMOGRAFIJA

Razvojni region jug ima stanovništvo koja se može okarakterisati relativno mladom.

U regionu jug su 152,368 stanovnika mlađih od 19 godina. Opština sa najvećim brojem mlađih ispod od 19 godina je opština Prizren sa brojem od 67,145 ili 35% stanovništva opštine Prizren. Onda sledi opština Mališevo sa brojem od 961 stanovnika ili 42.80% od ukupnog stanovništva opštine Mališevo, što je

opština sa najvećim procentom najmlađe populacije u regionu jug ili 39,62% stanovništva opštine Suva Reka. Što se tiče etničke strukture, razvojni region juga je okarakterisan kao region sa različitim etničkim populacijama. Većina su Albanci sa 335.075 stanovnika, Bošnjaci sa 21,037, Turci sa 14,427, RAE 5,835, Srbi 380 i ostali 10,315. Najveći prirodni prirast u regionu jug ima opština Prizren sa 2,210 stanovnika, te sledi Mališevo sa 945 stanovnika. Razvojni region jug je zastupljen sa najvećim brojem žena od 254,148, dok muškaraca 190,975.

Tabela 38: Demografski podaci, natalitet, mortalitet, zajednice prema opštinama razvojnog regiona jug (ASK Procena stanovništva 2017.).

Opština	UKUPNO STANOVNIŠTVO	NATALITET	MORTALITET	ALBANSKI	BOŠNJACI	TURCI	RAE	SRBI	OSTALI
Prizren	191,565	3,271	1,061	145,718	16,896	9,091	4,417	237	1,041
Dragaš	34,316	514	340	20,287	4,100	202	10	7	9,240
Mališevo	58,269	1,132	187	54,501	15	/	31	/	8
Mamuša	5,950	72	18	327	1	5,128	51	/	/
Orahovac	59,102	934	311	55,166	10	2	787	134	11
Suva Reka	60,247	1,311	326	59,076	15	4	539	2	15
Ukupno	409,449	7,234	2,243	335,075	21,037	14,427	5,835	380	10,315

⁶⁸<http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-neës/vleresimi-i-popullise-2017>

⁶⁹<https://www.osce.org/mission-in-kosovo/municipal-profiles>

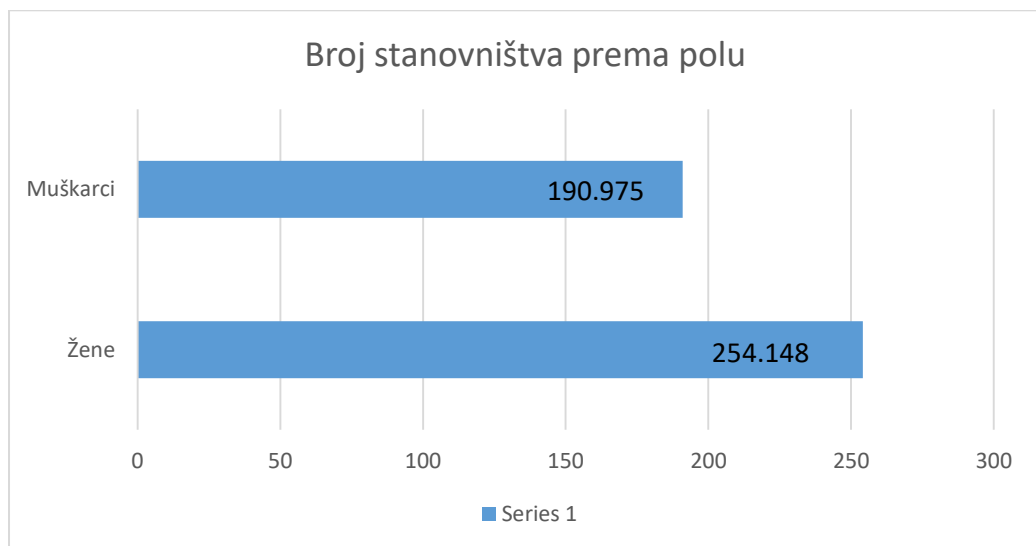
Tabela 39: Demografski podaci starosne grupe prema polu žene u razvojnom regionu Jug (ASK popis stanovništva 2011.)

Opština	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Prizren	23,518	8,753	8,086	7,093	6,832	6,703	6,036	5,174	4,192	3,497	2,541	6,180
Dragaš	4,187	1,476	1,332	1,222	1,175	1,282	1,205	1,056	918	780	610	1,719
Mališevo	9,097	2,992	2,728	2,243	2,179	1,941	1,591	1,245	935	710	644	61,647
Mamuša	885	265	252	234	220	201	139	124	76	94	73	126
Orahovac	7,571	3,047	2,492	2,152	2,173	2,286	1,807	1,436	1,195	902	786	1,849
Suva Reka	8,371	3,151	2,742	2,273	2,272	2,319	1,997	1,659	1,284	1,037	879	2,260
	53,629	19,684	17,632	15,217	14,851	14,732	12,775	10,694	8,600	7,020	5,533	73,781

Tabela 40: Demografski podaci starosne grupe prema polu muškarci u razvojnom regionu Jug (ASK popis stanovništva 2011.)

Opština	0-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Prizren	25,681	9,193	8,467	7,270	6,575	6,352	5,676	4,895	4,191	3,382	2,270	5,224
Dragaš	4,471	1,571	1,475	1,292	1,226	1,262	1,098	1,072	878	760	510	1,420
Mališevo	9,743	3,129	2,503	1,919	1,710	1,622	1,237	1,189	985	682	595	1,347
Mamuša	941	257	253	256	221	226	161	130	92	87	74	115
Orahovac	8,510	3,206	2,888	2,273	2,157	2,085	1,765	1,450	1,110	881	684	1,503
Suva Reka	9,038	3,315	342	2,277	1,856	1,941	1,690	1,504	1,215	1,017	739	1,844
	58,384	20,671	15,928	15,287	13,745	13,488	11,627	10,240	8,471	6,809	4,872	11,453

Grafikon 9 : Broj stanovništva prema polu u razvojnom regionu Jug

LJUDSKI RESURSI I TRŽIŠTE RADA

Prednost razvojnog regiona jug jesu profesionalne obrazovne institucije koje nude različite profesionalne oblasti za stanovnike ovog regiona. Drugi važan faktor koji je doprineo obimnoj obuci radne snage je sistem stručnog osposobljavanja. Razvojni region ima dovoljno ljudskih resursa za tržište rada i relativno mladu i dovoljno kvalifikovanu radnu snagu. Što se tiče zapošljavanja u javnom sektoru, možemo reći da je u regionu jug prednjači Opština Prizren sa najvećim brojem zaposlenih u ovom sektoru. Na osnovu Izveštaja o zapošljavanju za 2017. godinu možemo reći da u razvojnem regionu jug postoji od 18,037 tražilaca posla i ponuda od 1,588 slobodnih radnih mesta gde se opet vidi velika razlika između potražnje i ponude. Opština sa najvećim brojem tražilaca posla je opština Prizren sa 8,076 i ponuda

za posao od 401 slobodna radna mesta, opština Suva Reka ima 3,756 tražilaca posla i ponudu od 44 slobodna mesta, Opština Mališevo sa više tražilaca posla od 2,490 i ponuda od 167 slobodnih mesta, opština Dragaš sa 1,890 tražilaca posla i opština Orahovac sa brojem od 1,763 tražilaca posla. Opština sa najmanjim brojem tražilaca posla je opština Mamuša sa 62 tražilaca posla koja traže posao i sa nijednom ponudom za slobodna radna mesta.

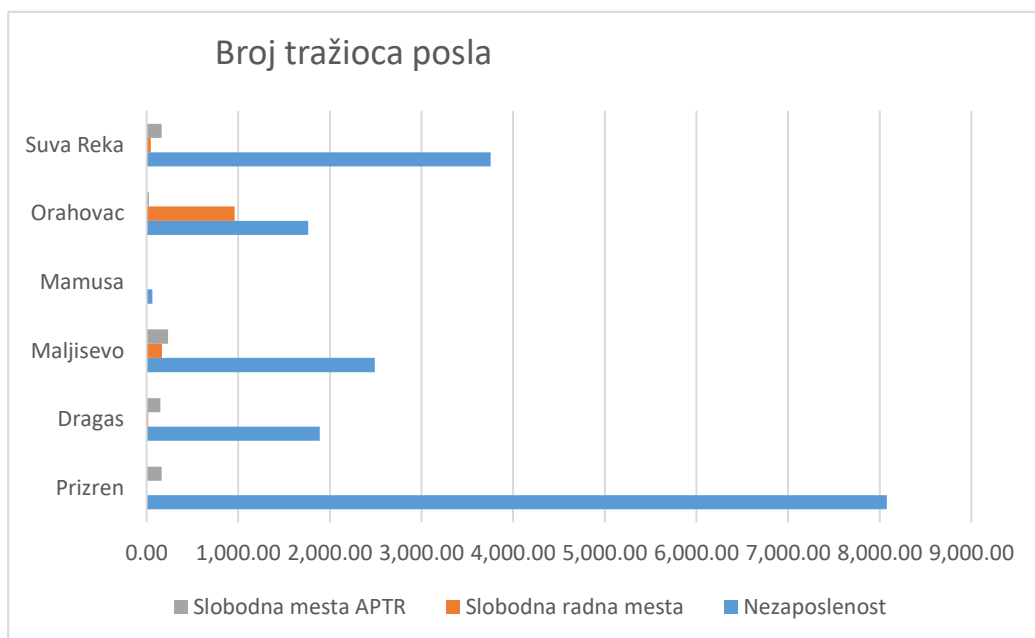
U razvojnem regionu jug, grad Prizren ima najveći broj tražioca posla na Kosovu, sa brojem od 8,076.

Tabela 41: Nezaposlenost i slobodna radna mesta u razvojnem regionu jug⁷⁰

Opština	Nezaposlenost	Redovna slobodna radna mesta	Slobodna mesta APTR
Prizren	8,076	401	165
Dragaš	1,890	17	149
Mališevo	2,490	167	235
Mamuša	62	0	0
Orahovac	1,763	959	25
Suva Reka	3,756	44	165
	18,037	1588	739

⁷⁰<https://apr.k.rks-gov.net/sq-AL/Content/Documents?doctype=2> Izveštaj o zaposlenosti za 2017. godinu.

Grafikon broj 10 : Nezaposlenost i slobodna radna mesta u razvojnom regionu jug

OBRAZOVANJE

Razvojni region jug pruža mogućnosti studiranja na jeziku zajednica prisutnih u regionu na albanskom, srpskom, bosanskom, turskom. Obrazovanje se odvija u javnim i privatnim institucijama. Prema statistikama javnog obrazovanja u regionu jug 2017-2018. godine, broj škola u osnovnom i nižem srednjem obrazovanju je 42 dok je u srednjem obrazovanju 28 škola u ukupnim školama u regionu jug na oba nivoa je 70 škola. Broj učenika prema nivou obrazovanja u regionu jug u osnovnom i nižem srednjem obrazovanju je 51,348 dok je u višem srednjem obrazovanju 17,064, dok je ukupan broj učenika u regionu jug osnovnog, srednjeg i nižeg srednjeg obrazovanja 68,412. Što se tiče broja specijalnih škola u regionu jug, prema statistici javnog obrazovanja 2017-2018, postoje dve škole, dok je 122 učenika sa posebnim potrebama. Stručno srednje obrazovanje, što podrazumeva institucije

stručnog obrazovanja i osposobljavanja, kao i obrazovanja i osposobljavanja za odrasle, prvenstveno je usmereno na pripremu kadrova za tržište rada, ali ukoliko se prati put koji je trasiran u važećem zakonodavstvu, nudi se i mogućnost prijave na više studije nakon srednjeg 5. nivoa nacionalnog okvira kvalifikacija – NOK-a i univerzitetske studije.

Na osnovu podataka koje je izvestilo Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije za 2018/2019 što se tiče profila koji se razvijaju u različitim školama u sastavnim opštinama razvojnog regiona Jug, možemo videti da u ovom regionu imamo preko 50 profila sa ukupno 16,086.00 učenika od kojih 7,720.00 ženskog pola i 8,162.00 muškog pola. U razvojnom regionu Jug imamo veoma veliki broj profila preko 55 različitih profila, u kojem je opština Prizren sa najvećim brojem profila od 50, a slede opština Suva Reka sa 34 različita profila, opština Orahovac sa 17 profila, Opština Mališevo sa 12 profila, opština

Dragaš sa 9 profila i opština Mamuša je sa najmanjim brojem profila. Najčešći profili na koje nailazimo u ovom regionu su: prirodni i društveni profili, opšti profili, marketinški i prodajni profili, profili kancelarijskih i javnih službi, automehaničar, profili u oblasti računovodstva i finansija, itd. Razvojni regiona Jug odlikuje se velikim brojem profila i učenika zainteresovanih za pohađanje ovih oblasti, a većina profila usko je povezana sa potrebama razvoja turizma, usavršavanja veština u različitim zanatima koji su karakteristični za ovaj region. Ministarstvo rada i socijalne zaštite preko Agencije za zapošljavanje Republike Kosova, upravlja sa osam centara za stručno osposobljavanje (CSO) sa 69 radionica i 30 različitih zanimanja. U ovim centrima vrši se obuka i prekvalifikacija osoba koje su registrovane kao tražioci posla, nezaposlene i one koje primaju usluge vođenja u karijeri, pri svim kancelarijama za zapošljavanje u opštinama. U

regionu jug, Centar za stručno osposobljavanje nudi obuku iz ovih zanimanja: kuvar, konobar, auto-elektrika, hidraulički i pneumatski sistem, zavarivanje, upravljanje biznisom-samozapošljavanje, industrijska elektronika, elektro mehaničar za opremu domaćinstva, ITK, za frizera, krojača, i pekara. U javnim visokoškolskim institucijama pružaju se Bachelor i Master studije. Javni univerzitet Hasan Priština prema statistikama javnog visokog obrazovanja 2017-2018. godine na nivou Bachelor ima ukupno 800 diplomiranih studenata od tih 556 žena i 244 muškaraca. Ukupan broj u regionu jug javnog visokog obrazovanja na nivou bachelor je 5578. U regionu jug prema statistikama visokog obrazovanja na nivou master, ukupan broj diplomiranih studenata je 78, od toga 36 žena i 42 muškarca, ukupan broj studenata u nivou master je 496.

Tabela 42.: Učenici prema profilu/smeru, po opštinama, školska godina 2018/19 u razvojnom regionu Jug⁷¹

Opština	Profil	Muškarac	Žene	Ukupan
Dragaš	Pravni pomoćnik	50	16	66
	Računovođa	5	0	5
	Laborant biologije	28	33	61
	Apotekar	13	36	49
	Opšti pomoćnik bolničara	22	40	62
	Društveni	37	15	52
	Prirodne nauke	85	82	167
	Banke i osiguranje	40	11	51
	Opšti bolničar	21	50	71
	Ukupno		301	283
Orahovac	Pomoćnik administracije	10	10	20
	Pravni pomoćnik	53	31	84
	Računovođa	59	24	83
	Trgovac na malo i veliko	27	0	27
	Mehaničar mašina	21	0	21
	Instalater grejanja i klimatizacije	13	0	13
	Obrađivač metala	19	0	19
	Građevinar	15	0	15
	Prehrambena tehnologija	39	6	45
	Hortikultura	14	0	14
Voćarstvo i vinogradarstvo	15	0	15	

⁷¹ Podaci izveštavani od strane MONT-a

	Zubni tehničar	6	17	23
	Apotekar	6	24	30
	Opšti pomoćnik/ca bolničara	6	23	29
	Društveni	333	213	546
	Prirodne nauke	421	580	1001
	Tehničar Informatike	28	5	33
	Ukupno	1,085	933	2,018
Prizren	Pomoćnik administracije	36	52	88
	Pravni pomoćnik	76	33	109
	Bankar	54	40	94
	Računovođa	130	75	205
	Špediter - logistika / Carinar	47	14	61
	Trgovac na malo i veliko	22	12	34
	Pomoćnik finansija	61	46	107
	Informatika	115	11	126
	Električne mašine	37	0	37
	Telekomunikacije	93	12	105
	Električar	74	0	74
	Drumski saobraćaj	14	0	14
	Pomoćnik restorana	32	0	32
	Obrada metala	16	0	16
	Instalater grejanja i klimatizacije	237	0	237
	Obrađivač metala	30	0	30
	Automehaničar	155	0	155
	Instalater grejanja i klimatizacije	49	0	49
	Arhitektura	57	21	78
	Geodezija	10	7	17
	Građevinar	13	0	13
	Prehrambena tehnologija	47	49	96
	Krojač	1	8	9
	Ratarstvo i povrtarstvo	13	11	24
	Strugar	3	0	3
	Zubni tehničar	90	75	165
	Apotekar	55	98	153
	Pomoćnik/ca bolničara babica	0	94	94
	Pomoćnik/ca bolničara pedijatrije	0	87	87
	Opšti pomoćnik/ca bolničara	304	605	909
	Opšta oblast – opšti muzički saradnik	46	51	97
	Umetnička oblast (instrumental)	5	13	18
	Dizajn tekstila i odeće	1	182	183

	Dizajn enterijera	22	50	72
	Grafički dizajn	42	24	66
	Kuvar	7	1	8
	Društveni	732	883	1615
	Prirodne nauke	172	190	362
	Prirodne nauke	737	967	1704
	Finansijski službenik	18	18	36
	Industrijski službenik	37	24	61
	Administracija kancelarije	24	19	43
	Korisničke usluge i prodaja	20	8	28
	Službenik izvoza-uvoza	26	7	33
	Vođa putovanja i turističkih grupa	38	18	56
	Pomoćnik u kancelarijama za informacije i turističkoj	18	20	38
	Pomoćnik u organizaciji događaja	41	25	66
	Drumski saobraćaj	72	7	79
	Drumski prevoz	24	8	32
	Dizajner softvera	62	0	62
	Ukupno	4,015	3,86	7,880
Suva	Pomoćnik administracije	18	48	66
	Pravni pomoćnik	23	36	59
	Računovođa	62	73	135
	Trgovac na malo i veliko	23	24	47
	Pomoćnik marketinga	17	30	47
	Informatika	91	62	153
	Telekomunikacije	9	0	9
	Potrošačka elektronika	12	6	18
	Električar	65	0	65
	Turistički asistent	15	4	19
	Tehnologija recikliranja	15	11	26
	Tehnologija građevinskog materijala	47	9	56
	Laborant hemije	21	38	59
	Mehaničar mašina	23	0	23
	Zavarivač	12	0	12
	Instalater grejanja i klimatizacije	121	0	121
	Operator proizvodnje	15	0	15
	Automehaničar	61	0	61
	Arhitektura	50	21	71
	Geodezija	20	12	32
	Građevinar	39	19	58
	Prehrambena tehnologija	43	31	74
	Hortikultura	8	4	12

	Krojač	5	66	71
	Voćarstvo i vinogradarstvo	17	3	20
	Prerada drveta	20	0	20
	Agrobiznis	10	7	17
	Društveni	197	376	573
	Prirodne nauke	246	342	588
	Tehničar Informatike	15	0	15
	Banke i osiguranje	21	31	52
	Upravljanje kancelarije	10	13	23
	Finansije	11	13	24
	Drumski prevoz	55	16	71
	Ukupno	1,417	1,29	2,712
Mališevo	Pomoćnik administracije	47	42	89
	Pravni pomoćnik	27	23	50
	Pomoćnik osiguranja	17	0	17
	Računovođa	43	20	63
	Društveni	419	595	1,014
	Prirodne nauke	279	498	777
	Banke i usluge osiguranja	64	65	129
	Ugostiteljstvo i usluge turizma	57	4	61
	Logistika i upravljanje skladištem	69	12	81
	Usluge kancelarije i javne uprave	75	91	166
	Prodaja i marketing	65	104	169
	Usluge informacione tehnologije	92	6	98
	Ukupno	1,254	1,46	2,714
Mamuša	Društveni	50	24	74
	Prirodne nauke	40	64	104
	Ukupno	90	88	178

LJUDSKI RESURSI

Razvojni region jug ima veliki procenat kvalitetnog zemljišta, povoljne klimatske uslove, što u kombinaciji sa mogućnostima za dalji napredak navodnjavanja, čini ga regionom pogodnim za integrisani razvoj poljoprivrede. Većina reka se izliva reku Beli Drin, koji se proteže preko 122 kilometra u zapadnom delu regiona. Značajan deo poljoprivrednog zemljišta je pod sistemom navodnjavanja i to se smatra velikom prednošću za kultivacije poljoprivrednih proizvoda. Vode u regionu jug, uključujući reke i jezera, su dragoceni resursi u ovom regionu. U opštini Prizren poznate su Vodopadi Bistrice, Vodopadi Konjuše, Jezero Jažince i jezero Livadice. U Mališevu imamo veštačko jezero Miruše i Vodopadi Miruše. Jezero Dragačine u Suvoj Reci i Mamuši. Najznačajnije reke u ovom regionu su Drin, Bistrica, reka Topluha, Reka Sopija, Beli Drin, Reka Hoće, Reka Duhlo, Reka Rimmnik, Reka Sopnić i Reka Miruša. Razvojni region jug je bogat mineralima kao što su hrom, azbest, nikal, kobalt, bakar i ugalj, posebno u opštinama Orahovac. Ukrasni kamen se nalazi u blizini sela Drenovac, na udaljenosti od 5.5 km od grada Orahovca. Procenjeno je da rezerve za ovaj dekorativni građevinski materijal iznose oko 207,386 m³. Ukrasni sjajni slojevi prekriveni su slojem humusa od 0.5 m. Krečnjaci: - se nalaze

„Hudhrat e Danit“, mestu severozapadno od grada Orahovac 8 km. Krečnjaci se pojavljuju u crvenoj i smeđoj boji. Crveni krečnjaci predstavljaju više ekonomski interes. Smatra se da rezerve krečnjaka ima zapreminu od 382,913 m³. Konačno, prema opštini, postoji mogućnost da se pronađe naftne rezerve na teritoriji opštine Orahovac. Smatra se da je njihova lokacija može biti u selu Kramovik i duž protoka Belog Drina do velike Kruše. Minerali kao što su kobalt, nikel i bakar nalaze se u okolini Crvenog Kamena gde se nalazi sloj nikla-kobalta. Smatra se da se rudnik hroma nalazi u dolini Belog Drina na površini od oko 60 km², odnosno na mestima Qëndresa, Gradište, doline reke Rimmnik, Delje, Šipi u Zadriću, Šarnica iznad Qëndrese, Drenovac, Crveni kamen, Kanznik itd. Ugalj se nalazi na lokacijama Velika Hoča, Kruša, Nagavac, Drinas, itd.

U razvojnem regionu Jug postoje velika prirodna bogatstva, izvora vode, minerala. Nacionalni Park, Šar planina karakteriše se posebnim prirodnim, hidrološkim klimatskim i pejzažnim lepotama i vrednostima.

SEKTOR POLJOPRIVREDE

Razvojni region jug je glavni proizvođač visokokvalitetnih poljoprivrednih proizvoda na Kosovu. Kultivisano povrće u ovom delu Kosova se takođe izvozi u zemlje regiona, kao što su paprike iz okoline Kruša, paradajz iz Mamuše i tako dalje. U ovom regionu se uspešno uzgaja i drugo povrće kao što su kupus, krastavac i šargarepa. Okolina Kruša je takođe poznata po uzgoju lubenice. Opština Dragaš je bogata lekovitim i aromatičnim biljkama, kao i raznim šumarskim proizvodima. Više od 90% ovih biljaka se izvozi u zapadne zemlje. Takođe, u opštini Dragaš se nalazi Šarski sir kao regionalni brend koji predstavlja ovaj region.

Vinogradarstvo - je tipično za ovaj region i zaslužuje posebnu pažnju. Ovaj sektor dominira u Orahovcu, ali se prostire i na opštine Suva Reka i Prizren. Adekvatni agro-klimatski uslovi stvaraju značajan potencijal za dalji razvoj vinogradarstva i proizvodnje vina. Razvojni regionu jug ima iskorišćenu površinu poljoprivrednog zemljišta od 95,108,77 hektara, od ove površine opština Dragaš ima najveću površinu u regionu jug sa 27,662.24 hektara onda opština Prizren 21,777,01 hektara i opština Suva Reka 15.069,96 ha. Obradivo zemljišta – njive u regionu jug je ukupno 31,396.26 hektara, iz ove površine uglavnom obradivo zemljište-njive, ima opština sa Orahovac 9,186,14

hektara, onda je opština Mališevo sa 8939.2 hektara i opštine Suva Reka 6,246.18 hektara. Što se tiče površine sa livadama i pašnjacima socio-ekonomsku region jug ima površinu od 59,748.79 sa površine opština Dragaš ima livada i pašnjaka na površini od 27,221.10 hektara, zatim opštini Prizren 15,677.14 hektara i opštini Suva Reka 8,010.23 hektara. Postoji značajan potencijal za razvoj poljoprivrednih proizvoda visoke vrednosti, uključujući i one koji se uzgajaju organski. Napori da se stvore odgovarajući lanci distribucije (od poljoprivrednika do centara za sakupljanje, trgovci na veliko/prodavci na pijacama) treba razmotriti jedan od prioriteta u regionu. Mnogi regionalni poljoprivredni proizvodi imaju značajan izvozni potencijal. Poljoprivreda i prehrambena industrija su oblasti sa najvećim potencijalom za ekonomski razvoj u regionu jug, gde se veliki broj ljudi može zaposliti i ostvariti prihod za sebe. Napredak se može postići promicanjem poljoprivredne proizvodnje, povećanjem korišćenja zemljišta, poboljšanjem kvalitete poljoprivredne proizvodnje kroz korišćenje poljoprivredne tehnologije, kao i tradicionalnih i ekoloških vrednosti. Ovo u kombinaciji sa poboljšanim pristupom poljoprivrednim tržištima može biti temelj za uravnotežen ekonomski razvoj ruralnih područja i ruralnog turizma. Okolina Kruše je takođe poznata po uzgoju lubenice. Opština Dragaš je bogata lekovitim i aromatičnim biljkama, kao i raznim šumarskim proizvodima. Više od 90% ovih biljaka se izvozi u zapadne zemlje.

Poljoprivredne površine, kao važne ekonomske površine predstavljaju važnu prirodnu osnovu. Povoljni klimatski uslovi, posebno veliki broj sunčanih dana tokom letnje sezone, kao i vodovodne cevi za kultivisane useve (paprika, paradajz, krompir, lubenica, luk itd.), kao i kultivisanje vinove loze i voća, čine region oko Opštine Orahovca veoma razvijenim u oblasti poljoprivrede. Poljoprivredne površine su posejane ovim usevima: pšenica, ječam, zob, kukuruz itd. Najplodnija područja su ravnice Anadrine, počev od Velikog

Mrasora do Velike Kruše, u kojima se uglavnom kultivira povrće, dok u drugim predelima se kultivise vinova loza (vinogradi) i različito voće kao što su: kruške, jabuke, šljive, breskve, orasi,

kajsije itd. Na teritoriji Orahovca se mnogo kultivise vinova loza. Vinogradi opštine Orahovac, kao i proizvodi od grožđa, poznati su ne samo na Kosovu, već i šire. Njihovi proizvodi su izvezeni u mnoge zapadne zemlje.

Razvojni region jug je jedan od regiona sa najrazvijenijom poljoprivredom, posebno ovog regiona je vinogradarstvo i povrtarstvo. Prehrambena industrija je sa najvećim potencijalom za razvoj.

Tabela 43: Podaci o poljoprivrednim površinama u razvojnom regionu jug ⁷²

OPŠTINE	Iskorišćena površina poljoprivrednog zemljišta / površina ha	Obradeno zemljište – Njime/ Površina ha	Bašte	Livade i pašnjaci / Površina ha	Poljoprivredno neiskorišćeno zemljište / Površina ha	Šumsko zemljište / Površina ha	Ne poljoprivredno zemljište / Površina ha
Prizren	21,777.01	5,704.71	46.28	15,677.14	671.11	2,194.89	538.38
Dragaš	27,662.24	386.80	17.03	27,221.10	407.89	439.14	199.23
Mališevo	14,908.79	8,939.2	52.3	5,690.23	963.94	4,456.5	957.78
Mamuša	1,229.19	933.23	2.78	269.32	4.38	470	25.55
Orahovac	14,461.58	9,186.14	12.58	2,880.77	1,733.91	1,849.12	576.15
Suva Reka	15,069.96	6,246.18	78.10	8,010.23	1,433.11	3,970.74	676.82
UKUPNO	95,108.77	31,396.26	209.07	59,748.79	5,214.34	13,380.39	2,973.91

SEKTOR TURIZMA

Razvojni region jug ima veliki turistički potencijal koji i dalje ostaje relativno neiskorišćen. Specifični položaj, geografski, prirodni resursi, brojni primeri kulturnog i istorijskog nasleđa, kao i raznolik folklor čine region juga idealnim mestom za održivi razvoj turizma. Postoji veliki potencijal za održivi razvoj planinskog turizma i vikend kampovanja.

Razvoj turizma, uključujući i ruralni turizam, može da bude važan izvor dobrobiti za deo rastuće populacije u regionu. Ovaj region ima veliki turistički potencijal koji i dalje ostaje relativno neiskorišćen. Odgovarajući geografski položaj, raznovrsni prirodni resursi, brojni kulturno-istorijski lokaliteti, kao i raznoliki folklor su glavna osnova za razvoj turizma u regionu jug. Postoje uslovi za razvoj istorijskog, urbanističkog i seoskog turizma, planinskog, zimskog i rekreativnog turizma. Razvoj treba da se bavi osnovnim pitanjima turizma (kako u pogledu ugostiteljstva, tako i restorana kao i kvalifikovanih ljudskih resursa za turističke usluge). Razvojni regionjug je posebno dobro pozicioniran da privuče turiste iz Albanije i drugih destinacija za

provođenje slobodnog vremena, opuštanje uz reke i planine, uz sportske aktivnosti, bogatu istoriju i tradicionalno gostoprimstvo autohtonog stanovništva. Prednosti vezane za geografski položaj regiona (saobraćajne veze, blizina aerodroma, prirodne i kulturne znamenitosti, tradicija i istorijska dobra kao i gostoljubivost ljudi) proporcionalni su nivou kapaciteta potrebnog za razvoj turističkog sektora u jednom jakom sektoru regionalne ekonomije. Područje opštine Mališevo je region sa

jako dobrom infrastrukturom za razvoj turizma. Ova opština ima mnogo potencijal spomenika kulturne baštine kao što su: razni praistorijski arheološki lokaliteti, ilirski tumuli, srednovekovne tvrđave, kule, razni mlinovi i verski objekti, svečana događanja itd. Vredno je napomenuti Kula u Labi/Lapčevo stara preko 250 godina, kula Karvasari, kula Shurrhdhana itd., mlin Begaj i dva mlina u Ldrovcu U ovoj opštini postoje dve neaktivne pećine koje se smatraju vrednim turističkim draguljem za posetioce ove opštine: Pećina u selu Temćin i Sveža pećina u selu Panorec. Do sada je istraženo samo 945m dužine pećine u Panorecu. Banjski bazen je poznat po lekovitim

⁷²https://www.mbpzhr-ks.net/repository/docs/REGJISTRIMI_I_BUJQESISE_NE_REPUBLIKEN_E_KOSOVES_2014__Rezultatet_Perfundimtare.pdf

vrednostima koje poseduje - termalni izvor u selu Banja i na ovog izvora je sagrađen bazen Banje sa površinom od 2000 m². Tokom perioda maj-septembar ovaj bazen privlači oko 200-300 posetioaca dnevno, a preko vikenda oko 1,000 posetioaca dnevno. Područje koje okružuje potok reke Miruše, površine od 601 hektara, od strane Skupštine Kosova je proglašeno zaštićenim područjem pod nazivom „Regionalni park prirode Miruša“, jer ovo područje predstavlja redak prirodni fenomen izuzetnog prirodnog, naučnog, kulturnog i turističkog značaja. Prema IUCN područje pripada zaštićenoj kategoriji pejzaža i reka Miruša kategoriji „Prirodni spomenik“ i proteže se na teritoriji 3 opštine: Mališevo, Klina i Orahovac. Ovo područje je bogato biljnom florom. Unutar granice parka ne

postoje značajne ekonomske aktivnosti. Ovaj park bi imao veliki ekonomski uticaj na kosovski BDP i stvorio bi zapošljavanje ako bi imao turističku ponudu za različite turiste na državnom

nivou. Uzduž Šar planina, Beriše, koje dostižu visinu do 2,750 m, ovi reljefi imaju 16 planinskih jezera. Šar planine sadrže stotine metara područja koja nisu u potpunosti iskorišćena i predstavljaju veliki potencijal za razvoj zimskog turizma. Planine Koritnika i Paštrika imaju veliki prirodni potencijal za razvoj planinskog turizma, kao što su planinarenje i lov, kao i brojne reke u regionu koje nude mogućnost razvoja sportova na vodi i ribolova.⁷³ Šar-planine su poznate po stazama za šetnju: Staza 1- 10km (Novoselo-Koda Balkan-Bilo Ošljak), Staza 2-11km (Bulec-Kopana voda-Koda Balkan-Bilo-Ošljak), Staza 3-6km Prevalac-Konjuša), Staza 5-6 km (Prevalac-Konjuša), Staza 6-7 km (Prevalac-Crni vrh), Staza 7-14 km (Prevalac-Gornje Ljubinje), Staza 8 - 9 km (Gornje Ljubinje-Treskavec-Kobilica-Vertop), Staza 9 - 8 km (Crni kamen - Vertop), Staza 10-7 km (Kamp-Skarpe-Kranikola). Opština Prizren je dragulj turizma, koji je takođe jedna od oblasti razvoja opštine Prizren. Prizren, kao jedan od strateških turističkih gradova za strane i domaće posetioce, poseduje Prizrensku Tvrđavu kao spomenik kulturnog nasleđa u Prizrenu i smatra se simbolom

grada. Prizrenska tvrđava je važan element kulturnog identiteta Kosova. Izgrađena na visokom brdu, u slikovitom ambijentu i na izuzetno strateškom položaju, Tvrđava se uzdiže iznad grada, kao i na dubokoj dolini Bistrice i ravnici Dukadžina. Spomenici visoke istorijske i turističke vrednosti; Muzej Prizrenske lige, objekat visoke istorijske, kulturne vrednosti, česma u Šadrvanu u blizini Sinan pašine džamije sagrađene u XVII. veku, crkva Svetog Nikole, sagrađena 1331. godine, Katolička crkva „Svete Bogorodice“ sa grčko-rimske arhitektura iz 1870. godine, Gazi Mehmet-paša Hamam, u centru grada izgrađen 1563/74, crkva Svetog Spasa, pretpostavlja se da je sagrađena između 1307-1348, Elektro-ekonomski muzej u koritu Bistrice izgrađen 1926/28. godine, 450

godina stara stablo na Marašu, jedinstveni primer na Balkanu, Sahat-kula, Drveni most sagrađen 1941. godine. Ostale turističke atrakcije mogu se računati

zanatske radnje; Obrada svile, stolarija, srebro, strugarstvo, kovači, izradivači noževa, staklari i filigrani su među najstarijim postojećim zanatima. Strateška investicija opštine Prizren se takođe razvija u druge turističke potencijale koji su identifikovani kao: Pećina Muradija sa arheološkim interesom koji je u antici prepoznato kao religijski kult. Takođe dragocen prirodni resurs su planine Kabaša kao ključna i strateška tačka za državne investicije. U opštini Mamuša se oživljava jezero Dragačine i očekuje se da bude jedna od turističkih atrakcija. Međunarodni festival dokumentarnog i kratkometražnog filma Dokufest je najveći filmski događaj na Kosovu. Festival se održava u mesecu avgustu, u istorijskom i slikovitom Prizrenu, privlačeći veliki broj umetnika iz regiona i sveta. U ovom godišnjem festivalu filmovi se prikazuju dva puta dnevno u pet bioskopa, tri bioskopa na otvorenom i dva zatvorena bioskopa. Pored filmova, festival je poznat i po živopisnim noćima koje prate projekcije filmova. Festival prate i brojne aktivnosti kao što su radionice, DokuPhoto izložbe, festivalski kampovi, koncerti i još mnogo toga, što gradu daje poseban šarm u koji biste želeli da budete. Festival

⁷³Strategija za regionalni razvoj za ekonomski region Jug 2010 - 2013

nacionalne pesme - Zambaku i Prizrenit, muzički festival i glume Ngom Fest, Festival sa gumama na reci Bistrici Bunar Fest, Festival starih vozila - Old Time fest, Festival folklor - Hasi Jehon. Festival paradajza, koji se održava svake godine 23. jula, održava se u Mamuši kao region poznat kultivacije paradajza. Festival grožđa u Orahovcu, „Hardh Fest“ je takođe tipičan festival vezan za potencijale ovog područja kultivacije grožđa. Ovaj festival svake godine promovise proizvode od grožđa i vina proizvedenih na Kosovu i izvan opštine Orahovac i Republike Kosovo, postao je važna turistička manifestacija, gde dolaze mnogi strani posetioци i oprobavaju vina i lepote vinograda regijejug. Proslava dijaspore „Dia fest“, koja se organizuje svake godine 3. i 4. avgusta, proslava posvećena pripadnicima dijaspore (migrantima) Suve Reke. Opština Suva Reka, kao zona, takođe je dobro poznata u kultivaciji breskve Suve Reke, kruške i posebno je poznata po kultivaciji kestena iz Mušutišta. Opština Suva Reka kao region sa održivim rekreativnim turizmom i iskustvom u prirodi, zasnovano na prirodnim resursima i atraktivnom okruženju za ljubitelje prirode, ima sasvim odgovarajuća i interesantna područja za

razvoj turizma smeštene u masivnom planinskom kompleksu Šar, koji se proteže u severoistočnom i jugoistočnom delu Mušutišta, kao i na području planine Crnoljevo. Prirodne lepote, bogata vegetacija, voda i nadmorska visina 1500m-2400m, mediteranska alpska klima, budi znatiželju posetilaca i ljeti i zimi. Zanimljiva mesta kulturne i arheološke baštine za posećivanje: Kastercska tvrđava, Praistorijska arheološka lokacija u Široko i Reštane, Pašina kula u Mušutištu, Kuća Rama Bllace u Blacu, Kula Jonuz Tafollija u Čadraku, Mlinovi u Brešancu, Mlin Dragačina, Mlin Budakova, Mlin Semetišta, ŠarPlanina, Kamen/Stena Deloca, Bučala u Rečanu, Džamija Gazi Mehmet-paše u Lešanu, Bela džamija u Suvoj Reci, Muzej u Suvoj Reci.

U razvojnom regionu Jug, kulturno nasleđe, planinski, urbanistički, ruralni i rekreativni turizam su tipični za region jug.

PROFILI PREDUZEĆA, BROJ REGISTROVANIH PREDUZEĆA

U regionu jug registrovano je 23710 preduzeća. Dok vrste preduzeća uključuju od različitih; Pojedinačna preduzeća, strane kompanije, poljoprivredne zadruge, javna preduzeća, društva, partnerstva, opšta partnerstva, akcionarska društva i društva sa ograničenim odgovornostima. Pojedinačna preduzeća imaju najveći broj u regionu jug sa 20,500 nastavljajući sa društvima sa ograničenim odgovornostima od 2,076 i opšta partnerstva sa ukupno 390 preduzeća. U opštini Prizren prema donjoj tabeli, sektor sa najvećim brojem preduzeća je sektor pojedinačnih preduzeća sa više od 11,788 preduzeća koja nastavljaju sa sektorom društava sa ograničenim odgovornostima sa brojem od 1,603 nastavljajući sa opštim partnerstvom 276 preduzeća. Opština Prizren ima ukupan broj preduzeća od 13,731 preduzeća. U opštini Orahovac u skladu sa tabelom u nastavku, sektor sa najvećim brojem preduzeća je sektor pojedinačnih preduzeća sa više od 2,870 preduzeća nastavljajući sa sektorom društava sa ograničenim odgovornostima sa brojem od 356 nastavljajući sa opštim partnerstvima sa brojem od 47 preduzeća.

Opština Orahovac ima ukupan broj preduzeća od 3,289. U opštini Suva Reka prema donjoj tabeli, sektor sa najvećim brojem preduzeća je sektor pojedinačnih preduzeća sa više od 2,532 preduzeća nastavljajući sa sektorom društava sa ograničenim odgovornostima sa brojem od 464 nastavljajući sa opštim partnerstvima sa brojem od 31 preduzeća. Opština Suva Reka ima ukupan broj preduzeća od 3,040 preduzeća. Dok opština sa najmanjim brojem preduzeća u regionu jug je opština Dragaš sa ukupnim brojem preduzeća 1,255, pojedinačnim preduzećima 1,187, društvima sa ograničenim odgovornostima 49, opštim partnerstvima 11, akcionarskim društvima 1 i društvenim preduzećima 1.

U razvojnom regionu Jug, individualna poslovanja, opšta partnerstva i društva sa ograničenom odgovornošću su poslovanja sa najvećim brojem u ovom regionu.

Tabela 44: Profili ekonomskih aktivnosti i njihov broj, razvojni region Jug⁷⁴

Opština	Pojedinačno preduzeće	Strana kompanija	Zemljoradnička zadruga	Javno preduzeće	Društveno preduzeće	Druga preduzeća pod nadležnošću KAP-a	Partnerstvo	Opšte partnerstvo	Akcionarsko društvo	Društvo sa ograničenim odgovornošću	Sveukupni iznos
Dragaš	1,187		6		1			11	1	49	1,255
Orahovac	2,870	5	6				2	47	3	356	3,289
Prizren	11,788	35	10	1	6		3	276	9	1,603	13,731
Mališevo	2,123	6	4					25	3	234	2,395
Mamuša	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Suva Reka	2,532	4	2					31	7	464	3,040
Ukupno	20,500	50	28	1	6		5	379	29	2,706	23,380

EKONOMIJA I USLOVI ZA POSLOVANJE

Razvojni region jug ima povoljnu infrastrukturu za razvoj uslova za biznis. Ekonomske zone u regionu jug su; Agro-industrijska zona Suva Reka, industrijska zona u Široko- Suva Reka, Agrozona u Samodraže. Opština Dragaš, iako mala opština poseduje ekonomsku zonu u Mejdanu u selu Šajnovce, gde se nalaze dva preduzeća. Agro-industrijska zona u Suvoj Reci osnovana je 2015. sa površinom od 28 hektara. Ovo zona se nalazi u selu Samodraže u Suvoj Reci. Agrozona u Samodraže je od 35 hektara i nalazi se pri putu Suva Reka-Orahovac. Osnovana je na inicijativu opštine Suva Reka i Orahovca. Prve investicije u ovoj ekonomskoj zoni prvenstveno su bile u snabdevanju električnom energijom i vodom. Ova zona sada ima 90 parcela i 53 biznisa usredsređenih na njoj. Prema dosadašnjim podacima u Industrijskoj zoni, zaposleno je oko 700 radnika, a posebno je značajna i srednja stručna gimnazija „Avdyll Rama“, u kojoj ova škola priprema kadrove za tržište rada, posebno za biznise koja se odvijaju na tom području. Novim zakonom “Zakonom o davanju na korišćenje javne

imovine regulisana je cena investicione vrednosti utvrđene zakonom koja vrednost počinje od 0,05 centi. Projekat je finansiran od strane Evropske unije kako bi se podržao razvoj u ekonomskom regionu juga Kosova, kako bi se stvorilo odgovarajuće poslovno okruženje, povećale preduzetničke veštine i otvorila nova radna mesta. Ovaj projekat je direktan i strateški doprinos opštim ciljevima Evropske komisije da stvori osnovu za održivi razvoj na Kosovu. Prema najnovijim podacima, korisnici parcela za 99 godina su ukupno 16 korisnika (fizička i pravna lica). Takođe u opštini Suva Reka imamo kamp Casablanca koji ima potencijala da pređe u ekonomsku zonu od 30 hektara. Ova zona je podržana od strane opštine Suva Reka stvaranjem različitih objekata za razvoj poslovne aktivnosti. Ovaj kamp je osnovan na osnovu donacije sredstva austrijskog i švajcarskog KFOR-a. Druga industrijska evrozona se nalazi u Široku u Suvoj Reci, koja je na istoku ograničena postojećim putem Suva Reka - Prizren

⁷⁴ Preduzeća po opštinama, ARPK

na jugu sa postojećim putem stare industrijske zone, na zapadu sa vinogradima i na severu sa pojasom zelenila. Potencijalni projekat za prelazak u ekonomsku zonu je selo Dulje, za koji se predviđa da će do 80 hektara njegove površine biti prošireno u ekonomsku zonu. Aktivnosti koje se predviđaju u industrijskoj zoni su: Prerada prehrambenih proizvoda, prerada tekstila i proizvoda od kože, prerada elemenata od materijala aluminijuma, plastike i drva, prerada stakla, kamena, mermera i elemenata i železa, elementi od betona, prerada elemenata /tehnike iz elektrike i elektrotehnike, itd. Mališevo će ove godine početi sa izgradnjom poslovnog inkubatora i očekuje se da će biti završeno do 2020. godine, takođe je podeljena imovina za stvaranje ekonomske zone na površini od 85 hektara oko autoputa u selima Banja, Belanica i Senik. Opština Mališevo ima 1688.48.73⁷⁵ hektara

opštinske imovine. Uslove za davanje na korišćenje opštinske imovine za investicije određuje Skupština opštine, po odluci članova Skupštine opštine. Opština Orahovac ima 1,540 opštinskih parcela, na površini od 56,819,776 m²⁷⁶

Ekonomske zone u juznom razvojnom region su: Agroindustrijska zona Suhareka, industrijska zona Siroka u Suhojreci, Agrozona u Samadredji, Opština Dragas iako mala opština, poseduje ekonomsku zonu u Mejdan u selo Sajm.

INFRASTRUKTURA

Razvojni region jug karakteriše se kao region sa jednom od najrazvijenih mreža lokalnih, regionalnih i magistralnih puteva. U regionu jug prolazi autoput Priština – Tirana koji je autoput sa evropskim standardima. Autoput povezuje Kosova sa zemljama regiona i lukom u Draču. Ovo je strateška linija za razvoj pomorskog i drumskog saobraćaja, i veoma važna deonica za ekonomiju Kosova. U regionu jug postoji samo jedna železnička linija u železničkoj mreži Kosova. Ovo je linija koja prelazi iz Prizrena preko Zrze i Kline za Kosovo Polje. Poslednjih godina lokalna infrastruktura je značajno razvijena u regionu jug. Opštine sa najrazvijenom lokalnom infrastrukturom u regionu jug, prema izveštaju o opštinskom učinku 2017 – kojeg je objavilo MALS, su: opština Mališevo sa 90%, opština Prizren sa 83.52%, opština Dragaš sa 80%, opština Suva Reka sa 70.35% i opština Orahovac sa 66.53%. Kada

govorimo o naseljenim mestima koje su priključena u sistemu pijaće vode u ovom regionu na čelu je opština Prizren sa 62.11%, opština mamuša sa 44.22%, dok opštine sa najnižim procentom su opštine: Mališevo sa 4.44%, Suva Reka sa 7.05%, Dragaš sa 10.83% i opština Orahovac sa 19.69%. Razvojni region karakteriše se prilično dobrim procentom naseljenih mesta koja su priključena u sistemu za tretman pijaće vode, a na čelu je opština Mamuša sa 100%, opština Prizren sa 97.03%, opština Orahovac sa 83.33%, dok opštine sa najnižim

Razvojni region jug ima dobro organizovanu lokalnu infrastrukturu preko 75% lokalnih puteva je asfaltirano i uređeno u ovom regionu. U ovom regionu takođe prolazi i autoput koji povezuje Kosovo sa Albanijom i

⁷⁵ <https://mapl.rks-gov.net/wp-content/upload/2018/09/1.Profili-i-komunave-shqip.pdf>

procenatom su: opština Dragaš sa 16%, opština Suva Reka sa 34% i opština Mališevo sa 34%. Procenat naseljenih mesta koja su priključena u sistemu za tretman otpadnih voda je sledeći, prva je opština Dragaš sa 100% i opština Suva Reka sa 73.81%. Opština sa najnižim učinkom je opština Prizren sa 1.35%. Što se tiče dužine lokalnih puteva sa javnom

rasvetom, opština Mamuša sa 44.22% dužine osvetljenih puteva, sledi opština Orahovac sa 19.69%, Dragaš sa 10.83% a opštine sa najnižim procenatom su opština Mališevo sa 4.44%, Suva Reka sa 7.05% i Prizren sa 70.05%.

Tabela 45: Lokalna infrastruktura u razvojnom regionu jug

Opština	Procenat asfaltiranih lokalnih puteva u %	Procenat naseljenih mesta priključenih u sistemu pijaće vode u %	Procenat dužine lokalnih puteva sa javnom rasvetom u %	Procenat naseljenih mesta u sistemu za tretman otpadnih voda u %
Prizren	83.52	97.30	7.05	1.35
Suva Reka	70.35	34.15	7.05	73.81
Orahovac	66.53	83.33	19.69	0.00
Mališevo	90.00	40.91	4.44	0.00
Dragaš	80.00	16.00	10.83	100.00
Mamuša	63.62	100	44.22	0.00

SAŽETAK REGIONA

Razvojni regioni Kosova imaju gotovo jednaku površinu sa razlikom od 4% u celini. Ako uzimamo razvojni region centar, ovaj centar ima najveći broj stanovnika i najveću gustinu naseljenosti na Kosovu. Dok, razvojni region sever ima najmanji broj stanovnika i najnižu gustinu. U nastavku su hronološko sažeti razvojni potencijali za svaki region.

Razvojni region centar karakteriše se mlađem populacijom i velikim potencijalima za tržište rada, uz veliku neusklađenosti između potražnje za posao i pruženim mogućnostima. Dakle, potražnja za posao daleko nadmašuje ponudu i mogućnosti koje se pružaju. Ljudski resursi za tržište rada su dovoljni uzimajući u obzir veliki broj diplomiranih mladih ljudi iz ovog regiona u raznim oblastima, stoga, ostaje izazov otvaranje novih radnih mesta. U regionu centar jedna intervencija javnih politika može ciljati raznolikost ekonomskih ciljeva, kao što su promovisanje ekonomskog rasta, povećanje zapošljavanja, promovisanje jednakosti u prihodima, upravljanje ponudom gotovine i kamatnom stopom, povećanje profita ili rešavanje neuspeha na tržištu u funkciji stabilizacije ponude i potražnje za poslom.

Poslovni profili koji su najnaglašeniji u regionu centar su samostalna preduzeća, zatim slede društva sa ograničenim odgovornošću i ortačka društva. Najrazvijeniji sektori su trgovina na veliko i malo, građevinarstvo i usluge, dok pojedini sektori koji imaju potrebu za podrškom i koji su veoma važni za ekonomiju regiona centar, za generisanje novih radnih mesta i povećanje izvoza, jesu proizvodnja, agrokultura, koje se mogu smatrati sektorima sa velikim potencijalom za ovaj region. Razvojni region centar ima značajnu površinu poljoprivrednog zemljišta, stoga, izgradnja kapaciteta za korišćenje ove visoko cenjene imovine za ekonomiju ovog regiona bila bi jedna od odgovarajućih politika za ekonomski razvoj regiona centar. Ekonomske zone ovog regiona pružaju dobre uslove za investicije. Poslovni park u Glogovcu, Industrijski park u Cuculjagi, Ekonomska zona u Lipljanu blizu QMI-a, Ekonomska zona u Babušu i Tehnološki park u Štimlje. Ove zone pružaju dobre uslove domaćim i stranim investitorima u oblasti proizvodnje, tehnologije i drugih investicija u oblasti industrije.

Razvojni region ima takođe velike potencijale za gradski, seoski, kulturni u istorijski turizam. Izgradnja kapaciteta turističkog sektora u ovom regionu biće dobar generator za zapošljavanje i izgradnju kapaciteta u sektoru malih i srednjih preduzeća kao što su hoteli, restorani, turističke kompanije, kompanije za pružanje drugih usluga iznajmljivanja kao što su automobili i apartmani.

Veliki potencijali u razvojnom regionu centar smatraju se i prirodni resursi, vođeni resursi i dva jezera, takođe mineralni resursi, kao što su lignit, nikl, olovo, cink koji su prisutni u nekoliko oblasti, dok u opštini Obilić postoje najveće rezerve uglja u regionu, koje se koriste za proizvodnju električne energije. Nivo infrastrukture u razvojnom regionu centar je na zadovoljavajućem nivou. Procenat asfaltiranih lokalnih puteva nadmašuje 60%, dok je 790% naseljenih mesta priključeno u sistemu pijaće vode.

Razvojni region istok karakteriše se mladim stanovništvom gde su preko 49% stanovništva ispod 19 godina. Nivo obrazovanja je dobro organizovan i pruža uslove u različitim oblastima obrazovanja iz stručnih oblasti za učenike koji su u ovom regionu najviše usredsređeni na elektrotehničku i oblast mašinstva i prerade metala. Ponuda za zapošljavanje je značajno manja nego potražnja sa poslovima, ekonomski potencijali su orijentacija ekonomskih politika u razvoju potencijala ovog regiona koji će uticati značajno na otvaranje novih radnih mesta.

Najznačajniji ekonomski potencijali u razvojnom regionu istok su: zimski turizam, seoski turizam, planinski turizam, agrokultura, prerada i proizvodnja. zimski turizam čini ovaj region veoma konkurentskim i na međunarodnom nivou. Brezovica svojim geografskim položajem stoji u strateškoj tački, do koje se može stići za jedan sat vožnje automobilom iz dva međunarodna aerodroma: Aerodroma Prištine (60 km) i Aerodroma Skoplja (70 km). Razvoj ekonomskih politika za revitalizaciju ovog resursa sa velikim potencijalima bila bi jedna od najboljih strateških investicija za ekonomiju ovog regiona. Seoski turizam i planinski turizam su dodatne vrednosti sa velikim potencijalima, stvaranje mogućnosti za investicije u ovim

sektorima razvijae kapacitete malih i srednjih preduzeća u ovom regionu, i imaće direktan uticaj na domaćinstva ovog regiona.

Razvojni region istok ima značajnu površinu poljoprivrednog zemljišta, odlika ovog regiona je da je zemljište veoma čisti i bogato za proizvodnju poljoprivrednih organskih proizvoda, koji su veoma traženi i imaju trend rasta potražnje kao na domaćem tako i na međunarodnom tržištu.

Poslovne aktivnosti u razvojnom regionu istok koje su najnaglašenije su samostalna preduzeća, zatim društva sa ograničenim odgovornošću, sektor trgovine na veliko i malo je najrazvijeniji sektor. Razvojni region istok pruža dobre uslove za poslovanje, većina opština ne primenjuju opštinske takse za poslovanja i uspostavile su ekonomske zone ili industrijske parkove u cilju podsticanja investicija u ovom regionu. U regionu istok je osnovan Industrijski park u Vitini, koji ima u cilju da privlači investicije u oblasti industrijske proizvodnje, koji ima površinu od 15,50 hektara. Takođe, u gradu Gnjilane postoji biznis inkubator, koji je finansiran od strane EU-a preko Evropske agencije za rekonstrukciju, sa kapacitetom 1009 kvadratnih metara za poslovanje i 18 radnih prostorija. Funkcionalne ekonomske zone u regionu istok su smeštene u blizini Uroševca, selu Babuš, površine 128,888 m², u kojoj funkcionišu 14 poslovanja. Isto tako, vredi napomenuti da je jedna industrijska zona u procesu izgradnje u opštini Uroševac, odnosno u selu Kamena Glava.

Potencijali prirodnih resursa ovog regiona su zadovoljavajući. Ovaj region se karakteriše zadovoljavajućim kapacitetima vode i drugih prirodnih resursa. Najveće reke regiona su: Lepenac, Nerodimka i Binačka Morava. Ovaj region je takođe bogat i mineralima i rudom kao što su: olovo, cink, srebro, zlato, bakar, hrom, magnezijum, lignit, dekorativni kamen, mermer, kaolin, granit, kvarcni pesak, glina, U ovom regionu poznata je rudnik Novo Brdo koji ima visok procenat ovih minerala i rude. Najvažnije nalazište, prema podacima kompleksa Trepče, nalazi se na zoni postojećeg rudnika Novo Brdo, gde se proizvodnjom Pb-Zn formirana mineralizacija MN-Fe. Procenjeni resursi mangana u ovom naselju su oko 5 miliona tona rude, sa oko 22% sadržaja Mn. Infrastruktura u funkciji ekonomskog razvoja je zadovoljavajuća, procenat lokalnih puteva u razvojnom regionu istok prelazi 63%, a prostiranje vodovodne mreže je na dobrom nivou i prostire se na 58% teritorije. Energija proizvedena vetrom, solarna energija, i od biomase predstavljaju tri obnovljive izvore energije koji imaju potencijale u nekoliko područja regiona istok.

Razvojni region sever ima najmanji broj stanovnika i najnižu gustinu naseljenosti u odnosu na druge regione, populacija je mlada i kapaciteti ponude radne snage nadmašuju u velikoj meri potražnju za poslovima. Nivo obrazovanja je poboljšan i u ovom regionu, pružaju se različiti programi od nivoa nižeg srednjeg obrazovanja, višeg srednjeg obrazovanja i univerzitetskog obrazovanja. Stručne škole imaju odlične programe za pripremu mladih za različite profile u regionu severa, a takođe je uočen veliki broj učenika koji su upisani u oblasti mašinstva i prerađu metala. Potencijali prirodnih izvora i resursa u regionu sever su izuzetno veliki. Rudnik Trepča u Starom Trgu pripada gradu Mitrovice. Mitrovica je bez sumnje najvažniji grad ne samo na Kosovu nego na čitavom Balkanskom poluostrvu i šire, u pogledu mineralnih resursa. Ovaj mineralni gigant danas funkcioniše sa malim kapacitetima i rešavanje pitanja koja su ostala nerešena u vezi Trepče utiće na reaktivaciju i normalno funkcionisanje ove industrije, koja je jedan od glavnih faktora koji utiće na ekonomiju i razvojni razvoj regiona sever i cele zemlje.

Razvojni region danas zavisi u velikoj meri od nekoliko poslovnih sektora. I na severu kao i u drugim regionima dominiraju samostalna preduzeća u velikoj meri, zatim slede društva sa ograničenom odgovornošću i ortačka društva. U ovom regionu su osnovana nekoliko ekonomskih zona u cilju privlačenja investicija i otvaranja novih radnih mesta. Poslovni park u Južnoj Mitrovici, površine 3.5 hektara, Industrijski park u Svinjare, površine od 48 hektara, Poslovni park u Doljane u opštini Zvečan, Poslovni park u Vučitru. Industrijske zone su dobra prilika za investitore da razvijaju njihova poslovanja i uslovi poslovanja u ovim zonama su povoljni. Industrijske zone su jedan od najboljih podsticaja ekonomije u regionu sever,

U pojedinim zonama razvojnog regiona sever razvijena je i poljoprivreda. U ovom regionu se procenjuje da postoje preko 7,000 hektara zemljišta sa sistemom za navodnjavanje. Imajući u vidu planinsku konfiguraciju regiona i prirodnih bogatstva u šumama i livadama, region sever je tradicionalno poznat i za pčelarstvo i prerađu meda, i industriju prerade mesa, koja se zadnjih godina još više razvijala. Vrste turizma koje se mogu razvijati u regionu Šalje su: planinski turizam, kulturni turizam, seoski turizam i eko turizam. Planinski turizam – planine Bajgore svojom prirodnom lepotom, svojom bogatom florom i faunom, izuzetni pejzažom

lokaliteta, sa klisurama, bogatim monumentima nasleđa pruža povoljne uslove za razvoj turizma. Planinski zimski i letnji turizam predstavljaju jedan od najnaprednijih oblika turizma i to zbog povoljnih uslova koje pruža ovaj region posetiocima. Planine Bajgore su poznate po prelepim i atraktivnim pejzažima koji se ujedno koriste kao pašnjaci za stoku i stanovi za stočare. Što se tiče letnjeg turizma, može se reći da je već počela poseta ovim lokalitetima iako je ovaj oblik turizma u početnoj fazi zbog nedostatka infrastrukture. Investicije u lokalnoj infrastrukturi i izgradnja kapaciteta malih i srednjih preduzeća u oblasti turizma utiće na povećanje blagostanja domaćinstava u ovom regionu.

Razvojni region zapad prostire se uglavnom na ravan Dukadina koji se graniči sa visokim planinama albanskih Alpi. Ovaj region je jedan od regiona sa velikim potencijalima u oblasti turizma, prirodni resursi ovog regiona uključuju planinske terene koji obuhvata Nacionalni park Prokletije, a kulturno nasleđe takođe predstavlja veoma važan element za privlačenje posetilaca u ovom regionu. Poslovni sektori koji imaju potrebu za osnaživanje u ovom regionu obuhvataju ugostiteljstvo, izgradnju kapaciteta usluga i kreativnosti, prilagođavajući ih sa posebnim turističkim zonama. Potrebno je izraditi strategije za investicije u turističkim sektoru u zoni Nacionalnog parka Prokletije, prilagođavajući je sa međunarodnim standardima za razvoj turizma u Nacionalnim parkovima. Eko turizam i Agro turizam imaju potencijale. U ovom regionu nedostaje infrastruktura, istinska institucionalna i dobro organizovana podrška za razvoj aktivnosti kao što su Eko turizam i Agro turizam.

Razvojni region zapad karakteriše se mladom populacijom, nivo obrazovanja je dobar kao na nivo nižeg srednjeg tako i na nivou višeg srednjeg obrazovanja, i univerzitetskog obrazovanja. Vredi napomenuti i centre za stručno osposobljavanje koji različite pružaju programe za stručno osposobljavanje. Primećuje se veliki broj učenika u profilima kao što su oblast mašinstvo i prerada metala, oblast elektrotehnike i oblast trgovine, ugostiteljstva i turizma. Razvojni region zapad ima dovoljne i dobro pripremljene ljudske resurse za tržište rada, međutim potražnja za poslom nadmašuje u velikoj meri ponudu za posao, otvaranje novih radnih mesta ostaje izazov i u ovom regionu.

Samostalna preduzeća u ovom regionu su najnaprednija, zatim društva sa ograničenim odgovornošću i ortačka društva. Najznačajniji sektor je trgovina na veliko i malo, zatim slede građevinarstvo, tekstil i turizam, dok su sektori sa potencijalom i neposrednim razvojem su: prehrambena industrija od poljoprivrednih proizvoda i industrija prerade mesa. Gledajući regionalni aspekt skoro su sve ove oblasti ili industrije obuhvaćene u opštinskim razvojnim planovima i urbanističkim planovima opština zapadnog regiona, kao i u drugim dokumentima na opštinskom i regionalnom nivou. U službi poslovanja i u cilju privlačenja investitora, opštine u regionu zapad su osnivale ekonomske zone, kao što su „Američka ekonomska zona" u Đakovici sa površinom od 500 hektara zemljišta, koja ima u cilju da uglavnom privlači investicije američkih poslovanja ili investitora, kako bi plasirali proizvode ili usluge na evropskom tržištu. Opština Peć je takođe u procesu osnivanja industrijske-ekonomske zone u Peći.

Pored turističkih potencijala, razvojni region zapad poznat je i po potencijalima u poljoprivrednom sektoru. U zapadnom regionu se procenjuje da su 22.685 hektara sa sistemom za navodnjavanje i proširenje ove mreže za navodnjavanje poljoprivrednih zemljišta ostaje prioritet. Kulture koje se najviše kultivisu su: povrtarstvo, voćarstvo, uzgoj žitarica, uzgoj goveda i pčelarstvo. Podrška malim i srednjim preduzećima u oblasti prerade poljoprivrednih proizvoda neophodna je za otvaranje novih radnih mesta i povećanje konkurentnosti regiona na nacionalnom i međunarodnom nivou. Lokalna infrastruktura u razvojnom regionu zapad je dobra sa preko 60% lokalnih puteva koji su asfaltirani i otprilike 80% naseljenih mesta koje imaju pristup sistemu pijaće vode.

Razvojni region jug je drugi region po broju stanovnika na Kosovu i ima mlad, dobro vaspitanu populaciju, kao na nivou nižeg srednjeg tako i na nivou višeg srednjeg obrazovanja, i univerzitetskog obrazovanja. Centri za stručno osposobljavanje u ovom regionu pružaju osposobljavanje u različitim oblastima, razvojni region jug ima dovoljne potencijale ljudskih resursa za tržište rada. I u razvojnom regionu jug potražnja za poslom nadmašuje u velikoj meri ponudu za posao.

Postoje uslovi i potencijali za razvoj istorijskog, seoskog i urbanog, zimskog i rekreativnog turizma. Razvoj treba da rešava osnovna pitanja turizma kao u ugostiteljstvom aspektu, restoranima, tako i kvalifikovanim

Ljudskim resursima za turističke usluge. Razvojni region jug je dobro pozicioniran za privlačenje turista iz Albanije i iz drugih destinacija za provođenje slobodnog vremena, opuštanje uz reke i planine, uz sportske aktivnosti, bogatu istoriju i tradicionalno gostoprimstvo autohtonog stanovništva. Prednosti koje se odnose na geografski položaj regiona su saobraćajne veze, blizina aerodroma, prirodnih i kulturnih mesta, istorijska tradicija i bogatstvo kao i gostoprimstvo ljudi, proporcionalni su sa nivoom neophodnih kapaciteta za razvoj turističkog sektora u jakom sektoru regionalne ekonomije. Opština Prizren je dragulj turizma koji predstavlja i jednu od oblasti za razvoj opštine Prizren. Prizren kao jedan od strateških turističkih gradova za domaće i strane posetioce, organizuje svake godine različite programe i festivale, koji privlače brojne domaće i strane posetioce. Institucionalna podrška turističkom sektoru omogućuje nastavak i dalji razvoj ovog sektora, institucionalna podrška omogućuje održivost domaćinstava koji su predstavnici tradicije i kulture ovog regiona.

Razvojni region jug ima značajnu i kvalitetnu površinu poljoprivrednog zemljišta, glavni je proizvođač poljoprivrednih proizvoda visokog kvaliteta na Kosovu. Uzgojene povrće u ovom delu Kosova izvozu se i zemljama regiona, kao što su paprike iz okoline Kruše, paradajz iz Mamuše itd. najsnažniji sektor ovog regiona je vinogradarstvo koja se tipična za ovaj region i zaslužuje posebnu pažnju. Ovaj sektor dominira u Orahovcu, ali takođe je rasprostranjen u opštinama Suve Reke i Prizrena. Povoljni agroklimatski uslovi stvaraju značajan potencijal za dalji razvoj uzgoja grožđa i proizvodnje vina, koja je dobro poznata na Kosovu i u zemljama regiona. Podrška i osnaživanja ovog sektora učinili bi Kosovo jedan od glavnih konkurenta na regionalnom i međunarodnom tržištu.

U razvojnom regionu jug osnovana su industrijske zone koje imaju u cilju privlačenje investitora i kompanija u oblasti proizvodnje i prerade. Ekonomske zone u razvojnom regionu jug su: Agro-industrijska zona u Suvoj Reci, industrijska zona u Široko Suve Reke, opština Dragaš iako mala opština poseduje ekonomsku zonu u Mejdane u selu Šajnovce. Razvojni region jug ima dobro organizovanu lokalnu infrastrukturu sa preko 75% asfaltiranih i uređenih lokalnih puteva u ovom regionu. U ovom regionu je neophodna koordinacija lokalne i centralne politike za funkcionisanje svih ovih potencijala.

REFERENCE

Za pripremanje ovog dokumenta bila je potrebna obrada podataka od:

Površina i stanovništvo

<http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-news/vleresimi-i-popullsise-2017>

http://kryeministri-ks.net/ep-content/uploads/2018/03/Raport_Faktografik_Matja_e_territorit_te_Republikes_se_Kosoves_032017.pdf

Demografija

<https://www.osce.org/mission-in-kosovo/municipal-profiles>

<http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-news/vleresimi-i-popullsise-2017>

<http://ask.rks-gov.net/media/2127/vlersim-popullsia-e-kosoves-2011.pdf>

Ljudski resursi i tržište rada

<https://apr.k.rks-gov.net/sq-AL/Content/Documents?doctype=2>

Obrazovanje

<https://masht.rks-gov.net>

<http://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-news/statistikat-e-arsimit-20172018>

Prirodni resursi

https://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raporti_i_Natyres_2010-2014_web.pdf

Sektor poljoprivrede

https://www.mbpzhrks.net/repository/docs/REGJISTRIMI_I_BUJQESISE_NE_REPUBLIKEN_E_KOSO_VES_2014__Rezultatet_Perfundimtare.pdf

Profili poslovanja, broj registrovanih poslovanja

<https://arbk.rks-gov.net>

Ekonomija i uslovi za poslovanje

<https://mapl.rks-gov.net/wp-content/upload/2018/09/1.Profili-i-komunave-shqip.pdf>

Infrastruktura

https://mapl.rks-gov.net/raportet-vjetore-te-mapl-se/raporti_i_performances_se_Komunave_2017

Zvanične internet stranice:

<http://ask.rks-gov.net>

<https://arbk.rks-gov.net>

<http://kryeministri-ks.net>

<https://www.osce.org/mission-in-kosovo>

<https://apr.k.rks-gov.net>

<https://masht.rks-gov.net>

<https://www.mbpzhrks.net>

<https://mapl.rks-gov.net>

<https://www.ammk-rks.net>

